

UTVECKLINGSPROGRAM FÖR DEN REGIONALA STADSKÄRNAN HANINGE

Antaget av kommunfullmäktige 2011-02-07

Innehåll

Bakgrund	3
Vision	3
Inriktningsmål för den regionala stadskärnan	3
KOMMUNSTYRELSEFÖRVALTNINGENS UNDERLAG	6
1. Bakgrund	6
2. Avgränsning och namn	10
3. Näringsliv	19
4. Forskning och utveckling	23
5. Lärande och näringsliv	26
6. Folkliv och fritid	30
7. Strategiska samband i den fysiska miljön	36
8. Infrastruktur och trafik	42
9. Målbilder	46
10. Litteraturförteckning	54

Bakgrund

Stockholmsregionen växer och år 2030 beräknas 600 000 människor ha flyttat till regionen. För en fortsatt framgångsrik utveckling av regionen och för att klara befolkningsökningen är en av nyckelfrågorna i RUFS 2010 inriktningen att utveckla en flerkärnig region. Med detta avses att tillväxt och utveckling behöver fler motorer i regionen än enbart den centrala stadskärnan i Stockholms innerstad. Haninge pekas i RUFS 2010 ut som en av totalt åtta s.k. regionala stadskärnor. Visionen är att dessa regionala stadskärnor ska få mer storstadskaraktär med all den bebyggelse, utbud av nöjen, kommunikationer och service som präglar en levande stad. För att bidra till realiserandet av intentionerna i RUFS 2010 har Haninge kommun arbetat fram ett utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan i Haninge. Utvecklingsprogrammet utgör grunden för det fortsatta stadskärnarbetet och de inriktningsområden som bör prioriteras följer nedan.

Vision

Den regionala stadskärnan Haninge är en central mötesplats för människor, företag och utbildning och en drivande kraft för en långsiktig ekologisk, social och ekonomisk hållbar utveckling i södra Stockholmsregionen. Haninges centrala delar pulserar och är i ständig utveckling. Människor möts i en ljus och levande stad och känner trygghet. Stadskärnan erbjuder boende, handel, utbildning, arbete och fritid i en modern tät stadsmiljö.

Inriktningsmål för den regionala stadskärnan

1. Befolkning

Som utgångspunkt i utvecklingen av Haninges stadskärna krävs att fler människor bosätter sig i centrum för att staden ska kunna driva sin egen utveckling och utvecklas till en regional stadskärna. För att Haninge i framtiden ska kunna utvecklas till en modern attraktiv stad ska centrum göras tilltalande för boende, handel, kultur, kommunikation och utbildningsväsende.

2. Bebyggelse

För ett levande folkliv även på kvällen behövs det mötesplatser för människor. En omväxlande vacker och trygg miljö med korta avstånd till restauranger, nöjesliv och andra verksamheter ska bidra till att fler människor deltar i stadslivet. En förutsättning för att Haninge ska vara attraktiv för unga människor är att det bland annat finns ett utbud av biografer, gym och caféer. Den framtida stadskärnan ska präglas av energieffektivt byggande med lågenergi- och passivhus och för att bidra till att Stockholmsregionen ska utvecklas till en långsiktigt hållbar storstadsregion. En kvartersstad med näringsverksamhet på gatunivå och garage i källarplan skapar en trygg boendemiljö eftersom människor inte behöver promenera över ödsliga områden. En tät stad möjliggör mer effektiv kollektivtrafik och minskad biltrafik. En förtätning av centrala Haninge med utveckling av grönområden och parker ska stärka stadskärnans attraktionskraft. Svenska folket lever längre och i framtiden kommer allt mer av omsorgen ske i hemmet, snarare än på vård- och omsorgsboenden. Bostäderna som byggs i Haninge måste anpassas till äldres behov samtidigt som de är attraktiva på bostadsmarknaden.

3. Infrastruktur

En förutsättning för att Haninge ska utvecklas till en regional stadskärna är en god infrastruktur. För Haninge innebär detta goda förbindelser med Stockholm, Flemingsberg samt med Kungens Kurva - Skärholmen. Att koppla ihop de regionala stadskärnorna med spårväg är viktigt för att öka tillgängligheten. I framtiden måste en spårväg byggas mellan Flemingsberg och Haninge. Det måste gå fortare att åka kommunalt mellan Haninge, andra regionala stadskärnor och centrala

Stockholm, vilket kommer att gynna miljön och vara en del av arbetet att bli en hållbar storstadsregion. En förutsättning för att framtidens Haningebor ska kunna välja buss och cykel är att busslinjerna ökar sin turtäthet och anpassas till stadskärnan. Attraktiva gång- och cykelvägar ska vara trygga och lättillgängliga och anläggs i harmoni med övrig nybyggnation. Bättre kommunikationer till och från Stockholms stadskärna, mellan de regionala stadskärnorna och mellan kommundelarna ökar Haninges attraktivitet som etableringsort för människor och företag.

4. Handel och näringsliv

Arbetet med att nå visionen om en framtida regional stadskärna handlar om att Haninge ska upplevas som en inbjudande plats som tillgodoser invånarnas behov av både mötesplatser, sysselsättning, aktiviteter och tillgång till varor och tjänster för vardag och fritid. Näringslivsstrukturen har därför betydelse för om stadskärnan kommer att möta de förväntningar som visionen beskriver. "Haninges näringsliv ska växa" (ur Aktionsplan 2010–2025). Livskraftiga företag och en väl fungerande infrastruktur behövs för att t.ex. öka attraktionskraften, skapa utvecklingsmöjligheter, minska sårbarheten vid konjunktursvängningar och därmed bidra till en långsiktig hållbar utveckling. En allsidig näringslivsutveckling av stadskärnan är nödvändig och där olika branscher, stora som små företag och offentliga verksamheter kan utvecklas. Haninge behöver därför fler lönsamma företag, fler nya företag och fler företag som vill växa och utvecklas. Rik detaljhandel lockar och skapar en naturlig mötesplats. Den typen av handel måste utvecklas. Haninge Centrum växer som galleria samtidigt som detaljhandeln runt gamla Handen centrum och närliggande områden utvecklas och ingår i Haninges detaljhandelkvarter. Utvidgningen kommer att ske mot Handenterminalen, mot Handens sjukhus och mot Handens industriområde. Handel och kommunikation är de enskilt största branscherna i Haninges näringsliv och är en viktig källa till sysselsättning. Som en integrerad del i Stockholms arbetsmarknadsregion med stark tillväxt har Haninge potential att utveckla en stor lokal arbetsmarknad. Haninge kan bland annat möta regionens stora efterfrågan på mark med nya arbetsplatsområden så som Albyberg. Albybergs hållbarhetsperspektiv ger plats för bland annat cleantech-företag vilket stärker Haninges profilering av en långsiktigt hållbar utveckling. Haninge har också, förutom exploateringsutrymme, flera stora varumärken som stärker bilden av Haninge som en tillväxtstark kommun. För att nå visionen om en ljus och levande stad, där man känner trygghet behövs en levande kvällsekonomi. Befolkningstillväxten är stor i Haninge vilket ger förutsättning för ett tillräckligt kundunderlag. Förutsättningar för ökad besöksfrekvensen finns och hör samman med ett lockade utbud och satsningar på bra kommunikationer till och från det vi kallar stadskärnan och dess omedelbara närhet som handelsplatsen vid PORT73, Coop, Maxi och Billema.

5. Livsmiljö

En vacker stadspark, promenadstråk och andra grönområden bidrar till stadsmässig kvalitet på flera sätt. Vi värnar vår livsmiljö och vill se en utveckling av stadskärnan som präglas av hållbarhetsperspektiven. En vacker exteriör med inslag av vatten, blommor, bänkar och träd, visar detta. Mötesplatser för kultur, idrott och större evenemang vid Rudans naturreservat, Poseidons torg och Kulturhuset skapar en lockande stadskärna. Haninges vackra skärgård och natur är en stor konkurrensfördel och ett signum för Haninge. Den naturnära framtida stadskärnan bidrar till Haninges attraktivitet. Detta ska tas hänsyn till i utformningen av den regionala stadskärnan. Förtätningen av den regionala stadskärnan behövs för att som tidigare beskrivits möta behoven av bostäder, arbetsplatser, handel och mötesplatser. Idéer om att hur sambanden i den fysiska miljön kan stärkas behöver fortsätta utvecklas. Tätheten stärker de stadsmässiga kvaliteterna och främjar bland annat kunskapsutbyten och effektiv kollektivtrafik. Genom förbättrad tillgång till service, handel, kultur och utbildning stärks samvaron och stadskärnan blir invånarnas gemensamma naturliga mötesplats. Det som lockar besökare bidrar även till att företag etablerar sig här. Stadskärnans dynamik ska stärkas genom att länka samman

besöksplatserna, bostadsområdena, handeln och parkerna och skapa promenadstråk mellan de olika områdena.

6. Utbildning och forskning

En bra högre utbildning attraherar unga som vill studera. En hög utbildningsbakgrund leder till att fler företag kommer att etablera sig i Haninge. Därför är satsningar på utbildning, forskning och utveckling av central betydelse för stadskärnan i Haninge. Ett varierat utbud av utbildningar är också en viktig faktor för att attrahera studenter i regionen. Som motor för tillväxt och utveckling ska den regionala stadskärnan också vara drivande i samarbetet mellan utbildningsväsen och näringsliv för att kunna tillgodose efterfrågan på arbetskraft och för att stimulera nya innovationer. Haninge har genom sin kunskapssatsning redan från förskoleklass visat hög ambitionsnivå på grundskoleutbildningen och Haninges gymnasieskolor attraherar elever från hela länet. Det är viktigt att ta till vara på de möjligheter som det stora elevunderlaget utgör och att arbeta för att stärka utbildningens koppling till näringslivet. Profilerade utbildningar som Fredrika Bremerskolans idrottsakademier och Sport Campus Sweden med säte i Haninge som ger möjlighet att kombinera elitidrott med högre utbildning. Vuxenutbildningen, Fredrika Bremerskolans yrkesakademier och Haninges utbildningar inom Yrkeshögskola Södertörn är befintliga verksamheter som kan utvecklas. Ett framtida college inom olika utbildningssegment kan också ge stor attraktionskraft åt Haninge i den länsgemensamma gymnasierregionen. Högre utbildning, forskning och utveckling ska vara en drivande kraft i den regionala stadskärnan Haninge. Inom KTH Campus Haninge studerar över tusen studenter. Forskning bedrivs inom de olika områdena, det livslånga boendet, strömnings- och klimatteknik samt ljus och belysning. Äldreforskningscentret Nestor ligger i nära anslutning och samarbetar med KTH. Med Södertörnsledens utbyggnad och en framtida möjlig sträckning av Spårväg syd mellan Flemingsberg och Haninge kan utbytet mellan högskolorna i de två regionala stadskärnorna stärkas. Det finns ett flertal stora företag med huvudkontor förlagda i Haninge som har möjligheter att investera i utveckling och forskning. Förutsättningar ska utredas för att bilda en science park för att utveckla forskning och idéer till företagsprodukter i Haninge. Detta som skulle stärka Haninges attraktionskraft både som centrum för högre utbildning och för nyetablering av företag inom lämpliga segment.

KOMMUNSTYRELSEFÖRVALTNINGENS UNDERLAG

1. Bakgrund

Inledning

Detta utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan Haninge har utarbetats som ett led i Haninge kommuns strävan att utveckla sin stad och samtidigt leva upp till intentionerna i *Regional utvecklingsplan för Stockholms län*, RUFS 2010.

I RUFS 2010, Stockholms läns landstings regionplan för utvecklingen fram till 2030 och med utsikt mot 2050, konstateras att Stockholms centrala stadskärna inte ensam förmår att driva på utvecklingen av regionen i tillräcklig takt. Utvecklandet av den idag monocentriska Stockholmsregionen till en flerkärnig struktur är därför enligt RUFS 2010 en av de viktigaste strategierna för att nå en långsiktigt hållbar utveckling. RUFS 2010 spår att regionen år 2030 har fått ytterligare 600 000 invånare och 350 000 arbetsplatser. I den flerkärniga regionen ska alltså flera noder bli motorer för tillväxt och utveckling. Dessa kallas för *regionala stadskärnor*. Att stadskärnan är *regional* implicerar att den i sig har en attraktion som går utanför dess egna gränser. Begreppet kan i övrigt med fördel uppfattas som *stad i storstadens utkant*.

Totalt har Stockholms läns landsting pekat ut åtta regionala stadskärnor, var och en med sin egen karaktäristik och sin egen förutsättning; Arlanda, Täby C-Arninge, Kista-Sollentuna-Häggvik, Jakobsberg-Barkarby, Södertälje, Kungens kurva-Skärholmen, Flemingsberg samt Haninge. Stockholms läns landsting gör alltså bedömningen att det i Haninge finns särskilt goda förutsättningar att utveckla en regional stadskärna och bli en motor för tillväxt och utveckling inte bara för den egna staden utan också för ett omland som omfattar hela östra Södertörn. Till östra Södertörn bör man kunna räkna kommunerna Nynäshamn, Haninge och Tyresö samt områdena Trångsund, Skogås och Länna i Huddinge kommun. Östra Södertörn hade 091231 en befolkning på 161 300.

Ansvar

Att Haninge i den regionala utvecklingsplanen anses ha särskilt goda förutsättningar att vara en ledare för utvecklingen i ett stort omland innebär också ett stort ansvar. Som regional stadskärna måste Haninge kommunicera ett ledarperspektiv och agera proaktivt i utvecklingsfrågor som berör hela östra Södertörn.

Organisation

Ett avstampseminarium för den regionala stadskärnan anordnades 090414, med brett deltagande. Den politiska majoriteten i Haninge kommun gav därefter kommunstyrelseförvaltningen i uppdrag att ta fram ett utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan. En styrgrupp i form av gruppledarna i kommunstyrelsen enades, på förvaltningens förslag, om att arbetet skulle bedrivas i form av ett antal seminarier kring vilka ett kapitel var skulle författas. Ett förseminarium rörande den regionala stadskärnans namn och avgränsning anordnades 091015 för politiker och tjänstemän i Haninge kommun. Innehållet i övriga fem seminarier har planerats i samråd med Stockholms läns landstings regionplanekontor där kontaktpersonen varit Susanne Skärlund. Till de fem öppna seminarierna har såväl politiker och tjänstemän i kommunen som företrädare för näringsliv i Haninge kommun och Länna i Huddinge kommun samt företrädare för föreningsliv i Haninge kommun inbjudits. Planeringscheferna i Södertörnskommunerna har också inbjudits att delta, liksom företrädare för Regionplanekontoret. Föreläsare på seminarierna har i tur och ordning varit Martin Ragnar (Haninge kommun), Per Lundin (KTH), Hans Hede (Regionplane- och trafikkontoret), Tomas Vikström (Lunds universitet), Alexander Stähle (Spacescape), Göran Ekeröth (Strategisk arkitektur), Tina Karrbom Gustavsson (Flemingsberg)

Hans-Göran Edbom (Täby kommun), Lennart Gustafsson (Västerås kommun), Lars Olson (Botkyrka kommun), Lennart Dehlin (Lantmäteriet), Carina Schärberg (Linköpings universitet), Lars-Åke Brodin (KTH), Britt Almberg (Nestor), Märit Johansson (Karolinska institutet science park), Anna-Lena Martinsson (Alma cr), Nils G Storhagen (New Logistics institute), Björn Svensson (Stockholms hamnar), Mats Öhlin (Haninge kommun), Elisabeth Nordström (KSL), Gunnar Crona (Gnosjö kommun), Håkan Sundquist (KTH), Anders Olovsson (Haninge kommun), Lars Liljegren (Haninge kommun), Sharon Ramezan (Svensk bevakningstjänst), David Widén (Cesam), Peter Nerman (Handens närsjukhus), Stein Carlsson (Haninge kommun), Peter Fornstam (Svenska Bio), Robert Österdahl (Quality Hotel Winn Haninge), Jan Molin (Haninge kommun), Göran Johnson (Regionplanekontoret), Astrid Rahlén (Vägverket), Eva Hägglund (Svenska stadskärnor), Rune Andersson (Haninge kommun), Anders Backlund (Haninge kommun) och Ulf Ranhagen (KTH och Sweco). I genomsnitt har ett 50-tal personer deltagit i hela eller delar av respektive seminarium.

Under utvecklingsprogrammets framtagande har två studenter från Stockholms universitet, respektive Södertörns högskola praktiserat i Haninge kommun med utvecklingsprogrammet i fokus; Camilla Björkander respektive Anders Backlund.

Kostnaden för att ta fram detta utvecklingsprogram kan uppskattas till 130 kSEK för omkostnader för ordnandet av seminarierna (lokalhyror, förtäring, resor, arvoden etc.), 100 kSEK utifrån av kommunstyrelseförvaltningen nedlagd arbetstid på att skriva dokumentet, samt 150 SEK för organisationen Haninge kommun utifrån arbetstid satsad av kommunens tjänstemän att delta i seminarier eller en totalsumma om omkring 380 kSEK.

Syfte

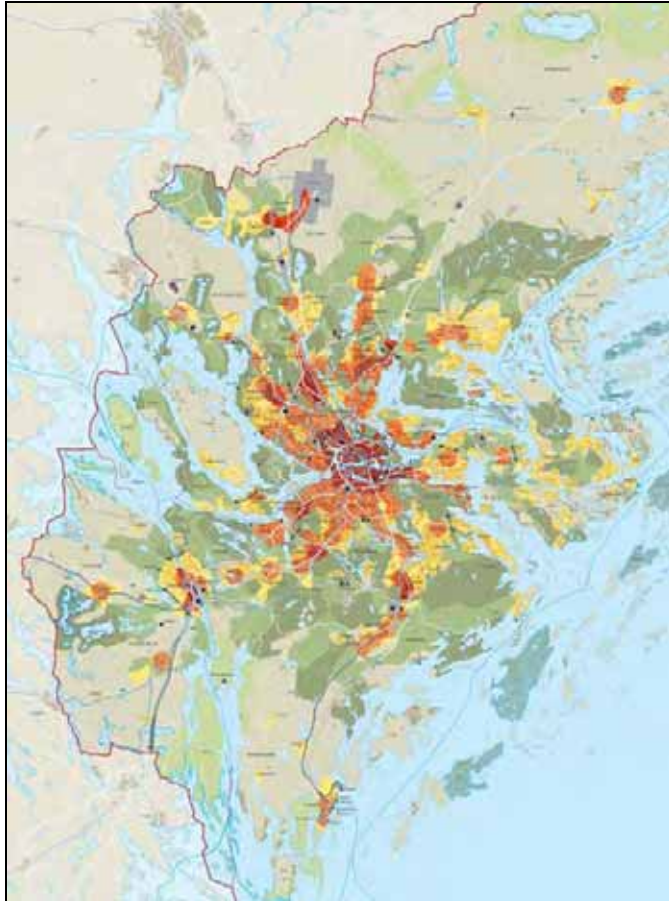
Att författa ett utvecklingsprogram för en regional stadskärna är att bryta ny mark. Det finns ingen standard för hur ett program av detta slag ska se ut. Två mycket centrala frågor vid utvecklandet av en regional stadskärna är *att skapa stolthet över platsen* samt *att stärka sammanhållningen inom platsen*. Om dessa två saker lyckas följer tillväxt och med den förutsättningar för utveckling. En nödvändig förutsättning för att lyckas är att sprida kunskap om det egna sammanhanget. Detta program söker därför översiktligt beskriva och analysera den regionala stadskärnans innehåll och peka ut frågor som är viktiga att gå vidare med för den fortsatta utvecklingen. Förhoppningen är därmed att utvecklingsprogrammet ska vara ett verktyg för Haninge kommun för att kunna möta och leva upp till intentionerna i RUFS 2010. Ambitionen är att dokumentet ska tjäna som stöd även för andra aktörers dagliga arbete på ett sådant sätt att utvecklingen sker med en gemensam målbild om att bygga ett stoltare och starkare Haninge och ett Haninge som medvetet utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt.

Utvecklingsprogrammet är inte en översiktsplan eller fördjupad översiktsplan i plan- och bygglagens mening. Givet programmets översiktliga karaktär finns inte utrymme att gå in på detaljer, t.ex. vad gäller den fysiska planeringen eller tillgänglighetsfrågor.

Haninge i Stockholmsregionen

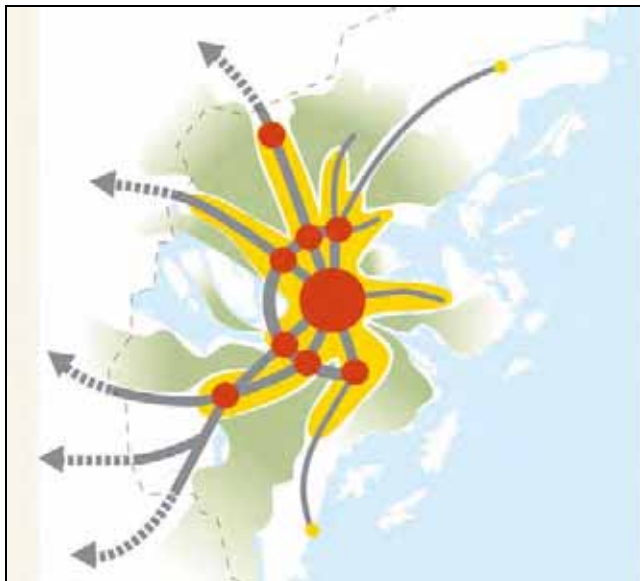
Som en av åtta regionala stadskärnor i Stockholmsregionen har Haninge en viktig roll för att Stockholmsregionen ska kunna förverkliga visionen i RUFS 2010 om att vara Europas mest attraktiva storstadsregion. Haninge måste för att dra sitt strå till stacken vara en trygg ledargestalt för ett stort omland och verka för en god samverkan med övriga regionala stadskärnor. Kompletterande egenskaper hos Haninge i relation till övriga regionala stadskärnor bör stå i centrum för Haninges utveckling snarare än sådana som leder till konkurrens mellan regionala stadskärnor.

Figur 1 visar plankartan över Stockholmsregionen sådan den ser ut i RUFS 2010.

Figur 1. Stockholmsregionen enligt plankartan i RUFS 2010.

Figur 2 visar den grafiska målbild för Stockholmsregionen som Stockholms läns landsting ställt sig bakom genom antagandet av RUFS2010. Målbilden illustrerar grafiskt de åtta regionala stadskärnorna vid sidan av den centrala regionkärnan. Större förbindelselänkar med trafikflöden markeras också i bilden.

Figur 2. Grafisk målbild för Stockholmsregionen enligt RUFS 2010.

I Figur 3 visas en karta från SJ:s kundtidning Kupé från våren 2010. Figuren ger en ögonblicksbild i hur personer som saknar detaljerade kunskaper om den regionala utvecklingsplanen tenderar att uppfatta regionen.

Figur 3. Detalj ur Sverigekarta i SJ:s kundtidning Kupé från våren 2010

För Haninges del finns en punkt markerad i Västerhaninge, som vid en jämförelse med målbilden för RUF2010 lätt kan tas för liktydig med den regionala stadskärnan. Det är också logiskt att Västerhaninge snarare än Handen visas på kartan eftersom tätorten Västerhaninge har något fler invånare än tätorten Handen och därmed är den största tätorten i närområdet, så länge som varje kommun del betraktas som en separat tätort.

Haninge och Flemingsberg

Horisontellt på kartan befinner sig den regionala stadskärnan Haninge relativt nära den regionala stadskärnan Flemingsberg. Regionplanen förutsätter en stark samverkan mellan å ena sidan de regionala stadskärnorna och å den andra den centrala stadskärnan i Stockholm, såväl som *mellan de regionala stadskärnorna*. Det senare perspektivet innebär för Haninges del främst att samverkan med Flemingsberg måste vara god. Mellan Haninge och Flemingsberg är det 20 km och resan tar idag 20–25 min med buss eller bil. Mellan Haninge och Flemingsberg finns en större sammanhängande grön kil, Hanvedenkilen, men här finns också bebyggelse i Lissma, Vidja, Ådran och Gladö och i form av Sundby gård med kompletterande konferensanläggningar och museer.

2. Avgränsning och namn

Varför avgränsning?

En regional stadskärna är en stad i storstadens utkant. I den meningen finns ingen självklar gräns för den regionala stadskärnans utbredning. Den kan skönjas som en lokal förtätning i ett för övrigt, med tilltagande avstånd från den centrala stadskärnan, allt glesare stadslandskap. Det finns trots allt goda skäl att försöka ringa in den regionala stadskärnans utbredning, t.ex. i syfte att kunna kommunicera behovet av sammanhållen utveckling och för att vis-à-vis staten kunna tydliggöra behov av t.ex. investeringar i infrastruktur eller andra strategiska satsningar, såsom utbyggnad av akademier. Forskning visar också att en viss kritisk massa i form av befolkning behövs för att en ort ska kunna leda sin egen utveckling¹, d.v.s. uppfylla RUFS 2010 förväntningar på att en regional stadskärna ska verka som en motor för tillväxt och utveckling. Den kritiska massans storlek anges till 25 000 invånare.

För att ett systematiskt och målinriktat arbete ska kunna bedrivas bör en avgränsning av den regionala stadskärnan göras. Konturerna bör uppfattas som över tiden föränderliga och den yttre avgränsningen ses som en fiktiv gräns vars ändamål bara är att vara ett verktyg för den strategiska planeringen. Den regionala stadskärnan kan då på ett meningsfullt sätt diskuteras vad gäller stadsbygdens stadsmässighet, vilka områden som avses vara omvandlingsområden, vilken grönstruktur man kan planera för, vilka grön- och parkområden som ska exploateras eller utvecklas, etc.

Avgränsningen har till syfte att *inkludera* och på så sätt ge förutsättningar för att en ny och större gemenskap kan skapas *i tillägg till* dagens identiteter i skilda bostadsområden. Ambitionen är att denna gemenskap ska växa och stärkas oaktat gränser av olika slag, såsom mellan kommunalar eller kommuner.

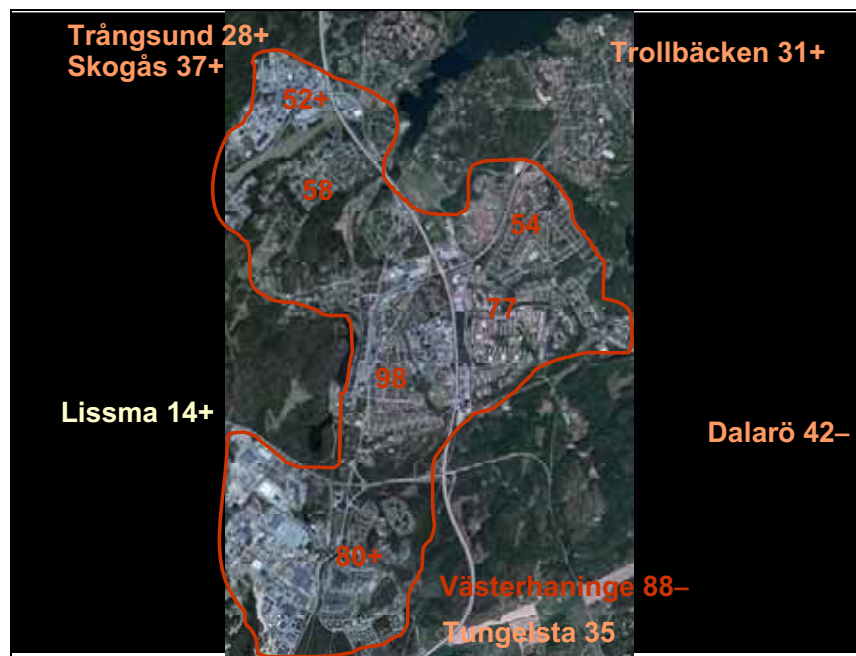
Alla städer hyser olika lager av centralitet. Detta gäller också en regional stadskärna. I det här programmet har en skiss till fyra olika lager av centralitet gjorts. Liksom den regionala stadskärnan befinner sig också gränserna i ständig utveckling där t.ex. glesare bebyggda tidigare sommarstugeområden efter hand omvandlas till reguljära och förtätade bostadskvarter.

¹ (Johansson, B.; Hur stor måste en stad vara för att leda sin egen utveckling?, Nordic Urban Forum, 2009)

Enkätstudier

Sommaren 2009 genomfördes en första enkätstudie i vilken 100 personer från områdena Skogås, Länna, Vega, Vendelsö, Handen, Brandbergen, Jordbro och Västerhaninge deltog.

Personerna fick först begreppet regional stadskärna sig förklarat och tillfrågades därefter om vilka områden man då uppfattade som delar av den regionala stadskärnan Haninge. Resultatet framgår av Figur 4.

Figur 4. Resultat av enkätstudie (1) sommaren 2009. Siffrorna anger procentandel av svarande som uppfattar att respektive område utgör en del av den regionala stadskärnan Haninge. På bilden är mot bakgrund av enkätsvaren ett utkast till avgränsning inritad utgående från vad en majoritet av de svarande ansåg. Ett plustecken efter procentsiffran anger att en eller flera faktorer gör att värdet kan antas vara underskattat. Ett minustecken anges på motsvarande sätt att värdet kan antas vara överskattat.

En andra enkätstudie genomfördes hösten 2009 i vilken totalt 100 personer, 20 i vardera Handen, Vendelsö, Brandbergen, Jordbro samt Länna verksamhetsområde intervjuades. En fråga som då ställdes handlade om hur de svarande uppfattade begreppet *stan* respektive med begreppet *centrum*. 95 % av de tillfrågade uppfattar med begreppet *stan* Stockholm och ingenting annat, även om åsikterna kunde vara olika om *var* i Stockholm *stan* egentligen är.

På frågan hur man uppfattade begreppet *centrum* svarade en majoritet köpcentret *Haninge Centrum*. Det är dock långt ifrån alla som skulle välja Haninge Centrum som centrum att gå eller åka till, när de uttrycker att de ska till centrum till vardags. Istället kan man mena lokala centrum (intervjuade i Brandbergen var flitigast procentuellt sett att nämna sitt lokala centrum, men även besökare från Västerhaninge som befann sig på annan plats kunde ofta mena sitt lokala centrum), alternativt väljer invånarna mellan många andra centrum, men i huvudsak menar man endast köpcentrum och tillägger då namnet på det specifika köpcentret i det samband man samtalar om centrum.

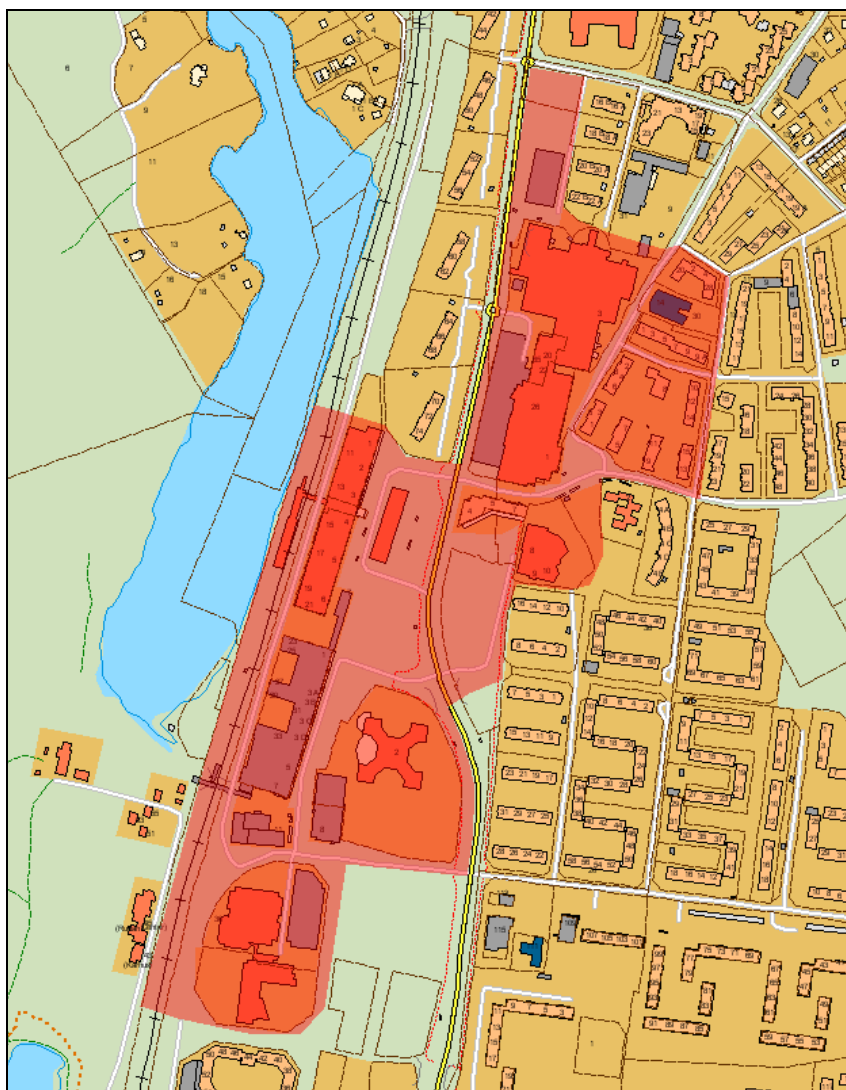
En stad med flera lager

I förslaget till avgränsning har fyra lager av centralitet skisserats med utgångspunkt i lagrens olika funktioner.

Lager 1 – den regionala stadskärnans kärna – Haninge centrum

I den regionala stadskärnans absoluta centrum finns en kärna. Kärnan är en given mötesplats där offentliga rum spelar stor roll, där några av dessa utgörs av Poseidons torg, inomhusköpcentret *Haninge Centrum*, Kulturhuset och Handenterminalen. Här finns en välutvecklad sällanköpshandel kompletterad med viss dagligvaruhandel. Totalt finns idag ett 80-tal butiker här och ett antal marknadsstånd. Här finns också offentlig service i form av kommunhus, kulturhus med bibliotek och konsthall, kyrka, bussterminal och pendeltågsstation, banker, post, polisstation, apotek och centra för utbildning såsom KTH, Riksäpplet och Södertörns folkhögskola. Men även om området präglas av handel och service så finns här också en mindre andel boende. Området kännetecknas av ett stort förtätningsstryck för kommersiella lokaler såväl som för bostäder. Det är bekvämt att röra sig till fots mellan målpunkter inom hela området.

Enligt beslut i byggnadsnämnden (90-05-14 § 442) skall ett område med ungefär denna avgränsning benämnas *Haninge centrum*.

Figur 5. Lager 1 av Haninges regionala stadskärna, kärnans kärna, Haninge centrum.

Lager 2

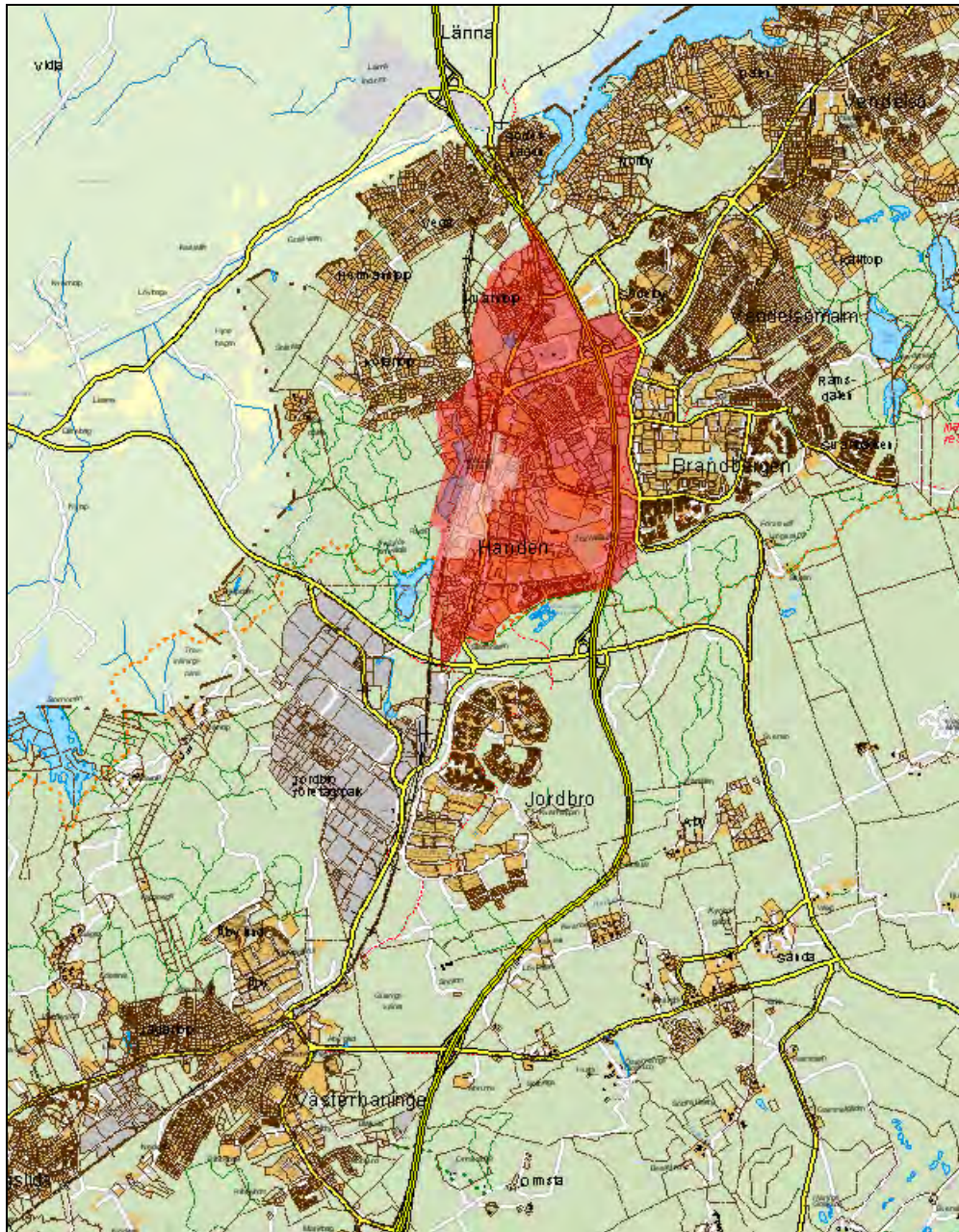
Utanför den absoluta kärnan ligger lager 2 som omfattar de centrala delarna av den regionala stadskärnan som befinner sig inom 10 min gångavstånd från centrum. Inom lager 1 och 2 är det också särskilt bekvämt att nå olika målpunkter med cykel. Här finns centralt belägna bostäder,

offentliga rum såsom Eskilsparken, centra för utbildning från grundskola till gymnasium, handel med allt från dagligvaror till volymhandel och sällanköpsvaror, tjänsteföretag och industriföretag, centrum för idrott och sport med konståkningscentrum, fotbollsplaner, tennisbanor, simhall, ishall, gym etc. vid Torvalla samt ett *omsorgskluster* i form av Handens närsjukhus. Området rymmer från norr: Kvarntorp; närliggande områden runt Övre Rudansjön och de byggnader som finns mellan de båda sjöarna – Övre Rudansjön och Nedre Rudansjön; Handen med Söderbymalm och Torvalla samt industriområden på båda sidorna av väg 73 och därtill Slätmosse's bostadsområden i söder. Området kännetecknas av ett stort förtätningstryck för bostäder, men också för lokaler för handel. Ett bilförsäljningskluster utgör en viktig komponent i verksamhetsområdena i lager 2.

Bostadsområdena är främst en struktur av funktionalistiska smalhusområden. De två lite större industriområdena är Handens industriområde och Brandbergens industri- och arbetsplatsområden, vilka ligger centralt i Handen respektive sträcker sig längs med båda sidorna om väg 73. Kvarntorp som inrymmer det tredje och lite mindre industriområdet är i huvudsak ett villaområde men innehåller alltså också till sin yttre del småindustrier av diverse slag. Industriområdena befinner sig i omvandling från tillverkande industriföretag och logistikverksamhet till allt större inslag av handel och tjänsteföretagande. Vad gäller handel så innehåller lager 2 också de stora handelsområdena invid Handens trafikplats vid korsningen Gudöbroleden/väg 73 med fokus på volymhandel, exemplifierad av Coop Forum, ICA Maxi, men också t.ex. Biltema, Siba och Överskottsbolaget. En utveckling mot större inslag av detaljhandel kan förutspås.

Närliggande områden runt Övre Rudansjön inkluderar såväl natur som bostäder. Här finns sommartid populära badplatser och fiskemöjligheter och vintertid såväl skidspår som skridskobana. De fåtal byggnader som finns mellan de båda sjöarna – Övre Rudansjön och Nedre Rudansjön ger genom sin patina området en tydlig karaktär. Här ryms verksamheter som Ormteatern, Ungdomens hus och bastu och ombytesmöjligheter för motionärer i Rudanområdet. Grönområdet mellan sjöarna är en betydelsefull mötesplats och aktivitetsarena. Längre söderut finner vi Slätmosse's bostadsområde, som i söder gränsar till ytterligare ett naturområde med Slätmosse's naturpark. Här slingrar sig också en del av Sörmlandsleden.

Lager 2 kännetecknas av hög tillgänglighet på samhällsservice, stadsliv och natur samt korta avstånd.

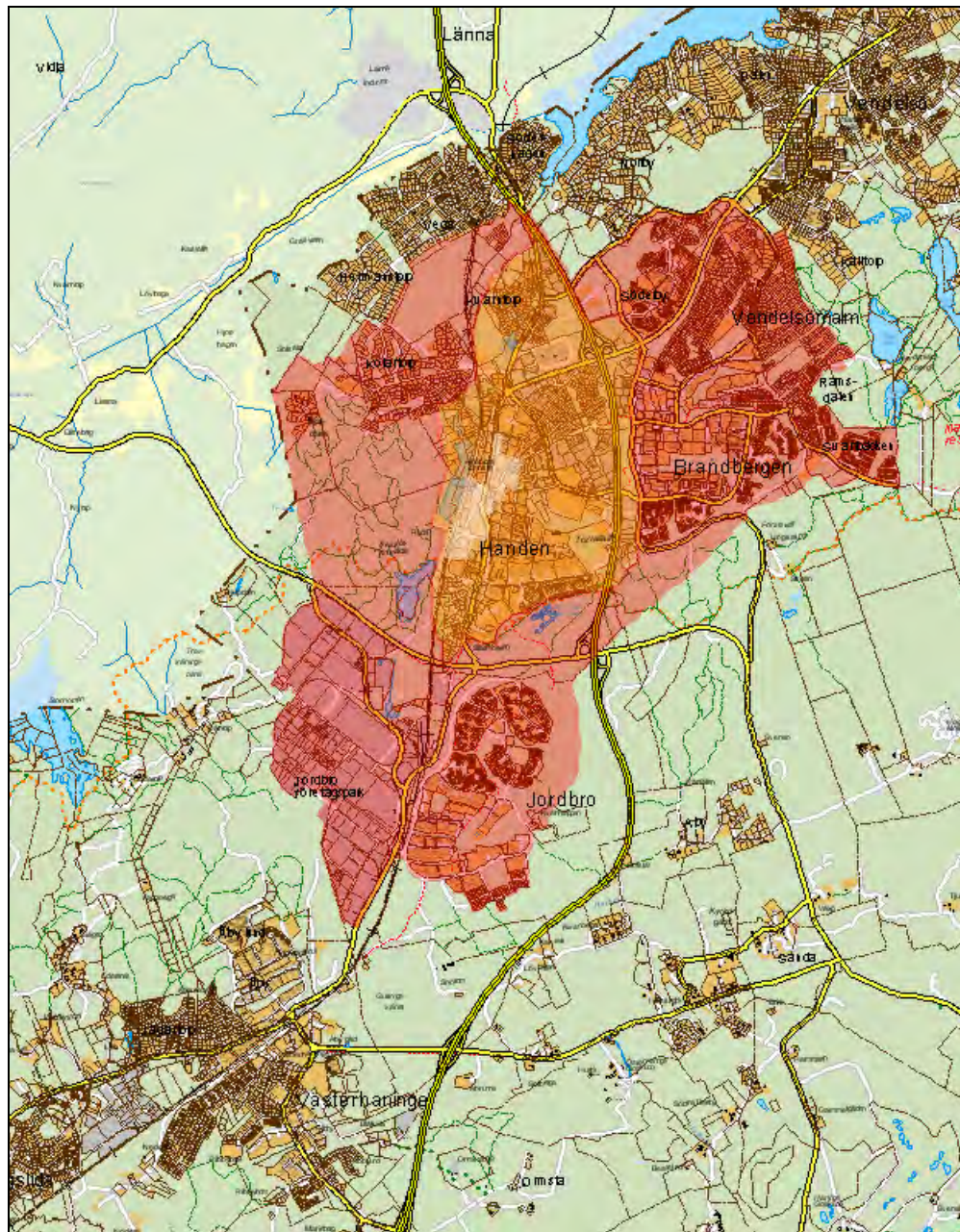
Figur 6. Lager 1 och 2 av den regionala stadskärnan.

Lager 3

Utanför lager 2 befinner sig det halvcentrala lager 3 av den regionala stadskärnan. Från och till centrum är det fullt möjligt att cykla från lager 3, men bussen är förmodligen ett naturligare val. Här samsas storföretag med många boende, men här ryms också Haninges gröna lunga – Rudans naturreservat och friluftsområde. Företagen är samlade i Jordbro företagsområde som utgör en viktig arbetsplats för hela Stockholmsregionen. Av regionalvikt är också Jordbrogårdens verksamhet för ungdomar med funktionsnedsättningar. Vad gäller boende så dominerar radhus och villor bilden, men även flerbostadshus finns, särskilt i Brandbergen och Jordbro. I Kolartorp har ett tidigare sommarstugeområde omvandlats till villaområde. I lager 3 ryms; Vega, Kolartorp, Rudan, Söderby, Brandbergen, Vendelsöalm, Ramsdalen, Svartbäcken, Slätmosse naturpark, Jordbro och Jordbro företagspark.

Styrkan i lager 3 ligger i blandningen av möjligheter till val av boende och öppenheten i det mångkulturella samhället som finns här. Utmaningen ligger i de svaga sambanden mellan områdena. Flera trafikleder skär igenom naturen och utgör fysiska och mentala barriärer för människans möten.

I Vega byggs med start 2012 en ny stadsdel som på tio års sikt ska rymma 10 000 människor. Stadsdelen bidrar till en förskjutning av stadens tyngdpunkt närmare korsningen mellan Dalarövägen och Vendelsövägen vid Port 73.

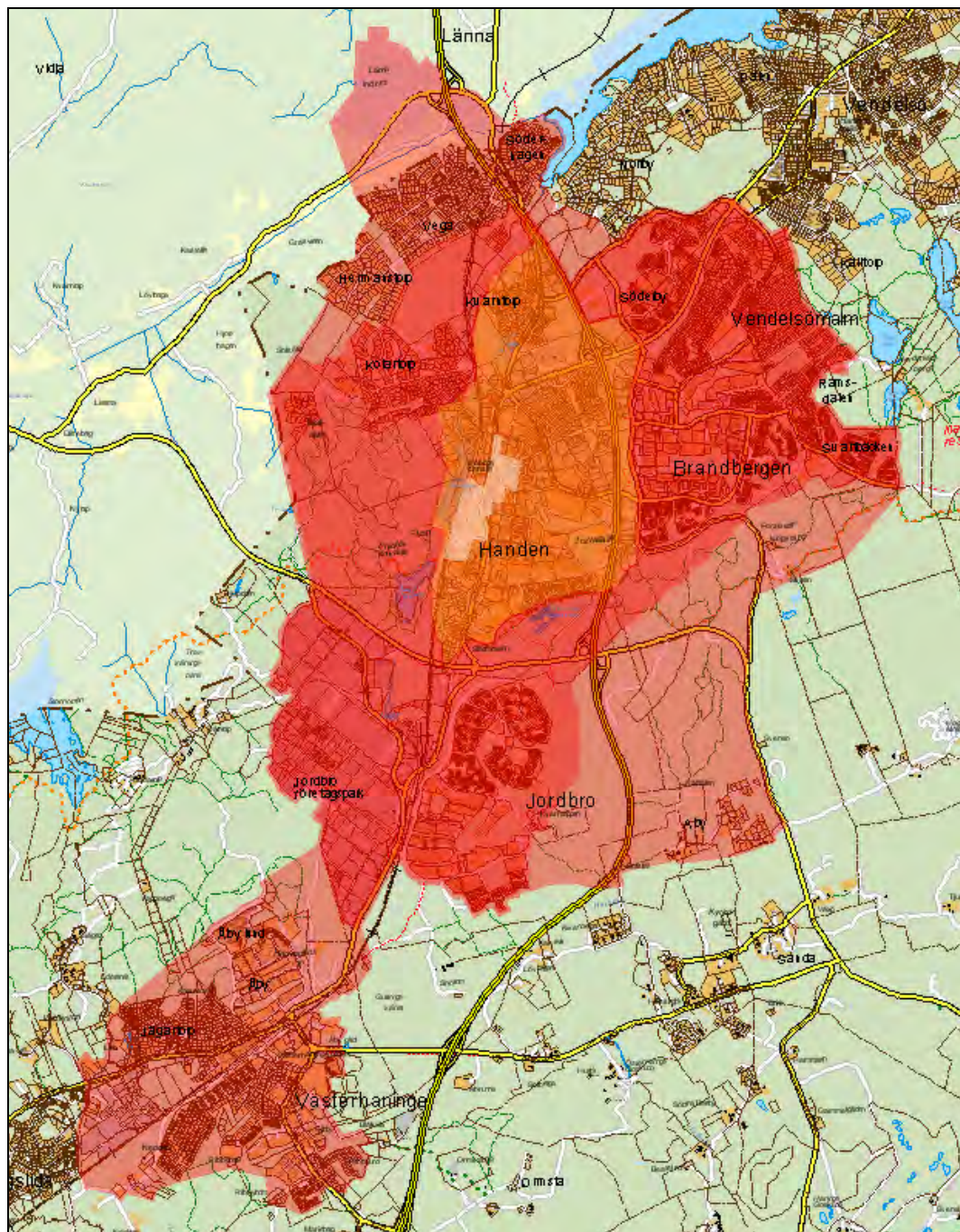
Figur 7. Lager 1–3 av den regionala stadskärnan.

Lager 4 – Haninge

Det yttersta lagret anger också den regionala stadskärnans yttre gräns. Det är rimligt att den regionala stadskärnan i denna utbredning ges namnet *Haninge*. Här ryms extern volymhandel i Länna, det blivande verksamhetsområdet Albyberg, ett dramatiskt friluftsområde mellan

Dalarövägen och Dalarölänken samt Skutans gård med stallverksamhet, naturstig och handikappanpassad promenadslänga med utsiktstorn. Av dessa har Länna redan idag en viktig funktion som handelsplats för minst hela östra Södertörn och Albyberg kommer att spela en liknande roll för arbetstagare. Även kompletterande bebyggelse i form av villor i omvandlingsområdet Hermanstorp samt villaområdena Vega och Söderhagen i norr inkluderas i detta lager. Härtill finns också i södra delen ett minisamhälle i sig, som kan uppfattas som en i staden integrerad förort; Västerhaninge. Lager 4 inrymmer alltså Länna, Vega, Hermanstorp, Norrby gärde, Alby och Albyberg samt en del skog mellan Albyberg och Svartbäcken, och sträcker sig ner till södra delen av Västerhaninge.

Utanför den regionala stadskärnan fortsätter ett omland bestående av såväl glesare bebyggelse med omvandlingsområden i t.ex. Norrby, Vendelsö och Gudö, glesare villabebyggelse i Krigslida och Tungelsta samt renodlad jordbruks- och skogsmark och nationalparken Tyresta.

Figur 8. Den regionala stadskärnan Haninge med lager 1–4 inritade.

Sammanfattning

Den regionala stadskärnan enligt lager 4 har totalt 57 000 invånare per 091231 och denna beräknas växa med närmare 1 000 personer per år, givet att den förväntade befolkningsökningen i Haninge kommun är ungefär denna och att merparten därvidlag bosätter sig i den regionala stadskärnan. Som stad betraktad hamnar den kring plats 20 i Sverige och är då jämförbar med t.ex. Växjö och Halmstad. Så betraktad har den regionala stadskärnan utmärkta förutsättningar att leva upp till förväntan på att vara en motor för tillväxt och utveckling långt också för sitt eget omland Östra Södertörn. Men förutsättningen är att samhörigheten inom den regionala stadskärnan stärks och att namnet Haninge konsekvent börjar användas som namn för detta område.

Utvecklingsområden

I inledningen av kapitel 1 konstaterades att två mycket centrala frågor vid utvecklandet av en regional stadskärna är *att skapa stolthet över platsen* samt *att stärka sammanhållningen inom platsen*. Ett konkret sätt att bidra känslan av sammanhållning är att se över skyltningen längs gator och vägar. Vid den regionala stadskärnans yttre gränser sätts ortsskyltar upp med den regionala stadskärnans namn. Skyltar som hänvisar eller välkomnar till områden *inom den regionala stadskärnan* görs lokala, d.v.s. med vit bakgrund.

Sakägare: Haninge kommun, Trafikverket

Figur 9. Exempel på lokala och regionala vägs skyltar.

3. Näringsliv

Bakgrund

Näringslivet har en nyckelroll för utvecklingen av den regionala stadskärnan på flera sätt. Dels är näringslivet en viktig arbetsgivare som bidrar till sysselsättning och medborgarnas möjligheter att försörja sig. Dels bidrar näringslivet med starka varumärken som skapar stolthet. Slutligen erbjuder näringslivet produkter och tjänster som efterfrågas i samhället och bidrar till att underlätta vardagslivet såväl som till att skapa fest.

Företagsområden

I den regionala stadskärnan Haninge finns omkring 3 500 företag registrerade. Merparten av dessa är småföretag med upp till fem anställda. Större verksamhetsområden finns i form av Länna, Kvarntorp, på flera ställen i Handen, Norra och Södra Brandbergen, Jordbro företagspark samt det planerade området Albyberg.

Huvudkontor

Regionala huvudkontor i Stockholm definieras av Stockholm Business Region (SBR) som skandinaviska huvudkontor för multinationella storföretag som är förlagda till Stockholm. SBR använder sig vanligen av Fortune 100-rankningen över världens största företag när en dylik sammanställning skall göras, och enligt dessa kriterier finns inga regionala huvudkontor förlagda till Haninge. Om begreppet vidgas finns i den regionala stadskärnan Haninge ett antal huvudkontor som kan betraktas som regionala i bemärkelsen att de utgör huvudkontor för verksamhet som bedrivs i andra delar av Skandinavien eller Europa, t.ex. Recipharm, Lagen, Kemetyl, Osram och Pioneer Scandinavia. I den regionala stadskärnan Haninge finns också nationella huvudkontor för ett antal större aktörer, såsom Dagab, Coca-Cola Drycker, Energibolaget i Sverige, Map Sverige, Foodmark Sweden och Global Batterier.

Starka varumärken

Varumärken har kommit att bli allt viktigare i näringslivet såväl som i samhället i övrigt. I den regionala stadskärnan Haninge finns flera starka varumärken representerade. Tio av de allra starkaste visas i Figur 10.

Figur 10. Tio starka varumärken med verksamhet i den regionala stadskärnan Haninge. Dessa verksamheter sysselsätter inom den regionala stadskärnan följande antal personer: KTH (93), Karolinska Universitetssjukhuset (5), Coca-Cola (550), Åhléns (220), Volvo (13), Osram (60), Vattenfall (35), Scania (25), Pioneer (43), ICA Maxi (147).

Stora aktörer

De tio företag som har flest anställda inom den regionala stadskärnan är:

1. **Coca-Cola Drycker Sverige AB**, antal medarbetare 550 (Jordbro)
2. **Dagab AB**, antal medarbetare 512 (Jordbro)
3. **Busslink i Sverige AB**, antal medarbetare 450 (Handen)
4. **Åhléns AB**, antal medarbetare 220 (Jordbro)
5. **Recipharm Stockholm AB**, antal medarbetare 150 (Jordbro)
6. **Lagena Distribution AB**, antal medarbetare 149 (Jordbro)
7. **Söderbyleden Stormarknad AB (Ica Maxi)**, antal medarbetare 147 (Söderby)
8. **Nymans elektriska**, antal medarbetare 116 (Brandbergen)
9. **Schneider Electric**, antal medarbetare 109 (Västerhaninge)
10. **Map Sverige AB**, antal medarbetare 100 (Jordbro)

Kluster och viktiga branscher

Med *kluster* brukar man avse en ansamling av företag och verksamheter med likartad inriktning inom ett begränsat geografiskt område. Här avser vi en sådan ansamling av verksamheter med likartad inriktning inom den regionala stadskärnans yttre gränser. Kluster anses inom modern ekonomi vara fördelaktigt för det lokala näringslivets konkurrenskraft och innovationsbenägenhet, bl.a. på grund av externa skalfördelar och ett tätare kontaktnät. Ett företagskluster utgörs således av en kombination av samarbete och konkurrens. För att kunna växa och utvecklas självständigt måste klustret uppnå en viss kritisk massa, vars storlek dock är svår att avgöra på förhand. Ett företag kan uppfattas vara del av mer än ett kluster. Coca-Cola kan t.ex. uppfattas dels som ett livsmedelsföretag och dels som ett logistikföretag.

Logistik

Inom logistik finns ett tydligt kluster etablerat, med viss tyngdpunkt i Jordbro företagspark, där de största aktörerna utgörs av Dagab, Åhléns, Coca-Cola, Green Cargo, Busslink, Map, Lagena, Drink Logistics och Haninge åkeri. När Norviks hamn byggs är det troligt att logistikklustret kommer att växa i betydelse. Det är av flera skäl önskvärt att detta kluster koncentreras till Jordbro företagspark där tillgång till järnväg är särskilt god. En utveckling av forskning inom logistik, såväl i den traditionella meningen som inom sjukvårdssektorn vid KTH i Haninge skulle bidra till att stärka klustret.

Bilförsäljning

Inom bilförsäljning finns ett kluster etablerat, främst i Brandbergens båda företagsområden och i Handens industriområde, med företag som Olofsson Bil, Torvalla Bil, Bildepån i Haninge och Kumla Bil som de största aktörerna.

Dagligvaror

Storskalig dagligvaruhandeln finns i form av Ica Maxi och Coop Forum vid Handens trafikplats, Willys och City Gross vid Länna handelsplats samt Lidl i norra Vendelsöalm.

Detaljhandel

I köpcentret Haninge Centrum finns ett 80-tal detaljhandelsutövare som tillsammans utgör ett kluster. Detta kompletteras under 2010 av ytterligare ca 25 detaljhandelsbutiker i nya köpcentret Port 73 invid Handens trafikplats. I Brandbergen och Västerhaninge finns ett 20-tal butiker i respektive centrum och vid Länna handelsplats finns ett externhandelsområde med ca 20 butiker.

Vård och omsorg

Inom området vård och omsorg finns ett viktigt kluster centrerat kring Handens närsjukhus med aktörer såsom Stockholms läns landsting, Karolinska Institutet, Södersjukhuset, Aleris, Praktikertjänst och Carema Äldreomsorg. I närliggande Haninge Centrum finns bl.a. Handens allmänläkarmottagning, Apoteket AB och Apoteket Hjärtat. Viktiga stödjande funktioner i detta kluster utgörs av delar av KTH:s och äldreforskningscentrumet Nestors forskning.

Kvällsekonomi

Inom området kvällsekonomi ryms en rad olika verksamheter som har det gemensamt att de motiverar människor att inte sitta hemma i sina bostäder under kvällstid. Det rör sig om hotell, biografier, restauranger, sportaktiviteter och annat. I den regionala stadskärnan finns ett 70-tal sådana kvällsöppna restauranger och verksamheter där Quality Hotel Winn, Sholeh, O'Learys, Brandbergens bowling, Bio Cosmopolite och Ormteatern är några viktiga aktörer.

Utbildning

Berörs i kapitel 5.

Processindustri

Inom området processindustri finns ett kluster, främst koncentrerat till Jordbro företagspark, vars större exponenter är Coca-Cola, Kemetyl, Recipharm, Foodmark, Vattenfall och Greif Sweden.

Utvecklingsområden

Ett brett näringsliv är en viktig komponent i ett hållbart samhälle som genom att ägna sig åt ett brett spektrum av olika sysslor minskar sin risk för att en lågkonjunktur ska slå ut hela näringslivet. Därtill är det viktigt att näringslivet aktivt bidrar till byggandet av framtidens samhälle genom att tillverka produkter och tillhandahålla tjänster som leder till en hållbar utveckling. Vad gäller tillverkande industri råder brist på mark i Stockholmsregionen, men denna typ av verksamhet behövs såväl för lokal försörjning som för att tillvarata den utvecklingskraft som finns i de tekniska utbildningarna i regionen. Mot denna bakgrund kan tre branscher identifieras där kluster i Haninge är önskvärda, men där antalet aktörer idag är litet. Ett inledande steg är således att identifiera aktörer som kan bidra till utvecklingen av framtida kluster.

Medicinsk teknik

I den regionala stadskärnan Flemingsberg finns forskning och utveckling i världsklass inom området medicinsk teknik. Näringsliv kopplat till denna sektor i Flemingsberg är dock ännu svagt utvecklat. Det är också svårt att se att riktigt stora investeringar i denna eller någon annan näringslivsverksamhet skulle ha förutsättningar att fysiskt rymmas i Flemingsberg. I det perspektivet finns det stor potential för samverkan mellan de regionala stadskärnorna, där forskningen i Flemingsberg kompletteras av näringslivsverksamhet i Haninge. Närheten mellan de båda stadskärnorna framstår som ett viktigt argument för etablering av nya företag i Haninge. I dagsläget finns det i den regionala stadskärnan Haninge få företag inom det medicintekniska segmentet, med undantag för medicintillverkaren Recipharm i Jordbro. Fler företag inom denna bransch är alltså önskvärda och skulle kompletteras väl av den medicintekniska forskning som bedrivs på KTH i Haninge och vid forskningsinstitutet Nestor.

Cleantech

Det nya verksamhetsområdet Albyberg byggs med en tydlig hållbarhetsprofil, bl.a. med stöd från Delegationen för Hållbara städer. Hållbarhetsaspekter avses genomsyra områdets design, men det är också önskvärt att de företag som etablerar sig här bidrar till att stärka områdets hållbarhetsprofil. Ett kluster av cleantech-företag är därför särskilt önskvärt att utveckla här. Företag som idag kan ses som ett embryo till cleantech-kluster är främst belägna i Jordbro samt Håga industriområde i Västerhaninge och inkluderar Schneider Electric, AVL Motortestcenter, Vattenfall, Osram, SRV Återvinning, Opcon Bioenergy, All-Emballage och Terramek.

Byggnation

Den största delen av KTH:s verksamhet i Haninge utgörs av utbildning inom byggområdet. Här finns också en bred forskning med tydlig koppling till byggnation. För att långsiktigt bevara och utveckla denna är det viktigt att stärka kopplingen till näringslivet. Därför är det särskilt viktigt att stimulera etableringar av företag inom området byggnation, där många sannolikt också kan utgöra en del av ett Cleantech-kluster. Företag som idag kan räknas till ett embryo till byggnationskluster utgörs dels av filialer till stora nationella bolag såsom Skanska, Swerock, Lambertsson och Cramo, men också lokala företag såsom Byggentreprenör M. Sundström, Liljestrand Fastigheter, Temacus, GBA Grus och Betong, HH:s Ventilation och Byggros. Geografiskt är koncentrationen av byggrelaterade företag störst i Jordbro företagspark och Länna industriområde.

4. Forskning och utveckling

Bakgrund

Närvaron av forskning och högre utbildning utgör en framgångsfaktor för en region och fungerar som en motor för tillväxt och utveckling. Akademier bidrar med kompetens och internationell lyskraft och har dessutom ofta starka varumärken som är viktiga identitetsmarkörer för samhället och starkt bidrar till stolthet. Akademiens roll som motor för tillväxt är särskilt tydlig när kopplingen till det lokala näringslivet är stark. Här har Haninge en stor utmaning att bemästra. I Haninge finns ett av Kungl Tekniska högskolans (KTH) fyra campusområden där högre utbildning och forskning bedrivs. Här finns också äldreforskningscentret Nestor.

KTH

1979 etablerade sig Kungl Tekniska Högskolan (KTH) med kortare teknikerutbildningar i Haninge. Forskningsverksamheten är av yngre datum och har i allt väsentligt tillkommit under 2000-talets första decennium. Idag omfattar forskningen vid KTH i Haninge 22 forskare, om som forskare därvidlag räknas professorer (fullprofessorer, adjungerade professorer, gästprofessorer etc.), universitetslektorer, forskarassistenter, disputerade forskare samt doktorander/licenciander. Av dessa är tre professorer, varav en gästprofessor. Forskning och utveckling bedrivs idag inom de tre huvudområdena det livslånga boendet, strömnings- och klimatteknik samt betydelser av ljus och belysning.

Det livslånga boendet

Forskningen kring det livslånga boende syftar till att finna nya lösningar på framtidens äldreboende. Äldrevården förväntas i allt högre utsträckning ske i hemmet snarare än på servicehus, och bostäderna måste därför anpassas efter de äldres förutsättningar och behov samtidigt som de är attraktiva på bostadsmarknaden. Verksamheten bedrivs inom Centrum för Hälsa och Byggnad (CHB) som organisatoriskt tillhör Skolan för Teknik och Hälsa (STH). CHB omsätter 12 MSEK/år och forskningen finansieras till merparten av yttre finansörer, varav bl.a. Faberge och Haninge kommun är aktörer verksamma inom den regionala stadskärnan. Tre av doktoranderna vid CHB är så kallade industridoktorander som finansieras av extern aktör och fungerar som en länk mellan forskning och näringsliv.

Strömnings- och klimatteknik

Forskningen inom området strömnings- och klimatteknik har inomhusklimatet i fokus. Verksamheten tillhör organisatoriskt Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad (ABE). Forskningen inom området omsätter 5,5 MSEK/år. Större finansörer av verksamheten idag är Energimyndigheten, Haninge kommun och Karolinska sjukhuset samt ett flertal aktörer inom näringslivet. Forskning bedrivs bl.a. inom kontors- och sjukhusventilation för att kartlägga luftkvalitet, partikelströmmen och luftburen smittspridning, samt inom lågtemperatursystem för uppvärmning av byggnader.

Betydelser av ljus och belysning

Utvecklingen inom området ljus och belysning på KTH har ljusdesign i fokus. Arbetet bedrivs inom ramen för Skolan för Teknik och Hälsa och går under namnet Ljuslaboratoriet, med syftet att studera och kartlägga sambanden mellan ljus och människa både inomhus och utomhus. För närvarande forskas bl.a. kring belysning för äldre och en utvärdering av LED-belysning i urbana miljöer. Forskningen har starka internationella kontakter och Ljuslaboratoriet samarbetar bl.a. med forskningscentra i USA och Kina.

Annan forskning

Till Centrum för Hälsa och Byggnad hör också ett par forskare med koppling till andra områden, såsom vatten- och energifrågor.

Nestor FoU

I anslutning till KTH ligger äldreforskningscentret Nestor. Centret startade 2003 och har som övergripande mål att genom forskning och utveckling bidra till en bättre kvalitet inom vården och omsorgen om äldre människor och en högre livskvalitet för de äldre och deras anhöriga. På Nestor jobbar sex forskare och centret omsatte under 2009 12,5 MSEK. Nestor ägs till hälften av Stockholms läns landsting och till den andra hälften av Haninge, Tyresö, Värmdö, Nynäshamns och Södertälje kommuner.

Forskningsintensiva företag

I Jordbro företagspark finns ett antal företag som ägnar sig åt avancerad produktutveckling eller forskning, bl.a. Kemetyl, Recipharm och AVL Motortestcenter.

Utvecklingsområden

Utveckla forskningen vid KTH

Forskningen vid KTH i Haninge är av ungt datum och befinner sig i ett uppbyggnadsskede. Att akademiska traditioner får möjlighet att utvecklas är viktigt och att dessa inkluderar fritänkande, nyfikenhet och global såväl som lokal samverkan med det omgivande samhället. Forskningen spelar också en viktig roll som identitetsskapare för grundutbildningarna på KTH. För att KTH i Haninge långsiktigt ska kunna utvecklas och bidra till utvecklingen av den regionala stadskärnan behöver forskningen kompletteras och stärkas. Det är naturligt att tänka sig kompletterande forskning inom boendeområdet.

Helt ny forskning skulle ha särskilt goda förutsättningar att skapas och växa till inom logistikområdet. Högklassig forskning inom detta område saknas idag i Stockholmsregionen. I Haninge finns redan ett logistikkluster, som kommer att växa betydligt när Norviks hamn etableras. Detta kluster kan utgöra ett ben för logistikforskningen i Haninge. Ett annat ben kan utvecklas inom området sjukvårdslogistik, ett ämne som ligger i tiden. En satsning på sådan forskning på KTH i Haninge skulle också stärka bandet till Flemingsberg och forskningen inom vårdsektorn där.

Ytterligare ett nytt forskningsområde kan vara biomekanik, där kopplingen till elitidrottsprofilen vid KTH i Haninge är ett starkt motiv och närheten till Flemingsberg åter är en annan viktig komponent.

Sakägare: KTH, Haninge kommun, företag inom logistikklustret

Utveckla en utvecklingspark med stark koppling till befintligt näringsliv

Vid de flesta universitet och högskolor finns numera science parks. Tanken är att ur akademins forskning vaska fram företagsidéer och kommersialisera dessa, ett arbete som i Sverige generellt måste intensifieras. Det är viktigt att tänka så också vid KTH i Haninge. Forskningens begränsade omfattning gör dock för närvarande en traditionell science park orealistisk. Men befintligt näringsliv har många oprövade tankar i byrålåden. Man kommer generellt att behöva bli bättre på patentfrågor i en alltmer global konkurrens och man kan förbättra sin egen kreativitet genom att möta akademins fritänkare oftare. I Haninge skulle en science park, med fördel benämnd *utvecklingspark*, därmed kunna utvecklas med lite andra ingångsparametrar än normalt. Vid sidan av den traditionella uppgiften att kommersialisera forskningsresultat från den egna akademien och erbjuda lokaler under ett uppstartsskede kan en utvecklingspark inrymma NyföretagarCentrums rådgivning, KTH:s egen karriärrådgivning, coachning med patentfrågor och sökhjälp vad gäller EU-bidrag. ALMI:s företagsutvecklande stödverksamhet skulle också kunna inrymmas under samma tak. Företag skulle kunna delta i en problemlösningsverkstad anordnad av akademins forskare och denna del av verksamheten skulle utgöra utvecklingsparkens tyngdpunkt. Verksamheten behöver inte nödvändigtvis bedrivas av en huvudman, men en fysisk samordning och ett gemensamt paraply behövs.

Sakägare: KTH, NyföretagarCentrum, ALMI, Haninge kommun

Samverkansstrukturer akademi–samhälle på Södertörn

Det är viktigt att skapa bredare mötesplatser mellan kommun, akademi och näringsliv för att bredda kontaktytorna och på så vis sporra samverkan mellan dessa aktörer att utvecklas snabbare. Akademin har ett behov av input från näringslivet för att kunna ställa de rätta frågorna, och givetvis också för finansieringen av sin verksamhet. Näringslivet har ett intresse av att fånga upp ny teknik för att leda utvecklingen inom sitt område, men har också en viktig roll att spela i uppföljningen och feed-backen av forskningens resultat, vare sig den är privat eller offentligt finansierad. Mellan KTH i Haninge och kommunerna i närområdet finns samverkansforumet BESAMS etablerat. En viss befintlig samarbetsstruktur finns mellan KTH och Haninge kommun vad gäller forskningen kring det livslånga boendet, och potential för ytterligare samverkan finns exempelvis inom ramen för Trygg Hem-samarbetet mellan kommunen och Handengeriatriken på Handens närsjukhus. Ett forum för akademien och näringslivet behöver utvecklas, t.ex. i form av en *frukostakademi* för att på hög nivå knyta kontakter mellan företag och akademi. Speed-dating kan vara en annan plattform för att under lättsamma former mötas och skapa kontakt mellan lokalt näringsliv och anknytande forskning. KTH är mycket positivt inställt till industridoktorander som är anställda av näringslivet och samtidigt bedriver forskning på campus. Viktigt är också att tydliggöra att alla aktörer har att vinna på samverkan.

Sakägare: KTH, Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn, Haninge kommun

5. Lärande och näringsliv

Bakgrund

I en tilltagande global konkurrens är goda baskunskaper en nödvändig förutsättning i de flesta arbeten. På samma sätt är ett förhållningssätt till kunskap som färskvara och en öppenhet och ett intresse för ett livslångt lärande en framgångsfaktor på arbetsmarknaden. Därmed är också existensen av ett rikt och framgångsrikt utbildningsväsende en kärnfråga för utvecklingen av en regional stadskärna. Välutbildade invånare lockar nya företag, samtidigt som ett framgångsrikt näringsliv lockar till sig välutbildad arbetskraft. Haninge har också fördel av närheten till den regionala stadskärnan Flemingsberg med sitt kluster av högre utbildning inom KTH, Karolinska institutet och Södertörns högskola, men Flemingsberg ligger också nära Haninge och resandeströmmar kan därför gå i båda riktningarna.

Grundskola

Från att 2004 ha blivit utsedd till Sveriges sämsta skolkommun har Haninge på fem år gjort helt om och blivit en förebild för många. Framgångsfaktorer här har varit ett politiskt samförstånd om färdriktningen. Under devisen ”Kunskap till 100 %” har just kunskapen hamnat i fokus för skolans verksamhet och resultat följs upp på ett tydligt sätt. Skolan pekas också tydligt ut som ansvarig för skolans resultat. Störst fokus har hittills lagts på de lägre årskurserna, där förbättringen är slående, men även för de högre årskurserna har resultatutvecklingen varit positiv.

Gymnasium

Länsgemensam gymnasierregion

Sedan 2008 har Stockholms län i praktiken en gemensam gymnasierregion som omfattar länets samtliga 26 kommuner, med vissa undantag för Stockholms stad. Elever är därmed i stor utsträckning fria att välja vilken skola som helst för sin utbildning. Detta ställer stora krav på kvalitet och kommunikation för att gymnasieutbildningar i den regionala stadskärnan ska hävda sin attraktivitet.

Fredrika Bremer

Fredrika Bremergymnasierna har verksamhet inom ett antal olika ämnesområden och bedriver undervisning på tre platser i Handen: i Fredrika Bremerskolan och Fredriks yrkesgymnasium invid Handens industriområde och i Riksäppet invid KTH. På Fredrika Bremer-skolan fanns under läsåret 08-09 totalt 1 255 elever, 100 lärare och en omsättning på 77 MSEK. Här bedrivs utbildning på sju olika program: Naturvetenskap, Teknik, Samhällsvetenskap, Barn och Fritid, Estetik, Media och Omvårdnad. Mest populära av programmen är Media samt Samhällsvetenskap med inriktning mot turism eller ekonomi.

Fredriks yrkesgymnasium ligger mitt emot Fredrika Bremer och är avsett att flyttas än närmre denna skola i samband med nybyggnation av lokaler inom ett par år. Här fanns under läsåret 08-09 536 elever, 57 lärare och en omsättning på 37 MSEK. Här ges utbildning inom programmen Bygg (husbyggnad, måleri och plåtslageri), El, Fordon & transport samt Industri. Särskilt populära är utbildningarna inom Bygg med inriktning mot husbyggnad, Elprogrammet och Fordonsprogrammet.

På Riksäppet ges gymnasieutbildning inom Handelsprogrammet och Hotell- och restaurangprogrammet. Här fanns under läsåret 08-09 306 elever, 23 lärare och en omsättning på 18 MSEK.

Rektorsområdet Berika är geografiskt uppdelat mellan Fredrika Bremerskolan och Riksäppet, och här bedrivs ett antal individuella program, gymnasial lärlingsutbildning samt program inom Särskolan och Aspergerverksamheten. Totalt fanns här under läsåret 2008–2009 289 elever, 33 lärare och en omsättning på 28 MSEK.

Riksidrottsgymnasium

Inom ramen för Fredrika Bremers och Fredriks gymnasieutbildningar kan man i den regionala stadskärnan Haninge också gå på *riksidrottsgymnasium* med inriktning mot budo (12 elevplatser). Det finns också långt gångna planer på att under 2011 kunna erbjuda liknande utbildning med inriktning mot boxning. Statusen som riksidrottsgymnasium ges till idrottsgymnasier med riksintag där eleverna är på en nationellt hög idrottslig nivå med mål att bli elitidrottare. Riksidrottsgymnasium finns på ytterligare två gymnasieskolor i Stockholms län, belägna i Täby och på Lidingö.

Yrkehögskola

Yrkehögskola är namnet på den kategori praktiska yrkesutbildningar som nu samlas under en hatt från att tidigare ha fungerat som KY (kvalificerad yrkesutbildning) eller PU (påbyggnadsutbildning). I Haninge har KY-utbildningar funnits sedan 1996 och PU sedan 1997. Myndigheten för Yrkehögskolan bildades 2009 för att sköta administration och tillsyn kring den nya skolformen. Kommuner och andra utbildningsorganisatörer ansöker om medel från myndigheten för att få starta olika utbildningar. Mellan Södertörnskommunerna finns en ambition om ett djupt samarbete kring att samla yrkehögskoleutbildningarna under en gemensam hatt, *Yrkehögskola Södertörn*. I den regionala stadskärnan Haninge har tre YH-utbildningar beviljats; Datorstödd mättnings- och kartteknik, Hälso- och sjukvårdsadministration samt Ledare/Företagare i detaljhandeln. Utbildningarna omfattar totalt 88 elevplatser. För ytterligare fyra utbildningar gjordes ansökningar som inte beviljades vid detta tillfälle; Specialistutbildad undersköterska inom äldreomsorg, Turismutvecklare på storstadsdestination, Regionsäljare/inköpare inom mode och design samt Redovisningsekonom med specialisering i miljöekonomi.

Södertörns folkhögskola

Södertörns folkhögskola bildades 2002 efter en sammanslagning av folkhögskolorna i Dalarö och Västerhaninge och är sedan dess förlagd till Handen. Huvudman är Medborgarskolan och ABF. Vid sidan av den för folkhögskolor obligatoriska allmänna linjen ges här också tolk- och teckenspråksutbildning. Verksamheten omfattar 120 elever, sysselsätter 18 lärare och omsätter ca 20 MSEK/år.

KTH

1979 etablerade sig Kungl Tekniska Högskolan (KTH) med kortare teknikerutbildningar i Haninge. 1989 startade de första tvååriga högskoleingenjörsutbildningarna här och 1999 gjordes dessa treåriga. Verksamheten delades administrativt 2009 i två olika skolor; Skolan för Teknik och Hälsa (STH) och Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE). Totalt har KTH 12 200 helårsstudenter på sina fyra campusområden (Haninge, Flemingsberg, Kista och Valhallavägen), varav 1 200 i Haninge.

Skolan för Teknik och hälsa (STH)

STH-skolan bedriver i Haninge grundutbildning inom byggteknik & design, datateknik, elektroteknik, medicinsk teknik samt teknik & ekonomi, och har totalt drygt 600 helårsstudenter. Vidare ges tekniskt basår samt följande internationella magister- och masterprogram: Architectural Lighting Design (magister), Architectural Lighting Design and Health (master), Computer Networks (magister), Medical Imaging (master), Network Services and Systems (master).

Skolan för Arkitektur och samhällsbyggnad (ABE)

I Haninge bedriver ABE-skolan grundutbildning inom byggnation med programmen byggteknik & design, byggproduktion samt byggteknik & fastighetsförmedlande, som totalt omfattar ca 600 helårsstudenter.

Sport Campus Sweden

Sport Campus Sweden startade 2002 som Haninge Idrottscampus. Syftet är att erbjuda elitidrottande ungdom möjligheten att kombinera en elitidrottssatsning med högre utbildning. Det är en möjlighet som i Sverige på detta sätt bara erbjuds i Haninge och i Borlänge. De idrotter som i dagsläget är knutna till Sport Campus Sweden är boxning, brottning, budo, cykel, dans, fotboll, friidrott, golf, handboll, handikappidrott, judo, kanot, karate, orientering, simning och taekwondo. Högskoleutbildningen genomförs vid KTH i Haninge, Karolinska institutet eller Stockholms universitet. Sport Campus Sweden finansieras av Haninge, Tyresö och Huddinge kommun, Stockholms Idrottsförbund, specialidrottsförbunden och de tre universiteten. Den årliga omsättningen är 2 MSEK och utbildningen omfattar ca 60 idrottare.

Utvecklingsområden

Stärk bilden av Haninge som kunskapscentrum

Närvaron av en bred och högkvalitativ utbildning på alla nivåer är en viktig faktor vid valet av bostadsort. Tillgången till kompetent arbetskraft är avgörande för ett företags utveckling och i tider av global konkurrens är närheten till ett kunskapscentrum där fortbildning på olika nivåer erbjuds en viktig näringslivsfråga i det livslånga lärandets era.

Haninges plats på kartan är lätt att motivera utifrån det målmedvetna arbetet med kunskapskontroller i grundskolan och den politiska enigheten bakom detta, sammanfattat i devisen *Kunskap till 100 %*. För att stärka bilden av Haninge som kunskapscentrum är det viktigt att berätta om grundskolans framgångar. Viktigt är också att komplettera denna bild med den rika palett av utbildningar på högre nivå som erbjuds i Haninge och då särskilt lyfta fram verksamheten vid Sport Campus Sweden som ger Haninge en unik profil. Ett sätt att bidra till detta är att samla länkar till alla utbildningsorganisatörer i Haninge på en gemensam webbsida. Det är också viktigt att framöver vidareutveckla och komplettera utbildningen på eftergymnasial nivå. Yrkehögskoleutbildningar är en viktig del och en utbyggd grundutbildning på KTH en annan. Särskilt intressanta områden vid en sådan expansion är utbildning inom områdena äldreomsorg, elitidrott och logistik.

Sakägare: Haninge kommun, KTH, Södertörns folkhögskola, Sport Campus Sweden, Yrkehögskola Södertörn, Stockholms stad

Stärk kopplingen gymnasium–KTH

Gymnasieskolan har intresse av samverkan med KTH för att visa på en förebild som motiverar elever till studier, medan KTH behöver ett söktryck för att bedriva och utveckla sin verksamhet. Det är därför viktigt att gymnasieskolan och KTH arbetar med sitt ömsesidiga beroende och stärker banden sig emellan. Ett sätt att göra detta kan för KTH vara att finnas med och informera redan när grundskolans elever väljer till gymnasiet. Ett annat sätt kan vara att KTH anordnar en sommarforskarsskola för gymnasister under en eller ett par veckor där en mindre forskningsuppgift löses. Studentkåren vid KTH bör också ses som en viktig resurs, och ett mentorsprogram kan vara ett sätt att stärka kopplingen mellan högskolestudenter och gymnasieelever. Vidare bör KTH sträva efter att förlägga interna konferenser till någon gymnasieskola och gymnasieskolorna att förlägga sådana konferenser till KTH för att fånga varandras miljöer i vardagen. KTH bör också engageras i fortbildningen av gymnasieskolans lärare.

Sakägare: KTH, Haninge kommun

Stärk kopplingen skola–näringsliv

En högkvalitativ skolutbildning är grunden för en långsiktigt välfungerande kompetensförsörjning för näringslivet. För att förbereda elever på livet efter skolan är regelbundna inblickar i arbetslivet också centrala. Beroendet kan också uttryckas som att grunden för ett bra och differentierat näringsliv är en bra skola – men omvänt att en bra skola också är viktig för att locka till sig boende till kommunen. Det är viktigt att bägge parter ser värdet av sitt ömsesidiga beroende. Studiebesök i arbetslivet är bra, men viktigare är att generellt relatera skolarbetet på alla nivåer till arbetslivet och hämta exempel ur vardagen. På samma sätt är en nyfikenhet på utbildningsväsendet central i näringslivet. Det är viktigt att arbeta för etablerandet av ett stort byggföretag i Haninge för att utveckla ett byggkluster som kan stärka näringslivskopplingen till Fredrik och KTH.

Sakägare: Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn, Haninge kommun

College

Samhällsutvecklingen blir alltmer komplex och ställer större krav på kunskaper och en vidare syn på var och hur kunskaper kan inhämtas. En särskild utmaning ligger i att snabbt få ut högutbildade invandrare i arbetslivet. Under hatten *college* kan man komplettera och stärka bilden av Haninge som kunskapscentrum ytterligare. Kompletteringsutbildningar för personer med yrkesutbildning inom t.ex. byggnation skulle kunna vara en unik nisch, där utbildningen handlar dels om svenska språket, dels om svenska byggnormer och där målet är att snabbt komma ut på arbetsmarknaden. Liknande utbildningar skulle också kunna anordnas inom handel, omvårdnad och logistik.

Sakägare: Haninge kommun, Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn

6. Folkliv och fritid

Bakgrund

En stad är större än dess arbetsplatser och invånare. En av stadens starkaste attraktionsfaktorer är känslan av samhörighet och närhet till möjligheter och människor. *Folkliv* är en term som delvis fångar detta perspektiv. Begreppet syftar på att människor snarare än att sitta hemma finner anledningar att röra sig ute i samhället och därmed skapar en känsla av aktivitet och myller. Mycket av detta myller åstadkoms på människors fritid. För majoriteten av medborgare infaller fritiden på kvällar och helger, medan unga och gamla också har fritid på dagtid. Med begreppet *kvällsekonomi* har Regionplanekontoret i RUFS 2010 försökt fånga sådana förhållanden som gör att människor väljer att inte sitta hemma kvällstid, såväl saker som kostar pengar som aktiviteter som är kostnadsfria.

Ungdomars drömmar

I en bred och unik enkätstudie har ungdomar i Haninge tillfrågats om sina drömmar, vad de vill ägna sin fritid åt. Studien visar att såväl pojkar som flickor i åldrar mellan 13–18 år minst en gång i veckan vill gå på bio (86 %), gå på gym (78 %), gå på café (76 %) och idrotta på egen hand (75 %). Den största skillnaden mellan åldersgrupper är att de äldre ungdomarna i något högre grad vill gå på gym, café och idrotta och den största skillnaden mellan pojkar och flickor är att flickorna i högre grad vill gå på café.

Bio

I en enkätstudie genomförd sommaren 2009 tillfrågades 100 personer i Haninge vilka kvaliteter man förknippade med en stad respektive om man uppfattade att denna kvalitet var närvarande i den regionala stadskärnan Haninge. För 86 % var det viktigt för känslan av stadsmässighet att en biograf fanns, men bara 31 % uppfattade att kvaliteten biograf var närvarande i Haninge. Rent faktiskt finns en biograf, Bio Cosmopolite i Brandbergen C, som har en salong med 150 platser och som under de senaste åren har haft 15 000 besök/år, men *kvaliteten biograf* saknas alltså i mångas ögon. I övriga sju regionala stadskärnor finns biografer enligt följande; Södertälje: nyligen nedlagd bio till följd av kommunalt beslut om annan användning av fastigheten

Flemingsberg: saknar kommersiell biograf (i Huddinge centrum finns dock föreningsbiografen Bio Hjärtat)

Kungens kurva-Skärholmen: SF Heron city med 18 salonger och 900 000 besök/år

Jakobsberg-Barkarby: Eurostar Falken med 5 salonger och 45 000 besök/år

Kista-Sollentuna-Häggvik: SF Filmstaden Kista med 11 salonger och 500 000 besök/år samt Sollentuna Bio med 4 salonger och drygt 30 000 besök/år

Täby C-Arninge: SF Filmstaden Camera med 4 salonger och 200 000 besök/år

Arlanda: saknar biograf

Svenska Filminstitutets sammanställning över folkrika kommuner som saknar biograf toppas av Södertälje (84 000), följt av Haninge (76 000) och med Sundbyberg (35 000) på tredjeplats.

Teater

I den regionala stadskärnan finns en fast teaterscen i Teaterladan i Rudanområdet, driven av Ormteatern, en kulturförening med drygt 200 medlemmar. Här ges 50–70 föreställningar per år av Ormteaterns egna produktioner samt 5–10 gästspel. Årligen drar dessa föreställningar kring 3 700 besökare och i Teaterladan finns också teater- och dramagrupper för barn samt kulturcafé.

Kulturföreningen RoJ håller till i Gamla Folkets Hus i Handen och har som målsättning att varje år sätta upp en större teaterföreställning samt ett antal mindre kulturevenemang. En kväll i veckan anordnas kulturcafé och man erbjuder även improvisationsteater för ungdomar i åldern 10–14 år. På Kulturhuset ges årligen ett hundratal teaterföreställningar, främst för barn, med totalt ca 8 000 besökare. Även på biblioteksfilialerna bedrivs viss teaterverksamhet och sedan 2005 drivs också den mångkulturella teaterensemblen Sesam i Jordbro.

Konst

Konsthallen i Haninge Kulturhus visar svensk och internationell samtidskonst och drar i genomsnitt 3 000 besökare per utställning. I den regionala stadskärnan Haninge finns också ett 30-tal offentliga konstverk i den yttre miljön.

Föreningsliv

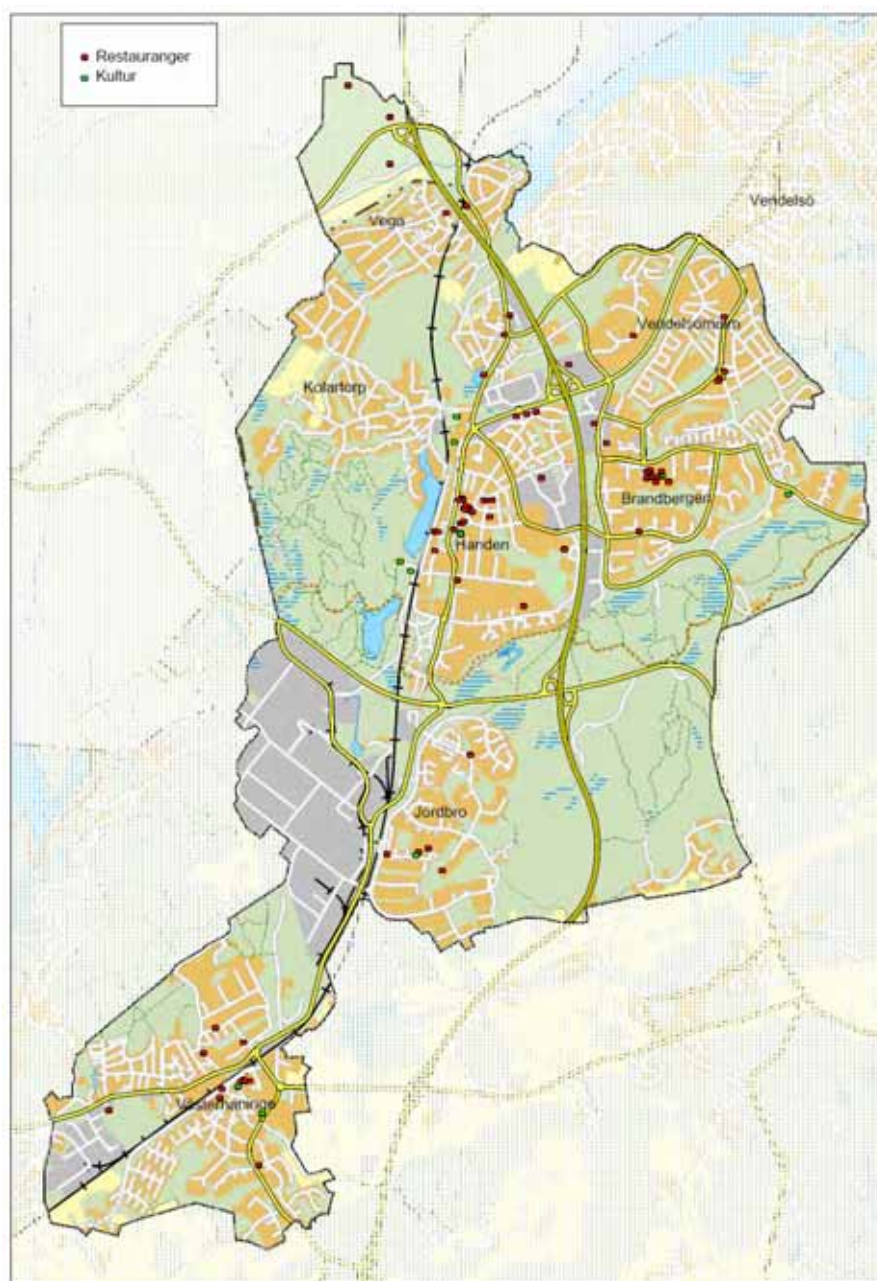
I den regionala stadskärnan Haninge finns omkring 220 föreningar, varav de största kategorierna är idrottsföreningar (ca 80 stycken) och kulturföreningar (ca 30 stycken). Andra stora kategorier är handikappföreningar, pensionärsföreningar, invandrarföreningar och studieförbund.

Ungdomsgårdar

I den regionala stadskärnan Haninge finns 6 ungdomsgårdar, däribland Jordbrogården med särskilt fokus på ungdomar med funktionsnedsättningar. Jordbrogården riktar sig till unga från hela Stockholmsregionen.

Kvällsöppna restauranger

I den regionala stadskärnan finns ett 70-tal kvällsöppna restauranger, caféer och gatukök med öppet till minst klockan 19.00 fem dagar i veckan. Av dessa kan 32 karaktäriseras som à la carte-restauranger, 16 som pizzerior, 16 som gatukök och 8 som caféer. Dessa fördelas geografiskt på Länna (3), Vega (5), Vendelsöholm (5), Brandbergen (12), Handen (30), Jordbro (6) och Västerhaninge (11). 34 av dem har fullständiga rättigheter. Efter kökets ursprung kan restaurangerna kategoriseras som svenska (8), italienska (6), thailändska (4), asiatiska (4), kinesiska (2), japanska (2), amerikanska (2) samt grekiska, persiska, mexikanska och indiska (1). Figur 11 visar geografisk hur restaurangerna är fördelade i den regionala stadskärnan.

Figur 11. Geografisk fördelning av kvällsöppna restauranger (röd markör) och kultur, såsom museum, bibliotek och teater (grön markör) i den regionala stadskärnan.

Studentkåren vid KTH

Studentkåren vid KTH i Haninge har drygt 1 000 medlemmar och bedriver studiesocial verksamhet inkluderande pubar, idrottsevenemang och näringslivskontakt. Verksamheten är belägen i KTH:s lokaler i Riksäpplet i Handen.

Bibliotek

I den regionala stadskärnan Haninge finns fyra folkbibliotek, belägna i Handen, Brandbergen, Jordbro och Västerhaninge. Totalt har biblioteken årligen kring 460 000 besökare och lånar ut ca 430 000 titlar. Generösast öppettider har biblioteket i Haninge kulturhus i Handen som är öppet alla dagar i veckan, kl. 10–20 på vardagar. Dessutom finns så kallad ”boken kommer”-verksamhet som innebär utlåning till äldre och handikappade i deras hem, samt Bokbussen som levererar böcker till förskolor och gruppboenden.

Torvalla

I Torvalla i Handen finns ett större sportcenter som innefattar konståkningscentrum, ishockeyarena, simhall, gym och fotbollsplaner. Sim- och sporthallen har årligen 640 000 besökare.

Gym

I den regionala stadskärnan finns nio gym som tillsammans har ca 500 000 besökare per år. Gymmen är belägna i Handen (5), Brandbergen (2), Jordbro (1) och Västerhaninge (1). De flesta av gymmen är öppna 06–22 måndag till torsdag med något mer begränsade öppettider på helger.

Idrott

De mest framgångsrika idrottslagen i den regionala stadskärnan är Haga Haninge Basket (division 1) och Handens IBK (innebandyallsvenskan). De båda lagen spelar 12–15 hemmamatcher per år vilka drar i genomsnitt 100 åskådare. Största årliga publik under 2009 hade Vendelsö gymnastikförening med 1 500 åskådare på årets gymnastikuppvisning i Torvalla sporthall. Haninge Cheer Elite och Haninge Power Cheer and Dance hör båda till den svenska eliten inom cheerleading. Haninge boxningsklubb har svenska mästare och Södertörns simsällskap som bland annat tränar på Torvalla har svenska mästare och världsmästare.

Större evenemang

I den regionala stadskärnan Haninge ordnas årligen några större evenemang i form av Haningedagen, Haninge Happening, Haninge idrottsgala samt bil- och motorcykelfestivaler i anslutning till Vegabaren. Haningedagen arrangeras varje höst av Haninge kommun och är ett evenemang med aktiviteter som musik, dans och teater där lokala föreningar, näringsliv och Haningebor kan visa upp sina verksamheter. Evenemanget drog hösten 2009 ca 100 utställare och omkring 4 000 besökare. Haninge Happening är en annan årlig endagsfestival som arrangeras av Haninge kommun med start 2010 och som fokuserar på scenkonst och performance. Haninge idrottsgala syftar till att lyfta fram det ideella idrottsledarskapet och idrottsprestationer i kommunen.

Muséer

I den regionala stadskärnan Haninge finns två museer och en hembygdsgård. *Handens museum* på Getportsvägen i norra Handen är öppet på söndagar och fokuserar på Handens historia sedan forntiden, liksom på hantverk och smide. Museet har årligen ca 2 000 besökare. *Svartbäckens skolmuseum* är Haninges äldsta skolbyggnad och ligger i anslutning till Svartbäckens skola. Museet är öppet en söndag i månaden och erbjuder då guidade turer. Tingshuset i Västerhaninge drivs som en hembygdsgård av Haninge Hembygdsgille och är öppet för besökare efter överenskommelse.

Ungdomens hus

I Rudan center invigs sommaren 2010 Ungdomens hus som inrymmer bl.a. café, danslokal, designverkstad, gym, grupprum, musikstudio, replokal, inom- och utomhusscen samt en småskalig bio. Ungdomens hus vänder sig främst till ungdomar i åldrarna 16–25 år och kommer att ha öppet ca 15–22 under vardagar och till kl. 01 på helger.

Fritidsgårdar

Inom den regionala stadskärnan drivs i kommunens regi fritidsgårdar i Handen, Brandbergen, Jordbro och Västerhaninge. Verksamheten är öppen för alla och bedriver aktiviteter såsom musik, dans och idrott.

Upplevd trygghet

Viktiga faktorer för en hög upplevd trygghet kvällstid är närvaron av människor i rörelse, god belysning och uppsynsmöjligheter. Skadegörelse och klotter har i den regionala stadskärnan Haninge minskat under de senaste åren vilket bidrar till ökad trygghet. Med hjälp av trygghetsutvärderingar som underlag görs också förändringar av den fysiska miljön, t.ex. borttagande av vegetation som annars kan skapa otrygghet. Ett stort och varmt innercentrum bidrar dagtid till trygghet och trevnad, men blir kvällstid och nattetid en mörk barriär som minskar den upplevda tryggheten genom att styra människor till andra stråk.

Utvecklingsfrågor

Biograf

Närvaron av en bio dominerar totalt ungdomars drömmar och är en av de allra viktigaste pusselbitarna som saknas för att gemene man skall börja tänka på Haninge som stad istället för som förort. Tillräckligt underlag bör finnas och avståndet till Stockholms centrum bör vara okomplicerat givet att större biografer/nyetablerade filmstäder/biopals finns i flertalet övriga regionala stadskärnor. I den regionala stadskärnan Haninge skulle en bio kunna inrymmas i ett utbyggt Kulturhus, men lokaliseringar från Handenterminalen via Kulturhuset och ned till Port 73 är alla tänkbara. Viktigt är att bion knyts ihop med andra aktiviteter och särskilt med restaurang/café. Biografen bör också från början byggas för att kunna samnyttjas för teaterföreställningar, sportsändningar, operasändningar och konserter. Viktigt att finna samarbetspartners, d.v.s. biografooperatörer, som brinner för sin sak. En sommarbiograf borde övervägas att anordnas i Rudan eller Eskilsparken.

Sakägare: Haninge kommun, SF/Svenska Bio/Eurostar

Samarbete för kvällsekonomiskt stråk

Det är viktigt att folklivet fortsätter en god bit in på kvällen. Det skapar trygghet och attraktivitet. Ett dygnet-runt-öppet centrum är i dagsläget svårt att realisera, men ett stråk med upplevelser också under senare kvällstid är fullt möjligt. För att uppamma en kritisk massa krävs att tänkbara aktörer för samman. Ett nätverk behöver utvecklas mellan gym, biljard, bowling, pubar, bio, bingo och Kulturhus. Ett effektivt sätt att få till stånd bl.a. detta är ett utvecklat samarbete mellan fastighetsägare, näringsidkare och kommun med en gemensam projektledare. En annan viktig fråga är att verka för att öppna upp fasaderna i centrum; i Haninge centrum, vid sjukhuset och vid terminalbyggnaderna – kort och gott att ta kärnans attraktivitet på allra största allvar till gagn för alla parter. Stadskärnan Örnsköldsvik kan här framhållas som ett lyckat exempel, liksom framgångsrika *Business improvement districts* (BID) utanför Sverige.

Sakägare: Haninge kommun, Svensk Handel, Unibail-Rodamco

Från funktion till attraktion

En torftig utemiljö minskar intresset för att flanera i den regionala stadskärnan och t.ex. leta efter en trevlig restaurang. Att verka för en mer omväxlande fysisk miljö är därför viktigt. Mycket spännande händer i den regionala stadskärnan Haninge, men alltför få känner till detta, såväl i Haninge som utanför. Kommunikation är nyckeln till att gå från funktion till attraktion så att människors känsla av samhörighet och stolthet ökar. Ambitionen bör vara att betrakta den regionala stadskärnan som ett besöksmål/turistmål på samma sätt som skärgården och vildmarken redan är det. Det som finns att se, göra och uppleva här bör kommuniceras á la DN På Stan. Att utveckla event kan vara en del av detta – kanske en Stockholmsdag i Haninge? Kanske en pizzatävling eller restaurangorientering/-lopp kombinerat med visning av offentlig konst?

Sakägare: Haninge kommun, Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn

Icke-konsumtion som utvecklar folklivet

Icke-konsumtion som förmår att utveckla folklivet är viktig. Evenemang är ett viktigt sådant exempel, där utveckling av nya evenemang kring egna lokala traditioner är ett verkningsfullt sätt att stärka känslan av samhörighet i en lokal identitet. Då är det viktigt att Poseidons torg utvecklas till att bli ett verkligt och mysigt torg, kanske med en lekplats i mitten. Boulebanor och grillplatser i centrum eller vinterfestival med aktiviteter och snö- och isskulpturer är andra idéer på icke-konsumtion som ökar folklivet. Fler torg/offentliga rum behövs och Handenterminalen måste brytas upp för att minska sin karaktär av barriär och hinder mot den givna mötesplatsen både sommar- och vintertid; Rudan.

Sakägare: Haninge kommun, Stena fastigheter, SL

7. Strategiska samband i den fysiska miljön

Bakgrund

Mycket av Stockholmsregionens bebyggelse är koncentrerad till den centrala stadskärnan, men denna anses inte ensam kunna möta den förväntade tillväxten. Samtidigt har polycentriska regioner visat sig vara mer framgångsrika och konkurrenskraftiga, och regionens tillväxt ställer därför krav på de yttre regionala stadskärnorna. För att utveckla den regionala stadskärnan Haninge krävs en förtätning av bebyggelsen och en förbättring av de fysiska sambanden mellan stadskärnans olika områden, samtidigt som tillgängligheten på parker och grönområden beaktas.

Förtätning

En förtätning av den regionala stadskärnan Haninge behövs för att möta ett väntat behov av bostäder och arbetsplatser, öka stadsmässiga kvaliteter och främja effektivitet och konkurrenskraft. Den attraktiva blandstaden med bostäder, arbetsplatser, service, handel och kultur kräver en viss grad av täthet. En tät stad är också klimatsmart då den minskar bilberoendet och möjliggör effektiv kollektivtrafik. Samtidigt skapar tätheten ökade möjligheter till specialisering och externa skalfördelar vilket leder till förbättrade ekonomiska förutsättningar för näringslivet. Den högre kontaktintensiteten erbjuder också en bättre grogrund för innovation och nya idéer. Det råder en växelverkan mellan storstadsregionens näringsliv och en högutbildad befolkning, där företagsetableringar söker sig till områden med en hög utbildningsnivå, samtidigt som karriärmöjligheter och ett mångsidigt konsumtionsutbud lockar högutbildad arbetskraft. En förtätad stadskärna har således bättre förutsättningar att skapa och upprätthålla de dynamiska strukturer som leder till självständighet och därmed till vidare utveckling. Den sociala utvecklingen gynnas genom en tydligare identitet, minskad segregation och bättre tillgång på regional service, kultur, vård och utbildning.

Två olika sätt att förtäta befintlig bebyggelse är enligt metoderna gluggförtätning respektive stadsutveckling. Gluggförtätning innebär att förtätningen sker i de utrymmen som har blivit över, i enlighet med den befintliga bebyggelsestypen, utan någon större förändring av infrastruktur eller grönområden och med hänsyn till befintliga fastighetsgränser. Stadsutveckling innebär istället byggande i kvartersstruktur, med fokus på förtätning längs viktiga offentliga stråk och platser och med viss anläggning av ny infrastruktur och nya grönområden. En förtätning enligt kvartersstruktur möjliggör betydligt tätare bebyggelse med ett större antal bostäder än gluggförtätning. Regionplanekontorets rapport ”Tätare Stockholm” (2009) konstaterar att gluggförtätning kan ge en täthet på 20-40 % medan stadsutveckling kan ge en täthet på 70-100 %. Förtätning enligt stadsutvecklingsmetoden förbättrar också de stadsmässiga kvaliteterna bl.a. genom att de offentliga rummen tillgänglig- och tydliggörs. Figur 12 visar de två olika förtätningsscenarierna applicerade på Jakobsberg.

När Kristina Alvendal, stadsbyggnads- och fastighetsborgarråd i Stockholms stad, uttalade sig i förtätningsfrågan våren 2009 sade hon följande:

Vi funderar allvarigt på att införa ett "punkthusförbud". Punkthusen är det tydligaste exemplet på vad som skapar förortskaraktär. I stället ska vi sträva mot en levande kvartersstruktur med genomfartstrafik och verksamheter i bottenvåningarna.²

² ”Bonus ska ge fler höga hus”, Svenska Dagbladet 090403

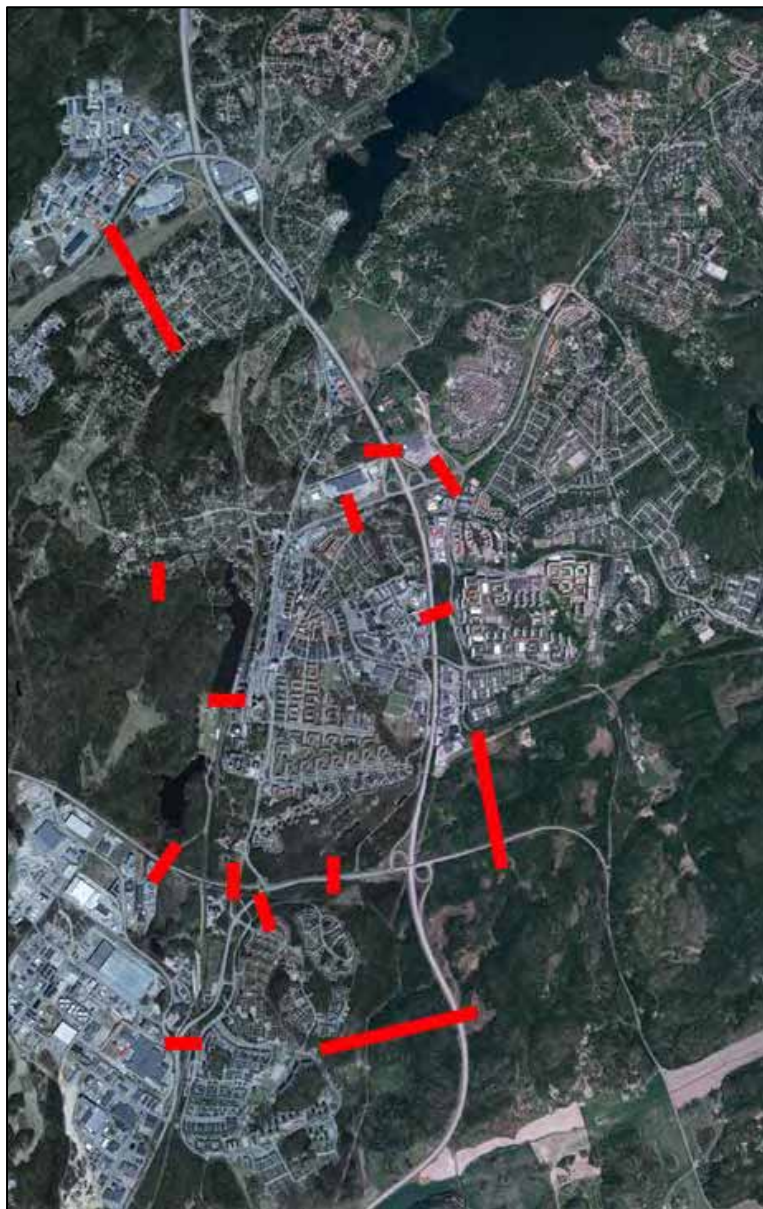
Figur 12. Förtätningsscenarier enligt metoderna gluggförtätning respektive stadsutveckling i Jakobsberg. Gluggförtätning möjliggör ca 6 600 nya boende och kvarterstruktur ca 20 000. Området har idag ca 24 000 boende.

Grönområden

En förtätning av den regionala stadskärnan står inte i kontrast till tillgången på grönska. Många grönytor i en gles stadskärna är små och fragmenterade och upplevs därför inte som attraktiva eller användbara, medan grönytor utanför stadskärnan kan upplevas som otillgängliga. I den enkätundersökning som genomfördes i Haninge sommaren 2009 visade det sig att en klar majoritet av de tillfrågade (77 %) ansåg att centralt belägna och attraktiva parker var en viktig stadsmässig kvalitet. Mindre än hälften (46 %) upplevde dock att detta var en kvalitet som fanns i Haninges regionala stadskärna. Genom att koncentrera grönskan till gemensamma innergårdar och centrala parker på platser där folk bor och rör sig skapas en mer väldefinierad, kvalitativ och tillgänglig grönska, samtidigt som en förtätning av den regionala stadskärnan ger de ekonomiska förutsättningarna för att lyfta grönområdenas kvaliteter till önskvärd nivå. En dylik övergång från grönstrukturer till parkstrukturer kan även gynna mindre använda grönområden i utkanten av och utanför den regionala stadskärnan.

Sammanhängande stadskärna

Flera av den regionala stadskärnans olika områden är fysiskt separerade från varandra av olika typer av barriärer som bidrar till isolering och utanförskap. Handen är exempelvis skilt från Brandbergen av väg 73, från Jordbro av Slätmosse naturpark och Södertörnsleden och från Rudan av Nynäsbanan. Vidare behövs stärkta fysiska samband till de båda handelsområdena vid Handens trafikplats, som för tillfället främst är tillgängliga för bilburna besökare, samt på sikt även mellan Jordbro företagspark och Albyberg via Jordbro bostadsområde samt mellan Vega och Länna. Ett överbryggande av dessa barriärer skulle bidra till känslan av en sammanhängande stadskärna som fungerar som identitetsskapare och gör det lättare att placera Haninge på kartan. Samtidigt kan det leda till en större social sammanhållning och att problem i en stadsdel uppfattas som en gemensam angelägenhet snarare än den enskilda stadsdelens.

Figur 13. Exempel på barriärer att överbrygga i den regionala stadskärnan

För vissa typer av infrastrukturåtgärder finns det möjlighet för kommunen att söka statlig medfinansiering, vilken är indelad i två bidragsområden: regionala kollektivtrafikanläggningar och åtgärder för förbättrad miljö och trafiksäkerhet.

Pärlband

Ett centralt begrepp för att skapa attraktivitet i den fysiska miljön handlar om utvecklandet av pärlband där attraktioner ligger på rad på lagom avstånd. Som exempel kan nämnas Brunogallerian–Medborgarplatsen–Skrapan–Skanstull på Södermalm i Stockholm. I den regionala stadskärnan Haninge finns några stråk som skulle kunna utvecklas till pärlband och på detta sätt också binda ihop staden bättre.

Rudanområdet

Rudans friluftsområde, som under 2010 blir kommunalt naturreservat, med de båda sjöarna och sitt centrala läge invid Handen utgör en viktig del av den regionala stadskärnan som kan och bör uppfattas som Haninges Central Park. Här finns möjlighet till en mängd aktiviteter såsom bad, fiske, teater, skidåkning och frisbeegolf, samt en nyinrättad slinga för personer med fysisk

funktionsnedsättning. Ett antal föreningar har verksamhet i friluftsområdet och det passeras av Sörmlandsleden. Området genererar också, bl.a. på grund av sin närhet till kollektivtrafiken, ett stort inflöde av människor boende utanför den regionala stadskärnan.

Utvecklingsfrågor

Barriärer och länkar

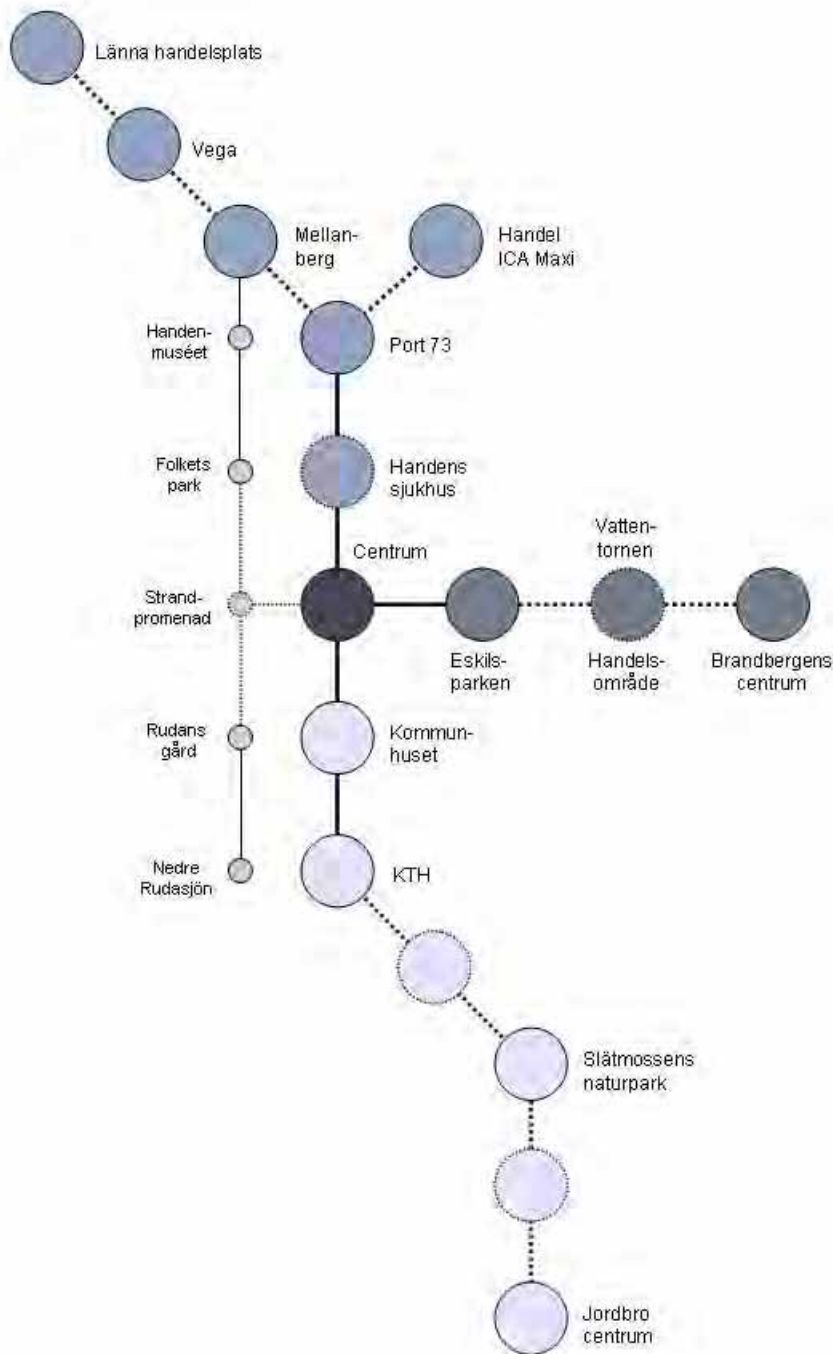
I samband med bygget av trafikplats Vega är det nödvändigt att skapa gång- och cykelvägar över väg 73. Den nya bebyggelsen i Vega behöver också länkas ihop med butikerna vid Länna handelsplats. Mellanbergs gård skulle kunna utvecklas som 4H-gård eller en liknande intressant målpunkt för att knyta ihop södra Vega med norra Handen, kanske med kolonilotter i grönområdet mellan Dammträsket och Mellanberg. Mycket viktigt är också att med gång- och cykelväg knyta ihop de två målpunkterna Port 73 och handelsområdet kring Ica Maxi som i dagsläget är åtskilda av väg 73 vid Handens trafikplats. Ny bebyggelse kan med fördel förläggas längs vägarna i det som idag är outnyttjade skogspartier, t.ex. längs Söderbyleden, Nynäsvägen och norr om Jordbro. Södra Jordbrovägen skulle kunna rivas och ersättas med bebyggelse längs Gamla Nynäsvägen. Jordbro bostadsområde och företagspark kan länkas samman genom den norra pendeltågsuppgången, som idag bara går åt ena hållet. Vidare kan en bussförbindelse mellan företagsparken och kommande Albyberg göra Jordbro bostadsområde till en mer central plats. Eskilsvägen skulle kunna förlängas österut genom Handens industriområde och förbi 73:an för att knytas ihop med Tvillingarnas gata och Brandbergens centrum, både i form av gång- och cykelväg, men också bilväg för att skapa liv och rörelse.

Sakägare: Atrium Ljungberg, ICA Maxi, Biltema, Haninge kommun, Mellanbergs gård, exploatörer

Pärlband

Handen skulle kunna länkas samman med Brandbergen i ett pärlband från Haninge Centrum längs med Eskilsvägen via Eskilsparken till ett handelsområde bortom vattentornen och vidare till Brandbergens centrum. Ett pärlband mellan Haninge centrum och Länna skulle kunna ta sin utgångspunkt i gallerian och sedan fortsätta norrut via Handens närsjukhus, Kulturparken och Handenmuséet, förbi Port 73 och Mellanbergsgården och sedan vidare till Vega och Länna handelsplats. Handen–Rudan kan knytas ihop från Haninge Centrum via en ny pendeltågsstation som öppnar upp nedåt Övre Rudasjön och sedan leder söderut längs en strandpromenad ned till Rudans gård och friluftsområde. Denna koppling skulle också kunna tänkas ansluta till Eskilsvägen–Brandbergen, samt en natur- och kulturaxel från Södra Rudansjön via strandpromenaden norrut till Folkets park med bl.a. Gamla Folkets Hus, Handenmuséet, Mellanberg gård och kanske vidare längs ett grönstråk ända upp till Drevviken. Vad gäller ett pärlband mellan Handen och Jordbro skulle det kunna inledas med Haninge Centrum–Kommunhuset–KTH, för att sedan knyta an till Slätmossens naturpark och längre söderut Jordbro centrum. Både norr och söder om Slätmossen saknas dock i dagsläget målpunkter som kan knyta ihop denna länk till ett sammanhängande pärlband. Några idéer för att åtgärda detta är t.ex. kolonilotter/växthus söder om Jordbrolänken, nybebyggelse med någon typ av attraktion längs Gamla Nynäsvägen eller offentliga konstinstallationer. Figur 14 visar grafiskt de pärlband som diskuteras i texten. Här indikeras också saknade länkar och målpunkter.

Sakägare: Haninge kommun, ICA Maxi, Stockholms läns landsting, KTH, Länna företagarförening, Mellanbergs gård, Atrium Ljungberg, Kefren Properties, Comerciante, Huddinge kommun

Figur 14. Förslag på pärlbandsstruktur med målpunkter i den regionala stadskärnan Haninge. Länkar och målpunkter som i dagsläget saknas eller behöver utvecklas är markerade med streckade linjer.

Grönare!

En ordnad parkmiljö har stora stadsmässiga kvaliteter och skapar tillgänglighet för fler människor. Handenterminalen och Najaden bör brytas upp så att nya kvarter innanför får visuella samband med Rudan och en strandpromenad anläggas runt hela Övre Rudan med koppling till den nya planerade pendeltågsnedgången. Rudans friluftsområde kan också förbättras med utökad service, t.ex. en servering och ett vandrarhem, samt med förbättrade parkeringsmöjligheter. Gynnsamt för upplevelsen av grönska skulle också vara att förtäta bebyggelsen längs Eskilsvägen varigenom Eskilsparken skulle bli en attraktivare plats. Att analysera värdet av grönska utifrån var man skulle vilja fika på en filt är ett utmärkt sätt. Utformningen av gränserna mellan bebyggelse

och grönområde utgör en viktig del av grönskans upplevda attraktionskraft. Viktigt är också att förbättra skyltningen till parkerna/grönskan – då blir de mer besökta och då ökar upplevelsen av grönska samtidigt som rollen som offentligt rum och mötesplats förstärks. Slätmosse och parken runt kommunhuset bör utvecklas genom tätare bebyggelse i närområdena. En upplevelsesteg med ”audio-to-me”-teknik såsom i Tyresta skulle kunna anläggas i den regionala stadskärnan. En vidareutveckling av denna tanke skulle kunna vara en grönorientering i den regionala stadskärnan, eventuellt med någon form av tävlingsmoment, för att skapa nyfikenhet och incitament för fler att uppsöka dessa platser.

Sakägare: Haninge kommun, exploatörer

Förtätning

I främst lager 1 och 2 av den regionala stadskärnan bör en analys av förtätningssmöjligheterna genomföras med syfte att förbättra de stadsmässiga kvaliteterna. En analys av denna typ kan vidare användas som grund för planering av framtida bostadsproduktion i området. Viktigt i samband med en förtätning är att grönytor fylls med innehåll så att de blir mer användbara, samt att attraktioner återfinns på fler platser för att skapa liv och rörelse.

Sakägare: Haninge kommun, SL

8. Infrastruktur och trafik

Bakgrund

En förutsättning för att de regionala stadskärnorna skall kunna utvecklas i enlighet med intentionerna i Regional utvecklingsplan för Stockholms län (RUFS 2010) är goda kommunikationer. Dessa måste finnas i två olika relationer, dels vis-à-vis den centrala stadskärnan i Stockholm och dels vis-à-vis de övriga regionala stadskärnorna. För Haninges del innebär det senare att det allra viktigaste är goda förbindelser med främst Flemingsberg och med Kungens kurva-Skärholmen. I Tabell 1 listas ungefärlig restid med kollektivtrafik respektive med bil från Haninge centrum.

Tabell 1. Restider med kollektivtrafik respektive med bil från Haninge centrum till den centrala stadskärnan respektive övriga regionala stadskärnor. I kolumn 1 anges inom parentes efter de regionala stadskärnornas namn den plats som använts för beräkning av restiden. I kolumn 2 anges restiden med snabbaste kollektivtrafikförbindelsen i högttrafik och därefter inom parentes restiden med bil enligt beräkning med eniro.se.

Till	Restid	Resväg med kollektivtrafik (linjer, byten mm)
Stockholm C	25 min (18 min)	Pendeltåg Handen–Stockholm C
Flemingsberg	26 min (21 min)	Buss 865 Handenterminalen–Flemingsberg
Kungens kurva-Skärholmen (Kungens kurva)	45 min (21 min)	Buss 865 Handenterminalen–Kungens kurva
Södertälje (Södertälje Centrum)	54 min (35 min)	Pendeltåg Handen–Älvsjö, Älvsjö–Södertälje Centrum
Jakobsberg-Barkarby (Barkarby)	42 min (35 min)	Pendeltåg Handen–Barkarby station
Kista-Sollentuna-Häggvik (Sollentuna)	45 min (30 min)	Pendeltåg Handen–Stockholm C, Pendeltåg Stockholm C–Sollentuna
Täby C-Arninge (Täby C)	65 min (31 min)	Pendeltåg Handen–Stockholm C, Tunnelbana Stockholm C–Tekniska högskolan, Roslagsbanan Stockholm östra–Täby C
Arlanda	69 min (43 min)	Pendeltåg Handen–Stockholm C, Arlanda Express Stockholm C–Arlanda

En restid om 45 min brukar anses vara maximalt för att en destination skall ligga inom pendlingsavstånd. Tabell 1 antyder att endast Stockholm C, Flemingsberg och Barkarby klarar denna gräns och Sollentuna hamnar på gränsen. Notabelt är att en av de övriga regionala stadskärnorna på Södertörn, Södertälje, inte ligger inom pendlingsavstånd med kollektivtrafik från Haninge. Notabelt är också att samtliga regionala stadskärnor ligger inom pendlingsavstånd med bil. Denna obalans oroar ur såväl klimat- som jämställdhetssynpunkt.

Investeringar i infrastruktur

Byggandet av infrastruktur är en långsam och kostnadskrävande process. För Stockholmsregionens del finns en prioritering av större projekt för det närmaste decenniet redan gjord i form av Cedershiöldsöverenskommelsen. Denna ligger också till grund för den nationella såväl som den regionala infrastrukturplaneringens planer för länets infrastruktur.

Spår

Järnväg

Haninge ligger mitt på järnvägslinjen Nynäshamn–Älvsjö, Nynäsbanan. I den regionala stadskärnan finns tre pendeltågsstationer med en fjärde planerad. De är norrifrån Vega (planerad), Handen, Jordbro och Västerhaninge. Banan är dubbelspårig i hela sin utsträckning inom den regionala stadskärnan och in till Stockholm. Från Västerhaninge till Nynäshamn är banan enkelspårig. En successiv dubbelspårsutbyggnad är planerad att nå Tungelsta 2012 och Hemfosa omkring 2017. Vega station byggs i samband med exploateringen av den nya stadsdelen Vega och beräknas stå klar omkring 2015. En nödvändig förutsättning för en tätare och mindre störningskänslig spårtrafik utgörs av Citybanan samt en dubbelspårsutbyggnad på hela sträckan till Nynäshamn.

Spårväg

Mot slutet av 2010-talet planeras byggnation av Spårväg Syd, som i en första etapp är tänkt att gå från Älvsjö station via Kungens kurva–Skärholmen och vidare till Flemingsberg. På så vis kopplas två regionala stadskärnor ihop med knutpunkten Älvsjö genom en effektiv spårtrafik. Det är avgörande att i en andra etapp av spårvägen bygga sträckan Flemingsberg–Haninge för att på så vis koppla samman också denna regionala stadskärna med de övriga två.

Vägar

Trafikleder

Haninge ligger mitt på väg 73 Nynäshamn–Globen. I den regionala stadskärnan finns fyra trafikplatser med en femte planerad. De är norrifrån Länna, Vega (planerad), Handen, Jordbro och Fors. Vägen har motorvägsstandard i hela sin utsträckning inom den regionala stadskärnan och in till Stockholm, från och med hösten 2010 också hela vägen till Nynäshamn.

På tvären binder Södertörnsleden i dagsläget samman Haninge med Huddinge. I en andra etapp av leden ska ny väg byggas från Gladö till Flemingsberg och vidare till Masmö. På så vis skapas en direkt vägförbindelse mellan Haninge och Flemingsberg och vidare mot Kungens kurva–Skärholmen. Denna förbindelse är viktig att bygga.

Från Haninge leder ytterligare några viktiga vägar, däribland väg 260 (Gudöbroleden) mot Tyresö, väg 257 (Södertäljevägen) mot Södertälje samt väg 227 (Dalarövägen) mot Dalarö.

Infartsparkeringar

Infartsparkeringar finns inom den regionala stadskärnan vid pendeltågsstationerna i Västerhaninge, Jordbro och Handen och planeras för Vega. De fyller en viktig funktion i att bidra till ett minskat bilberoende i Stockholmsregionen i stort.

Gång- och cykelvägar

Två regionala cykelstråk passerar genom den regionala stadskärnan Haninge: Nynässtråket mellan Stockholm och Nynäshamn via Handen, Jordbro och Västerhaninge, samt Vendelsöstråket mellan Handen och Vendelsö och vidare mot Tyresö C och Stockholm. Lokala cykelnät finns i Handen, Vendelsömalm, Brandbergen, Jordbro och Västerhaninge. På kommunens huvudgator för bil finns idag separerade cykelvägar på 64 procent av vägsträckningen. Stråk som efterfrågas av cyklisterna själva är framförallt till Årsta havsbad och Dalarö, längs med Torfastleden och Södertäljevägen, samt förbättringar av cykelvägarna mot Länna och Stockholm.

Spårtrafik

Pendeltåg

Genom Haninge går på Nynäsbanan *pendeltåg* på linjen Västerhaninge–Bålsta med Västerhaninge som slutstation. Från Västerhaninge utgår en annan pendeltågslinje med slutstation i Nynäshamn.

Den förra linjen trafikeras i högtrafik i 15 min-trafik och den senare i 30 min-trafik. I lågtrafik är intervallen istället 30 min respektive 60 min. Det är önskvärt att pendeltågen kompletteras så att direkta tåg också går på linjen Västerhaninge–Märsta.

Regionpendel

För att förstora arbetsmarknadsregionen är det viktigt att förenkla pendling på lite längre avstånd, t.ex. i relation till de mer avlägset belägna regionala stadskärnorna Jakobsberg-Barkarby, Kista-Sollentuna-Häggvik och Arlanda eller till närliggande städer; Uppsala, Enköping och Västerås. Regionplanekontoret har föreslagit att ett nytt tågkoncept kallat *regionpendel* utvecklas för ändamålet. Trafiken är tänkt att utföras med fordon av högre komfort än dagens pendeltåg och stanna vid färre stationer än pendeltågen, men fler än dagens regionaltåg. Från den regionala stadskärnan Haninge till Arlanda skulle en resa med regionpendel kunna ske på 45 min med start i Handen och stopp i Älvsjö, Stockholm C, Sollentuna, Upplands Väsby och Arlanda. Det är viktigt att regionpendel införs på Nynäsbanan, förslagsvis på linjerna Nynäshamn–Haninge–Arlanda–Uppsala respektive Nynäshamn–Haninge–Enköping–Västerås.

Godstrafik

Nynäsbanan används i den regionala stadskärnan för godstransporter, med trafikutbyte i Jordbro företagspark och Håga industriområde. Den årliga trafiken på respektive plats utgörs av ca 3 500 respektive ca 600 vagnslaster där de största volymerna transporteras på uppdrag av Drink Logistics, Kemetyl, Coca-Cola och Osram. Godstrafik på tåg är möjlig att vidareutveckla också för kunder utan egen spåranslutning, antingen genom Green Cargos omlastningsterminal eller också mer direkt via flexibla vagnsystem av typ Flexiwaggon.

Busstrafik

Regionala bussar

I den regionala stadskärnan Haninge finns ett antal regionala busslinjer som förbinder Haninge med den regionala stadskärnans omgivning, t.ex. Stockholm, Nynäshamn, Flemingsberg och skärgården. Det är avgörande att som ett första steg på väg mot anläggandet av en spårväg mellan Haninge och Flemingsberg bygga ut dagens busslinje 865. Från och med augusti 2010 trafikerar denna linje hela sträckan Handenterminalen–Skärholmen.

806 Gullmarsplan–Norra Söderby
807 Gullmarsplan–Svartbäcken
809 Gullmarsplan–Svartbäcken
809C Stockholm C–Svartbäcken
810 Gullmarsplan–Jordbro
818 Stockholm C–Brandbergens C
824 Tyresö C–Handenterminalen
825 Trollbäckens C–Handenterminalen
830 Farsta C–Handenterminalen
831 Farsta C–Länna industriområde

835 (Länna) / Vega–Tungelsta
839 Handenterminalen–Dalarö
840 Handenterminalen–Nacka strand
843 Västerhaninge stn–Söderby brygga
845 Västerhaninge–Gålö
846 Västerhaninge–Årsta havsbad
847 Västerhaninge–Nynäs havsbad
848 Västerhaninge–Nynäshamn
865 Handenterminalen–Skärholmen

Lokal busstrafik

Vidare finns inom den regionala stadskärnan ett antal lokala busslinjer:

826 Ribbylund–Brandbergens C
827 Jordbro stn–Jordbro företagspark
829 Vikingaskolan–Coop Forum
832 Västerhaninge stn–Åbylund

834 Handenterminalen–Svartbäcken
836 Handenterminalen–
Norrby/Brandbergens C
837 Haninge C–Jordbro stn

841 Jordbro–Brandbergens C

842 Jordbro företagspark–Brandbergen

Dessa linjer ger tillsammans följande ungefärliga turtäthet på några centrala relationer: högtrafik (lågtrafik)

Haninge C–Brandbergen C: 10 min (15 min)

Haninge C–Jordbro C: 15 min (15 min)

Haninge C–Västerhaninge C: 15 min (15 min)

Haninge C–Vendelsöholm: 15 min (15 min)

Haninge C–Vega: 10 min (10 min)

Haninge C–Länna: 20 min (30 min)

Brandbergen C–Jordbro C: 30 min (30 min)

En turtäthet om 10 min i högtrafik och 15 min i lågtrafik bör vara rimligt att eftersträva i samtliga ovanstående centrala relationer.

Nattbussar

Följande nattbussar trafikerar den regionala stadskärnan:

892 Sergels torg–Jordbro stn

897 Västerhaninge stn–Nynäshamn

893 Sergels torg–Tungelsta

Närtrafiken

I den regionala stadskärnan Haninge finns kompletterande busstrafik i form av Närtrafikens linje 981 mellan Brandbergen och Handens sjukhus. Linjen går med 60 min-trafik under större delen av dagen och har under en del av sin sträckning inga fasta hållplatser utan vinkas istället in av trafikanterna. Närtrafiken driver också den så kallade Handen-Flexen, linje 982, som på vissa fasta mötesplatser plockar upp passagerare efter telefonbeställning.

981 Handens sjukhus–Brandbergen

982 Handen-Flexen

För trafiken i den regionala stadskärnan används ca 120 bussar och 200 chaufförer.

9. Målbilder

Årets stadskärna

Föreningen Svenska Stadskärnor syftar till att främja ett Sverige fyllt av attraktiva städer, och delar som ett led i detta ut priset *Årets Stadskärna*. Priset tilldelas årligen den stad som har åstadkommit den mest framgångsrika utvecklingen av den egna stadskärnan. Utvecklingens framgång bestäms utifrån mätbara förbättringar i förhållande till den egna stadskärnans uppsatta mål. Det är därför lämpligt att så tidigt som möjligt börja samla mätbara data för att kunna dokumentera denna förbättring. Material som kan ligga till grund för en bedömning är t.ex. resultat från enkätundersökningar eller besöksstatistik. Ytterligare en parameter som bedöms är huruvida det finns en stabilitet i samarbetet mellan stadskärnans nyckelintressenter från både offentlig och privat sektor. Att denna samverkan fungerar visar stadskärnan genom att söka och erhålla Svenska Stadskärnors grundläggande kvalitetsmärkning Quality Mark 1. Quality Mark fungerar sedan som en metod och vägledning för att fortlöpande utvärdera och förbättra den egna stadskärnan. Själva priset delas ut på konferensen Årets Stadskärna som äger rum i den stad som senast tilldelades priset.

Stråket Globen–Norvik

Den regionala stadskärnan Haninge ligger mitt i stråket Globen–Norvik som beroende på perspektiv kan uppfattas ha ett antal funktioner. Exempelvis kan stråket Globen–Norvik uppfattas som ett *upplevelse- och naturstråk*, där Globenområdet med ytterligare en kommande nationalarena följs av bl.a. UNESCO-världsarvet Skogskyrkogården, Älvsjömässan, friluftsområdena vid Magelungen och Drevviken, Tyresta nationalpark, Rudans friluftsområde, Jordbro gravfält, södra skärgården, Nynäs havsbad och färjeförbindelser till Gotland, Polen och Lettland. Stråket kan också uppfattas som ett *handelsstråk* med Farsta centrum, Länna handelsplats, Port 73, Haninge Centrum och bilhandeln i Brandbergen, eller ett *mat- och dryckesstråk* med bl.a. Slakthusområdet, Årsta Partihallar, Riksäpplets restaurangskola, livsmedelsföretag i Haninge såsom Rydbergs, Coca-Cola och Lagen, Sorundatårta och -korv samt Nynäshamns Ångbryggeri. Slutligen går det också att uppfatta stråket som ett *logistikstråk*, där motorväg och järnväg binder ihop Stockholmsregionen med kommande Norviks hamn och som har en mängd logistikaktörer lokaliserade i Jordbro företagspark. Stråket Globen–Norvik är således att uppfatta som en pulsåder för Stockholmsregionen, men som också innehåller omfattande grönområdena i form av t.ex. Tyresta nationalpark och Hanvedens naturskyddsområde.

Landmärken i den regionala stadskärnan

Landmärke kallas en lättigenkännlig landformation eller byggnad som tydligt kan ses från sjön och på detta sätt fungerar som vägledning till sjöss eller lands. Begreppet används ofta i överförd bemärkelse för något föremål eller någon företeelse i andra sammanhang som skall dra uppmärksamheten till sig. Landmärken kan därmed t.ex. vara väl synliga hus, byggnader, konstverk eller minnesmärken som upplevs som tydliga symboler för den plats där de är belägna. Globen i Stockholm och Turning Torso i Malmö är två tydliga exempel. Landmärken bidrar till att skapa en känsla av samhörighet och stolthet, och det är därför viktigt att identifiera, tydliggöra och sprida information kring landmärken i närmiljön. I den enkätundersökning som genomfördes sommaren 2009 var en öppen fråga om man uppfattade att den regionala stadskärnan Haninge hyste något landmärke och i så fall vilket. Svaren återges i Tabell 2.

Tabell 2. Landmärken i den regionala stadskärnan Haninge.

Kommunhuset

F.d. kommunhuset

Kulturhuset

Utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan Haninge

Polishuset

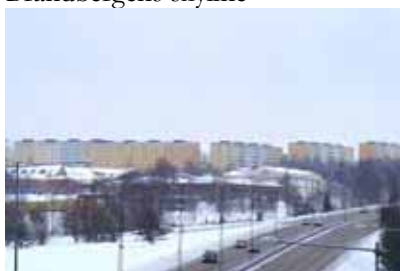
Brandbergens skyline

Najaden

Coca-Cola

Vattentornen

Träbron

Eskilsparken

Rudan

Elefantklippan

Jordbro gravfält

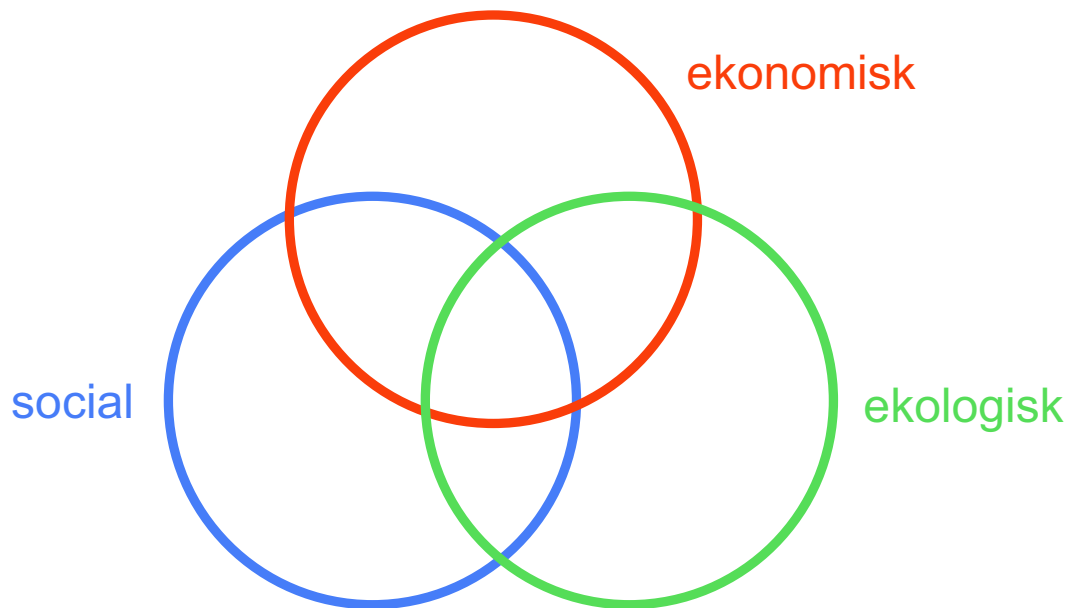
Galgstenen

Mormontemplet

Hållbar utveckling

En vanlig definition av *hållbar utveckling* är att begreppet innehåller de tre sammanflätade aspekterna social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. För att den regionala stadskärnan Haninge skall kunna utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt krävs att planeringen tar hänsyn till samtliga tre dimensioner. Hållbar stadsutveckling kan således sägas syfta till att minska det ekologiska fotavtrycket samtidigt som hälsa, välbefinnande, livskvalitet, demokrati och rättvisa förbättras för både nutida och framtida generationer med beaktande av stadens kapacitetsgränser. Hur detta skall genomföras rent praktiskt är dock något som måste avgöras i en levande dialog mellan alla berörda. Viktigt är också att minnas att Sverige har en stark röst i värden vad gäller miljö- och utvecklingsfrågor, vilket innebär att den regionala stadskärnan Haninge har potential att verka som förebild för andra städer och regionala stadskärnor.

Figur 15. De tre aspekterna av hållbar utveckling.

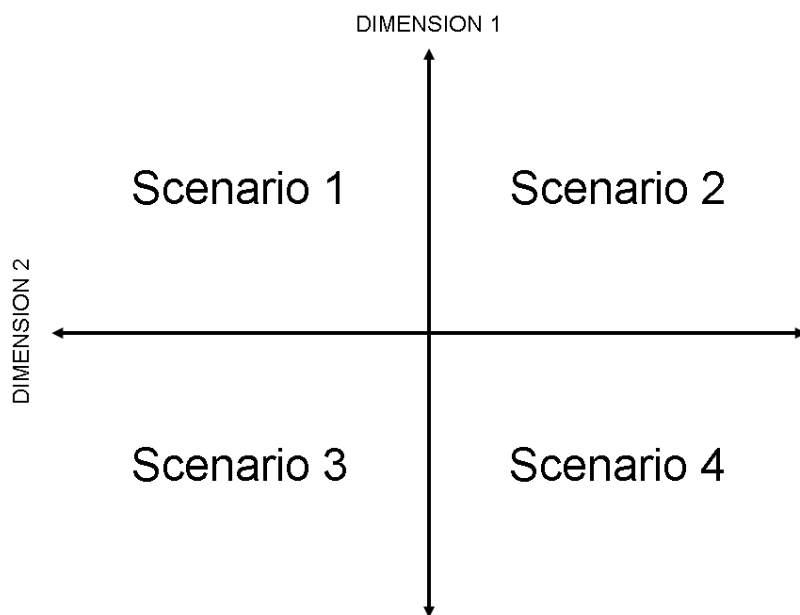
Tendenser

Under de senaste decennierna har den urbana utvecklingen på många håll kännetecknats av att nybyggnation i växande städer skett allt glesare. Detta har också inneburit en hög funktionsseparation, där bostadsområden har skiljts geografiskt från arbetsområden, köpcentra etc. Ett rationellt tänkande har legat bakom denna utveckling, men en konsekvens har blivit att samhällets bilberoende har ökat samtidigt som närhet till service och effektiv resursanvändning har minskat. Parallellt har dock en annan tendens i form av förtätning skett, där mycket av tidigare industrimark har exploaterats för att fylla ut luckor i stadsmiljön. Ytterligare en mottendens har inneburit ett ökande intresse för den traditionella småstaden som förebild, en stad med hög grad av funktionsblandning, små kvarter och olika typer av stråk i stadsmiljön. En fjärde tendens är den utveckling av polycentriska regioner som ligger till grund för RUFS 2010 och som innebär att den regionala stadskärnan försöker profilera sig som en del av en helhet.

Framtidsscenarier

Eftersom det är svårt att sia om framtiden och de yttre omständigheterna ständigt förändras kan det i den långsiktiga planeringen vara en god idé att arbeta med flera olika framtidsscenarier. På så sätt finns ett slags beredskap där den egna planeringen inte är beroende av ett visst specifikt utfall vad gäller de yttre omständigheterna – istället finns olika planer för olika eventualiteter. En metod

för att utarbeta alternativa framtidsscenarier är med en så kallad scenariematrix, där två viktiga aspekter eller dimensioner av den kommande utvecklingen kombineras och således resulterar i fyra olika potentiella scenarier. Dessa scenarier är inte på något sätt rangordnade där det ena är bättre eller mer önskvärt än det andra.

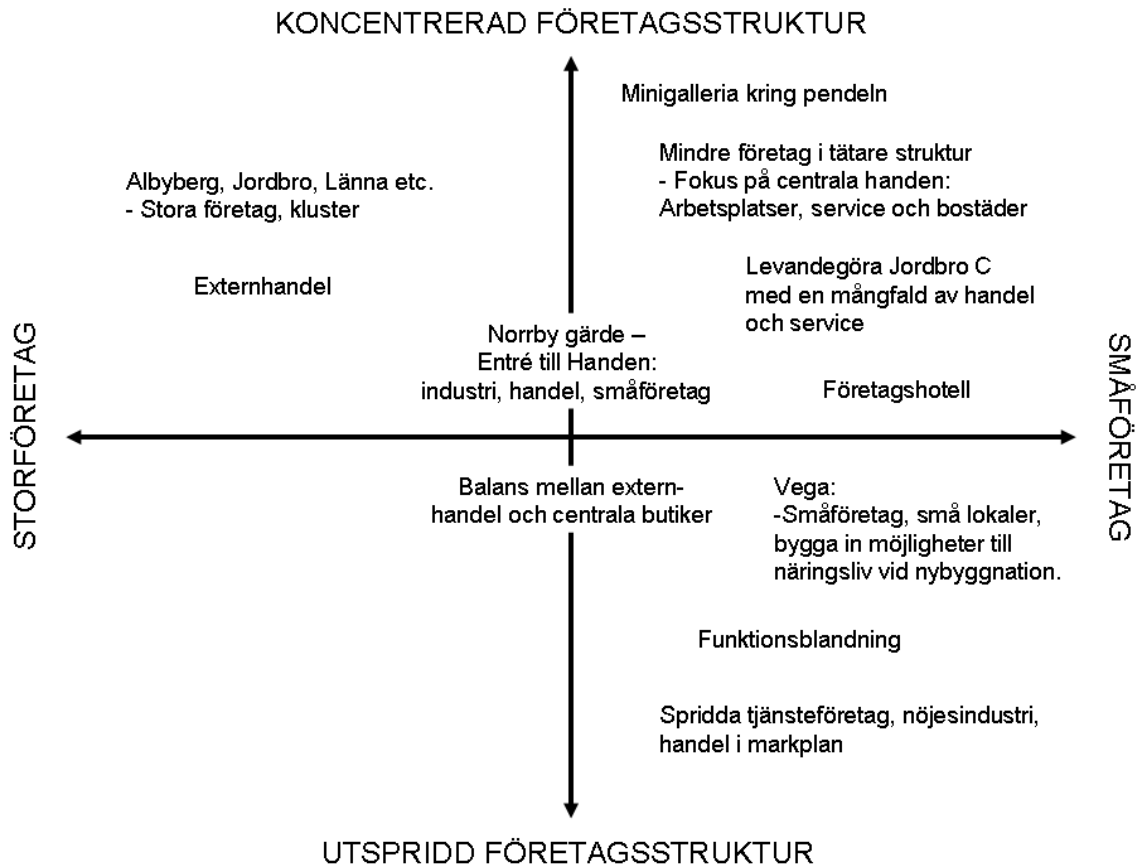

Figur 16. Scenariematrix med två dimensioner och fyra potentiella scenarier

Vid det avslutande seminariet för den regionala stadskärnan Haninge genomfördes grupparbeten med hjälp av scenariematrixen, där sex grupper diskuterade ämnena *näringsliv*, *utbildning* samt *upplevelser och kultur*. Utgångspunkten för dessa grupparbeten var möjliga framtidsscenarier för den regionala stadskärnan Haninge år 2030. Resultaten har kombinerats och presenteras nedan.

Handelsstaden

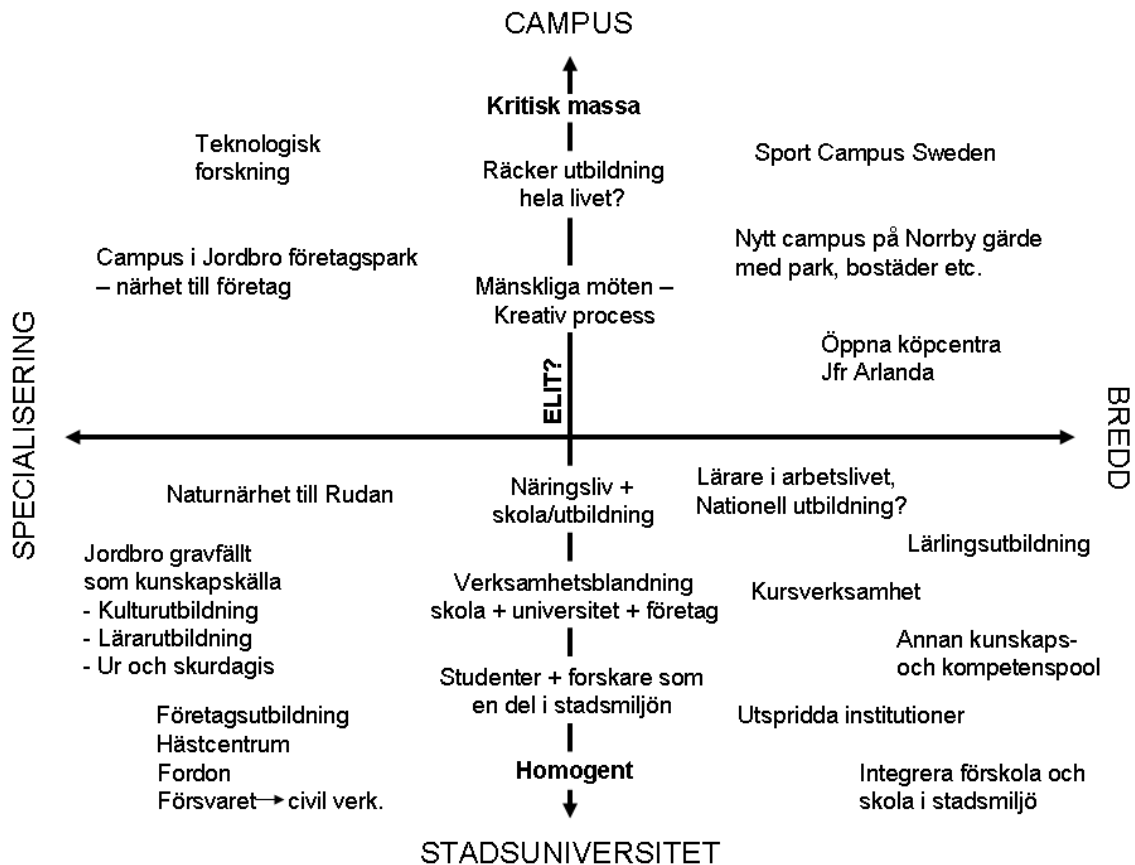
I handelsstaden Haninge har den stora mängden småföretag kompletterats med ytterligare storföretag i geografisk koncentration, t.ex. i Albybergs företagsområde. Kluster har etablerats inom strategiska branscher och fler större företag lockas till den regionala stadskärnan. Väletablerad externhandel för bilburna besökare finns i form av Länna handelsplats och Port 73, men dessutom har en småskaligare handel i närheten till bostäder och arbetsplatser vuxit fram. En större *funktionsblandning* har ökat de stadsmässiga kvaliteterna. Mer näringsverksamhet har inrymts i den centrala kärnan genom att förläggas till markplan i bostadshus. Stadsdelen Vega är attraktiv för bl.a. små tjänsteföretag tack vare god planering gällande t.ex. takhöjder. Jordbro centrum har efter en förtätning levt upp med en mångfald av handel och service. Företagshotell har etablerats för att möjliggöra en koncentrerad struktur av småföretag som kan arbeta under klusterliknande förhållanden.

Figur 17. Scenariematrix för näringsliv

Lärdomsstaden

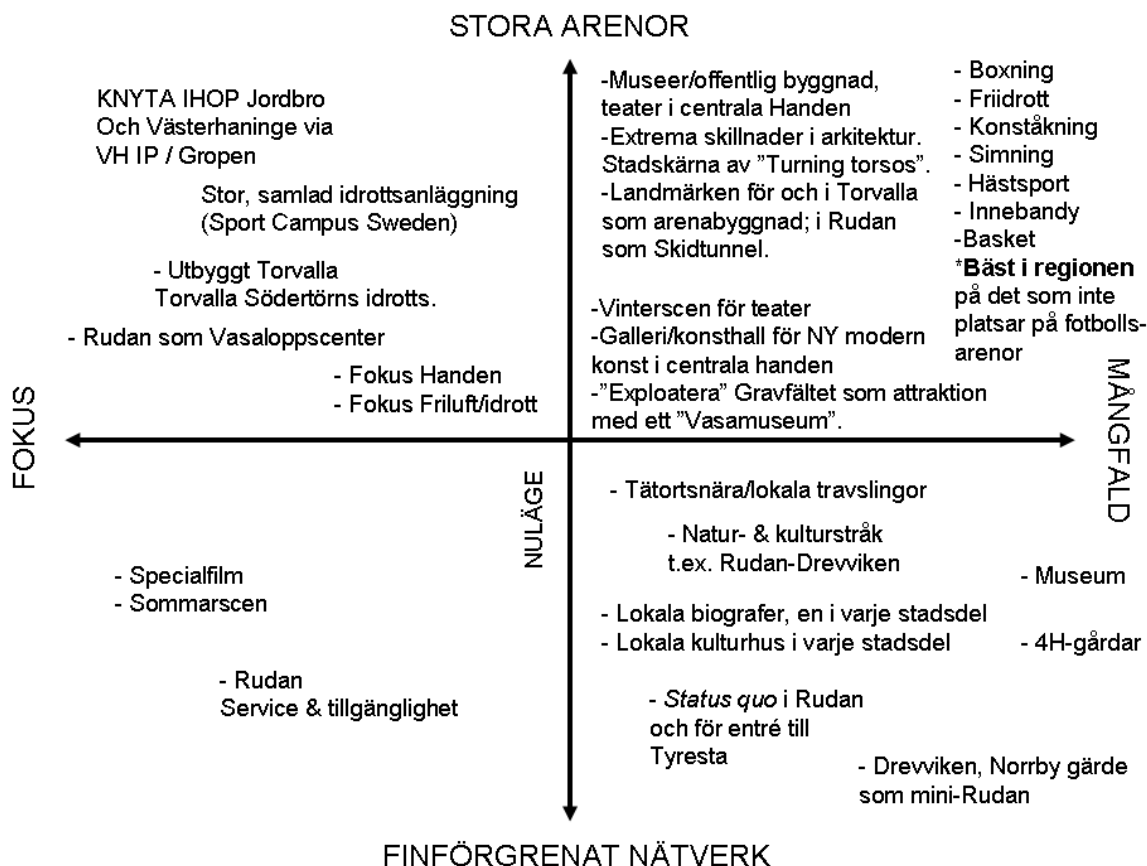
I lärdomsstaden Haninge med ökad specialisering i campusstruktur har KTH:s verksamhet utvecklats och omfattande forskning och grundutbildning bedrivs, exempelvis inom profilområdena byggande, boende och logistik. Campus har täta band med Jordbro företagspark och Albyberg för att främja synergieffekter mellan akademi och näringsliv. I ett annat scenario har Sport Campus Sweden blommat ut till ett fullskaligt idrottscampus i den regionala stadskärnan, kanske beläget på Norrby gärde med park och bostäder i anslutning. I en struktur efter modellen stadsuniversitet, d.v.s. ett antal utspridda institutioner i den regionala stadskärnan, kan ett scenario istället utgöras av en mängd olika inriktningar, t.ex. spridda idrottsutbildningar, lärlingsutbildningar eller natur- och kulturrelaterad utbildning i anslutning till Rudan och Jordbro gravfält. Även i detta scenario finns möjligheter till stark integration mellan skola och näringsliv, t.ex. i form av *lärande i arbete* och gränsöverskridande kursverksamhet.

Figur 18. Scenariematrix för utbildning

Upplevelse- och kulturstaden

I upplevelse- och kulturstaden Haninge har i ett scenario med bibehållet fokus men med mer storskalighet Jordbro och Västerhaninge knutits ihop med en större arena vid nuvarande Hanvedens IP, t.ex. i kombination med ett utbyggt Sport Campus Sweden. Alternativt har Torvalla byggts ut till en ordentlig arena som fungerar som hela Södertörns stora idrottsplats. Rudan utvecklas till ett fullskaligt Vasaloppscenter med skidtunnel. I ett scenario med mer mångfald innehåller den regionala stadskärnan Haninge en större mängd idrottsaktiviteter, inom profilområden såsom boxning, friidrott, konstakning hästsport och basket. Nya museer, teatrar och landmärken har också vuxit fram i den regionala stadskärnan, och Jordbro gravfält utvecklas och tillgängliggjorts. I ett scenario med ett mer finförgrenat nätverk av kultur och upplevelser ligger istället fokus på t.ex. lokala biografier, kulturhus och museer spridda mellan de olika stadsdelarna. Ett natur- och kulturstråk har etablerats mellan Rudan och Drevviken, och lokala gårdar utvecklas till 4H-gårdar. Lokala travslingsor har anlagts medan Rudan och entrén till Tyresta i stort sett inte förändras. I ett alternativt scenario med större fokus har istället åtgärder vidtagits för att förbättra service och tillgänglighet hos dessa attraktioner.

Figur 19. Scenariematrix för upplevelser och kultur

Haninge 2030 – Några avgörande steg

- 2030** Haninge vinner för andra gången priset som Årets Stads kärna.
- 2029** EU:s stats- och regeringschefer samlas i den regionala stadskärnan Haninge för en tredagarskonferens.
- 2028** Spårväg Syds andra etapp, sträckan Flemingsberg–Haninge, invigs.
- 2027** Den regionala stadskärnan Haninge har etablerat sig som ett svenskt Keukenhof, dit besökare kommer för att uppleva den vårlöksodlade blomsterprakten i april och maj.
- 2026** Albyberg har blivit en väletablerad företagspark med tillgänglighet och hållbarhet som förtecken.
- 2025** Forskningen vid KTH:s logistikcentrum i Haninge är internationellt välrenommerat.
- 2024** En strandpromenad kring Övre Rudan är anlagd, med tillhörande service i form av bl.a. caféer.
- 2023** Haninge är nationellt känt för sitt cleantech-kluster.
- 2022** Vega är färdigbyggt och pärlbandet till Länna är klart.
- 2021** Pärlbandet till Jordbro med målpunkter och sammanlänkande bebyggelse är färdigställt.
- 2020** Första OS-guldmedaljören tränad på Sport Campus Sweden.
- 2019** Stråket Handen–Brandbergen blir klart och länkar ihop staden.
- 2018** Norviks hamn sätter Haninge i centrum.
- 2017** Handens sjukhus blir klart med omvandlingen till mötesmagnet.
- 2016** Mellanberg blir 4H-gård.
- 2015** Handenterminalens och Najadens fasader har öppnats upp för att stärka sambandet mellan stadskärnans centrala delar och naturen i Rudanområdet. Haninge vinner priset Årets Stads kärna för första gången.
- 2014** Centrala Handen har blivit förtätat i kvartersstruktur.

- 2013** Haninge är ett självklart val för stockholmare som skall gå på restaurang. Biograf invigs i Haninge Centrum.
- 2012** Ett utvecklingscentrum med samverkan mellan akademi, näringsliv och nyföretagande startas i den regionala stadskärnan.
- 2011** Planering av förtätning i lager 1 och 2 av den regionala stadskärnan Haninge inleds skyndsamt. Staden skyltas konsekvent ”Haninge”.
- 2010** Utvecklingsprogram antas i kommunfullmäktige

Utvecklingsfrågor

Stärk stoltheten

För att främja att landmärken bidrar till stolthet och samhörighet är det nödvändigt att sprida kunskap om dem och odla myter och nyfikenhet. Vidare är det fördelaktigt att när det är möjligt ytterligare vidareutveckla och tydliggöra landmärkena. Ett exempel på en åtgärd av denna typ är f.d. kommunhuset, i vilket det finns planer på att bygga bostäder, med butiker i bottenplan och med en restaurang på översta våningen. Även andra landmärken, såsom de båda vattentornen i Handens industriområde, har tack vare sin storlek och placering goda förutsättningar att förtydligas. Om exempelvis Eskilsvägen skulle förlängas över väg 73 till Brandbergen skulle vattentornen hamna mitt i detta pärlband, varvid det skulle finnas möjligheter att ytterligare utnyttja deras potential som landmärke. Även vad gäller naturliga landmärken, t.ex. Jordbro gravfält, kan och bör informationen och tillgängligheten förbättras.

Sakägare: Haninge kommun

Årets stadskärna

Enligt Bostadsstrategin, som beslutades av kommunfullmäktige hösten 2008, skall Handen bli årets stadskärna 2015. För att detta skall bli möjligt krävs följande steg:

1. Att Haninge kommun blir medlemmar i föreningen Årets Stadskärna.
2. Att ett stabilt samarbete finns mellan stadskärnans offentliga och privata nyckelintressenter och att kommunen därmed kan erhålla Quality Mark 1.
3. Att *mätbara* förbättringar görs.
4. Att en ansökan om deltagande i tävlingen görs.

Sakägare: Haninge kommun, Rodamco, Stena Fastigheter, Näringsidkarna i Haninge Centrum

10. Litteraturförteckning

Tryckta källor:

Enkätstudie sommaren 2009, Haninge kommun.

Företagsområden i Haninge. Edström Bood, Zillah (2009)

Intervjustudie november 2009, Haninge kommun.

Regional utvecklingsplan för Stockholms län (RUFS 2010), Stockholms läns landsting/Regionplanekontoret (2009).

Regionala stadskärnor, Stockholms läns landsting/Regionplanekontoret (1:2009).

Regionalt utvecklingsprogram för Södertörn (SUP) (november 2007).

Serviceprogram för Vega, Haninge kommun (2010).

Tätare Stockholm, Stockholms läns landsting/Regionplanekontoret (8:2008).

Ung Livsstil, Haninge kommun (2008).

Utvecklingsprogram för den regionala kärnan Flemingsberg (juni 2007).

Webbsidor

www.eniro.se (färdvägsplanerare)

www.sl.se (reseplanerare)

Haninge. Inte bara skärgård!

Innehåll

Bakgrund	3
Vision	3
Inriktningsmål för den regionala stadskärnan	3
KOMMUNSTYRELSEFÖRVALTNINGENS UNDERLAG	6
1. Bakgrund	6
2. Avgränsning och namn	10
3. Näringsliv	19
4. Forskning och utveckling	23
5. Lärande och näringsliv	26
6. Folkliv och fritid	30
7. Strategiska samband i den fysiska miljön	36
8. Infrastruktur och trafik	42
9. Målbilder	46
10. Litteraturförteckning	54

Bakgrund

Stockholmsregionen växer och år 2030 beräknas 600 000 människor ha flyttat till regionen. För en fortsatt framgångsrik utveckling av regionen och för att klara befolkningsökningen är en av nyckelfrågorna i RUFS 2010 inriktningen att utveckla en flerkärnig region. Med detta avses att tillväxt och utveckling behöver fler motorer i regionen än enbart den centrala stadskärnan i Stockholms innerstad. Haninge pekas i RUFS 2010 ut som en av totalt åtta s.k. regionala stadskärnor. Visionen är att dessa regionala stadskärnor ska få mer storstadskaraktär med all den bebyggelse, utbud av nöjen, kommunikationer och service som präglar en levande stad. För att bidra till realiserandet av intentionerna i RUFS 2010 har Haninge kommun arbetat fram ett utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan i Haninge. Utvecklingsprogrammet utgör grunden för det fortsatta stadskärnarbetet och de inriktningsområden som bör prioriteras följer nedan.

Vision

Den regionala stadskärnan Haninge är en central mötesplats för människor, företag och utbildning och en drivande kraft för en långsiktig ekologisk, social och ekonomisk hållbar utveckling i södra Stockholmsregionen. Haninges centrala delar pulserar och är i ständig utveckling. Människor möts i en ljus och levande stad och känner trygghet. Stadskärnan erbjuder boende, handel, utbildning, arbete och fritid i en modern tät stadsmiljö.

Inriktningsmål för den regionala stadskärnan

1. Befolkning

Som utgångspunkt i utvecklingen av Haninges stadskärna krävs att fler människor bosätter sig i centrum för att staden ska kunna driva sin egen utveckling och utvecklas till en regional stadskärna. För att Haninge i framtiden ska kunna utvecklas till en modern attraktiv stad ska centrum göras tilltalande för boende, handel, kultur, kommunikation och utbildningsväsende.

2. Bebyggelse

För ett levande folkliv även på kvällen behövs det mötesplatser för människor. En omväxlande vacker och trygg miljö med korta avstånd till restauranger, nöjesliv och andra verksamheter ska bidra till att fler människor deltar i stadslivet. En förutsättning för att Haninge ska vara attraktiv för unga människor är att det bland annat finns ett utbud av biografer, gym och caféer. Den framtida stadskärnan ska präglas av energieffektivt byggande med lågenergi- och passivhus och för att bidra till att Stockholmsregionen ska utvecklas till en långsiktigt hållbar storstadsregion. En kvartersstad med näringsverksamhet på gatunivå och garage i källarplan skapar en trygg boendemiljö eftersom människor inte behöver promenera över ödsliga områden. En tät stad möjliggör mer effektiv kollektivtrafik och minskad biltrafik. En förtätning av centrala Haninge med utveckling av grönområden och parker ska stärka stadskärnans attraktionskraft. Svenska folket lever längre och i framtiden kommer allt mer av omsorgen ske i hemmet, snarare än på vård- och omsorgsboenden. Bostäderna som byggs i Haninge måste anpassas till äldres behov samtidigt som de är attraktiva på bostadsmarknaden.

3. Infrastruktur

En förutsättning för att Haninge ska utvecklas till en regional stadskärna är en god infrastruktur. För Haninge innebär detta goda förbindelser med Stockholm, Flemingsberg samt med Kungens Kurva - Skärholmen. Att koppla ihop de regionala stadskärnorna med spårväg är viktigt för att öka tillgängligheten. I framtiden måste en spårväg byggas mellan Flemingsberg och Haninge. Det måste gå fortare att åka kommunalt mellan Haninge, andra regionala stadskärnor och centrala

Stockholm, vilket kommer att gynna miljön och vara en del av arbetet att bli en hållbar storstadsregion. En förutsättning för att framtidens Haningebor ska kunna välja buss och cykel är att busslinjerna ökar sin turtäthet och anpassas till stadskärnan. Attraktiva gång- och cykelvägar ska vara trygga och lättillgängliga och anläggs i harmoni med övrig nybyggnation. Bättre kommunikationer till och från Stockholms stadskärna, mellan de regionala stadskärnorna och mellan kommundelarna ökar Haninges attraktivitet som etableringsort för människor och företag.

4. Handel och näringsliv

Arbetet med att nå visionen om en framtida regional stadskärna handlar om att Haninge ska upplevas som en inbjudande plats som tillgodoser invånarnas behov av både mötesplatser, sysselsättning, aktiviteter och tillgång till varor och tjänster för vardag och fritid. Näringslivsstrukturen har därför betydelse för om stadskärnan kommer att möta de förväntningar som visionen beskriver. "Haninges näringsliv ska växa" (ur Aktionsplan 2010–2025). Livskraftiga företag och en väl fungerande infrastruktur behövs för att t.ex. öka attraktionskraften, skapa utvecklingsmöjligheter, minska sårbarheten vid konjunktursvängningar och därmed bidra till en långsiktig hållbar utveckling. En allsidig näringslivsutveckling av stadskärnan är nödvändig och där olika branscher, stora som små företag och offentliga verksamheter kan utvecklas. Haninge behöver därför fler lönsamma företag, fler nya företag och fler företag som vill växa och utvecklas. Rik detaljhandel lockar och skapar en naturlig mötesplats. Den typen av handel måste utvecklas. Haninge Centrum växer som galleria samtidigt som detaljhandeln runt gamla Handen centrum och närliggande områden utvecklas och ingår i Haninges detaljhandelkvarter. Utvidgningen kommer att ske mot Handenterminalen, mot Handens sjukhus och mot Handens industriområde. Handel och kommunikation är de enskilt största branscherna i Haninges näringsliv och är en viktig källa till sysselsättning. Som en integrerad del i Stockholms arbetsmarknadsregion med stark tillväxt har Haninge potential att utveckla en stor lokal arbetsmarknad. Haninge kan bland annat möta regionens stora efterfrågan på mark med nya arbetsplatsområden så som Albyberg. Albybergs hållbarhetsperspektiv ger plats för bland annat cleantech-företag vilket stärker Haninges profilering av en långsiktigt hållbar utveckling. Haninge har också, förutom exploateringsutrymme, flera stora varumärken som stärker bilden av Haninge som en tillväxtstark kommun. För att nå visionen om en ljus och levande stad, där man känner trygghet behövs en levande kvällsekonomi. Befolkningstillväxten är stor i Haninge vilket ger förutsättning för ett tillräckligt kundunderlag. Förutsättningar för ökad besöksfrekvensen finns och hör samman med ett lockade utbud och satsningar på bra kommunikationer till och från det vi kallar stadskärnan och dess omedelbara närhet som handelsplatsen vid PORT73, Coop, Maxi och Billema.

5. Livsmiljö

En vacker stadspark, promenadstråk och andra grönområden bidrar till stadsmässig kvalitet på flera sätt. Vi värnar vår livsmiljö och vill se en utveckling av stadskärnan som präglas av hållbarhetsperspektiven. En vacker exteriör med inslag av vatten, blommor, bänkar och träd, visar detta. Mötesplatser för kultur, idrott och större evenemang vid Rudans naturreservat, Poseidons torg och Kulturhuset skapar en lockande stadskärna. Haninges vackra skärgård och natur är en stor konkurrensfördel och ett signum för Haninge. Den naturnära framtida stadskärnan bidrar till Haninges attraktivitet. Detta ska tas hänsyn till i utformningen av den regionala stadskärnan. Förtätningen av den regionala stadskärnan behövs för att som tidigare beskrivits möta behoven av bostäder, arbetsplatser, handel och mötesplatser. Idéer om att hur sambanden i den fysiska miljön kan stärkas behöver fortsätta utvecklas. Tätheten stärker de stadsmässiga kvaliteterna och främjar bland annat kunskapsutbyten och effektiv kollektivtrafik. Genom förbättrad tillgång till service, handel, kultur och utbildning stärks samvaron och stadskärnan blir invånarnas gemensamma naturliga mötesplats. Det som lockar besökare bidrar även till att företag etablerar sig här. Stadskärnans dynamik ska stärkas genom att länka samman

besöksplatserna, bostadsområdena, handeln och parkerna och skapa promenadstråk mellan de olika områdena.

6. Utbildning och forskning

En bra högre utbildning attraherar unga som vill studera. En hög utbildningsbakgrund leder till att fler företag kommer att etablera sig i Haninge. Därför är satsningar på utbildning, forskning och utveckling av central betydelse för stadskärnan i Haninge. Ett varierat utbud av utbildningar är också en viktig faktor för att attrahera studenter i regionen. Som motor för tillväxt och utveckling ska den regionala stadskärnan också vara drivande i samarbetet mellan utbildningsväsen och näringsliv för att kunna tillgodose efterfrågan på arbetskraft och för att stimulera nya innovationer. Haninge har genom sin kunskapssatsning redan från förskoleklass visat hög ambitionsnivå på grundskoleutbildningen och Haninges gymnasieskolor attraherar elever från hela länet. Det är viktigt att ta till vara på de möjligheter som det stora elevunderlaget utgör och att arbeta för att stärka utbildningens koppling till näringslivet. Profilerade utbildningar som Fredrika Bremerskolans idrottsakademier och Sport Campus Sweden med säte i Haninge som ger möjlighet att kombinera elitidrott med högre utbildning. Vuxenutbildningen, Fredrika Bremerskolans yrkesakademier och Haninges utbildningar inom Yrkeshögskola Södertörn är befintliga verksamheter som kan utvecklas. Ett framtida college inom olika utbildningssegment kan också ge stor attraktionskraft åt Haninge i den länsgemensamma gymnasierregionen. Högre utbildning, forskning och utveckling ska vara en drivande kraft i den regionala stadskärnan Haninge. Inom KTH Campus Haninge studerar över tusen studenter. Forskning bedrivs inom de olika områdena, det livslånga boendet, strömnings- och klimatteknik samt ljus och belysning. Äldreforskningscentret Nestor ligger i nära anslutning och samarbetar med KTH. Med Södertörnsledens utbyggnad och en framtida möjlig sträckning av Spårväg syd mellan Flemingsberg och Haninge kan utbytet mellan högskolorna i de två regionala stadskärnorna stärkas. Det finns ett flertal stora företag med huvudkontor förlagda i Haninge som har möjligheter att investera i utveckling och forskning. Förutsättningar ska utredas för att bilda en science park för att utveckla forskning och idéer till företagsprodukter i Haninge. Detta som skulle stärka Haninges attraktionskraft både som centrum för högre utbildning och för nyetablering av företag inom lämpliga segment.

KOMMUNSTYRELSEFÖRVALTNINGENS UNDERLAG

1. Bakgrund

Inledning

Detta utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan Haninge har utarbetats som ett led i Haninge kommuns strävan att utveckla sin stad och samtidigt leva upp till intentionerna i *Regional utvecklingsplan för Stockholms län*, RUFS 2010.

I RUFS 2010, Stockholms läns landstings regionplan för utvecklingen fram till 2030 och med utsikt mot 2050, konstateras att Stockholms centrala stadskärna inte ensam förmår att driva på utvecklingen av regionen i tillräcklig takt. Utvecklandet av den idag monocentriska Stockholmsregionen till en flerkärnig struktur är därför enligt RUFS 2010 en av de viktigaste strategierna för att nå en långsiktigt hållbar utveckling. RUFS 2010 spår att regionen år 2030 har fått ytterligare 600 000 invånare och 350 000 arbetsplatser. I den flerkärniga regionen ska alltså flera noder bli motorer för tillväxt och utveckling. Dessa kallas för *regionala stadskärnor*. Att stadskärnan är *regional* implicerar att den i sig har en attraktion som går utanför dess egna gränser. Begreppet kan i övrigt med fördel uppfattas som *stad i storstadens utkant*.

Totalt har Stockholms läns landsting pekat ut åtta regionala stadskärnor, var och en med sin egen karaktäristik och sin egen förutsättning; Arlanda, Täby C-Arninge, Kista-Sollentuna-Häggvik, Jakobsberg-Barkarby, Södertälje, Kungens kurva-Skärholmen, Flemingsberg samt Haninge. Stockholms läns landsting gör alltså bedömningen att det i Haninge finns särskilt goda förutsättningar att utveckla en regional stadskärna och bli en motor för tillväxt och utveckling inte bara för den egna staden utan också för ett omland som omfattar hela östra Södertörn. Till östra Södertörn bör man kunna räkna kommunerna Nynäshamn, Haninge och Tyresö samt områdena Trångsund, Skogås och Länna i Huddinge kommun. Östra Södertörn hade 091231 en befolkning på 161 300.

Ansvar

Att Haninge i den regionala utvecklingsplanen anses ha särskilt goda förutsättningar att vara en ledare för utvecklingen i ett stort omland innebär också ett stort ansvar. Som regional stadskärna måste Haninge kommunicera ett ledarperspektiv och agera proaktivt i utvecklingsfrågor som berör hela östra Södertörn.

Organisation

Ett avstampseminarium för den regionala stadskärnan anordnades 090414, med brett deltagande. Den politiska majoriteten i Haninge kommun gav därefter kommunstyrelseförvaltningen i uppdrag att ta fram ett utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan. En styrgrupp i form av gruppledarna i kommunstyrelsen enades, på förvaltningens förslag, om att arbetet skulle bedrivas i form av ett antal seminarier kring vilka ett kapitel var skulle författas. Ett förseminarium rörande den regionala stadskärnans namn och avgränsning anordnades 091015 för politiker och tjänstemän i Haninge kommun. Innehållet i övriga fem seminarier har planerats i samråd med Stockholms läns landstings regionplanekontor där kontaktpersonen varit Susanne Skärlund. Till de fem öppna seminarierna har såväl politiker och tjänstemän i kommunen som företrädare för näringsliv i Haninge kommun och Länna i Huddinge kommun samt företrädare för föreningsliv i Haninge kommun inbjudits. Planeringscheferna i Södertörnskommunerna har också inbjudits att delta, liksom företrädare för Regionplanekontoret. Föreläsare på seminarierna har i tur och ordning varit Martin Ragnar (Haninge kommun), Per Lundin (KTH), Hans Hede (Regionplane- och trafikkontoret), Tomas Vikström (Lunds universitet), Alexander Stähle (Spacescape), Göran Ekeröth (Strategisk arkitektur), Tina Karrbom Gustavsson (Flemingsberg)

Hans-Göran Edbom (Täby kommun), Lennart Gustafsson (Västerås kommun), Lars Olson (Botkyrka kommun), Lennart Dehlin (Lantmäteriet), Carina Schärberg (Linköpings universitet), Lars-Åke Brodin (KTH), Britt Almberg (Nestor), Märit Johansson (Karolinska institutet science park), Anna-Lena Martinsson (Alma cr), Nils G Storhagen (New Logistics institute), Björn Svensson (Stockholms hamnar), Mats Öhlin (Haninge kommun), Elisabeth Nordström (KSL), Gunnar Crona (Gnosjö kommun), Håkan Sundquist (KTH), Anders Olovsson (Haninge kommun), Lars Liljegren (Haninge kommun), Sharon Ramezan (Svensk bevakningstjänst), David Widén (Cesam), Peter Nerman (Handens närsjukhus), Stein Carlsson (Haninge kommun), Peter Fornstam (Svenska Bio), Robert Österdahl (Quality Hotel Winn Haninge), Jan Molin (Haninge kommun), Göran Johnson (Regionplanekontoret), Astrid Rahlén (Vägverket), Eva Hägglund (Svenska stadskärnor), Rune Andersson (Haninge kommun), Anders Backlund (Haninge kommun) och Ulf Ranhagen (KTH och Sweco). I genomsnitt har ett 50-tal personer deltagit i hela eller delar av respektive seminarium.

Under utvecklingsprogrammets framtagande har två studenter från Stockholms universitet, respektive Södertörns högskola praktiserat i Haninge kommun med utvecklingsprogrammet i fokus; Camilla Björkander respektive Anders Backlund.

Kostnaden för att ta fram detta utvecklingsprogram kan uppskattas till 130 kSEK för omkostnader för ordnandet av seminarierna (lokalhyror, förtäring, resor, arvoden etc.), 100 kSEK utifrån av kommunstyrelseförvaltningen nedlagd arbetstid på att skriva dokumentet, samt 150 SEK för organisationen Haninge kommun utifrån arbetstid satsad av kommunens tjänstemän att delta i seminarier eller en totalsumma om omkring 380 kSEK.

Syfte

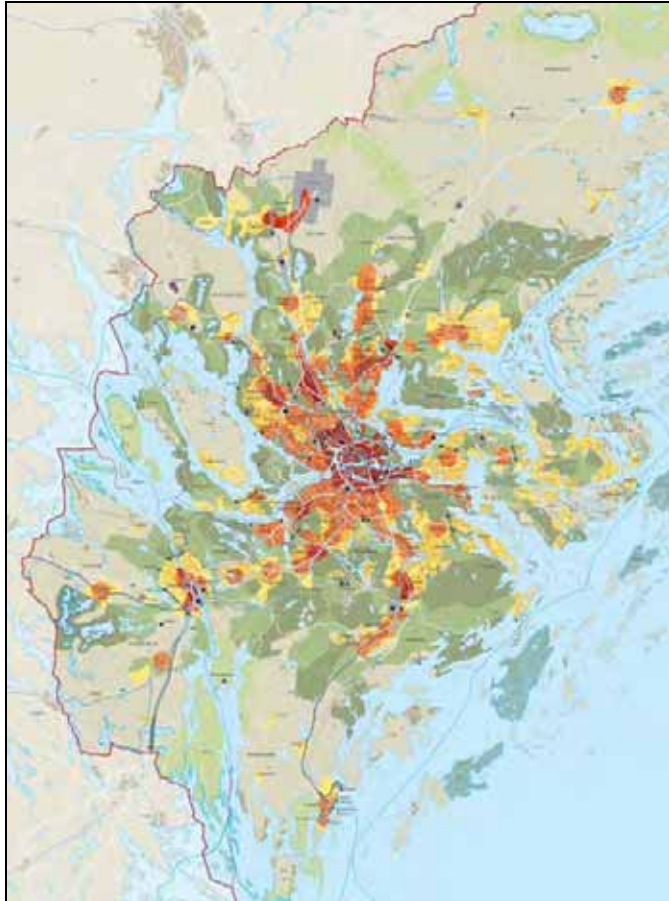
Att författa ett utvecklingsprogram för en regional stadskärna är att bryta ny mark. Det finns ingen standard för hur ett program av detta slag ska se ut. Två mycket centrala frågor vid utvecklandet av en regional stadskärna är *att skapa stolthet över platsen* samt *att stärka sammanhållningen inom platsen*. Om dessa två saker lyckas följer tillväxt och med den förutsättningar för utveckling. En nödvändig förutsättning för att lyckas är att sprida kunskap om det egna sammanhanget. Detta program söker därför översiktligt beskriva och analysera den regionala stadskärnans innehåll och peka ut frågor som är viktiga att gå vidare med för den fortsatta utvecklingen. Förhoppningen är därmed att utvecklingsprogrammet ska vara ett verktyg för Haninge kommun för att kunna möta och leva upp till intentionerna i RUFS 2010. Ambitionen är att dokumentet ska tjäna som stöd även för andra aktörers dagliga arbete på ett sådant sätt att utvecklingen sker med en gemensam målbild om att bygga ett stoltare och starkare Haninge och ett Haninge som medvetet utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt.

Utvecklingsprogrammet är inte en översiktsplan eller fördjupad översiktsplan i plan- och bygglagens mening. Givet programmets översiktliga karaktär finns inte utrymme att gå in på detaljer, t.ex. vad gäller den fysiska planeringen eller tillgänglighetsfrågor.

Haninge i Stockholmsregionen

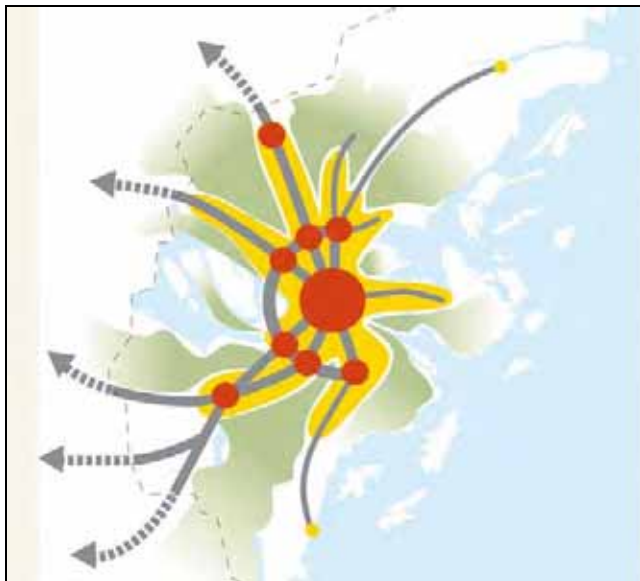
Som en av åtta regionala stadskärnor i Stockholmsregionen har Haninge en viktig roll för att Stockholmsregionen ska kunna förverkliga visionen i RUFS 2010 om att vara Europas mest attraktiva storstadsregion. Haninge måste för att dra sitt strå till stacken vara en trygg ledargestalt för ett stort omland och verka för en god samverkan med övriga regionala stadskärnor. Kompletterande egenskaper hos Haninge i relation till övriga regionala stadskärnor bör stå i centrum för Haninges utveckling snarare än sådana som leder till konkurrens mellan regionala stadskärnor.

Figur 1 visar plankartan över Stockholmsregionen sådan den ser ut i RUFS 2010.

Figur 1. Stockholmsregionen enligt plankartan i RUFS 2010.

Figur 2 visar den grafiska målbild för Stockholmsregionen som Stockholms läns landsting ställt sig bakom genom antagandet av RUFS2010. Målbilden illustrerar grafiskt de åtta regionala stadskärnorna vid sidan av den centrala regionkärnan. Större förbindelselänkar med trafikflöden markeras också i bilden.

Figur 2. Grafisk målbild för Stockholmsregionen enligt RUFS 2010.

I Figur 3 visas en karta från SJ:s kundtidning Kupé från våren 2010. Figuren ger en ögonblicksbild i hur personer som saknar detaljerade kunskaper om den regionala utvecklingsplanen tenderar att uppfatta regionen.

Figur 3. Detalj ur Sverigekarta i SJ:s kundtidning Kupé från våren 2010

För Haninges del finns en punkt markerad i Västerhaninge, som vid en jämförelse med målbilden för RUF2010 lätt kan tas för liktydig med den regionala stadskärnan. Det är också logiskt att Västerhaninge snarare än Handen visas på kartan eftersom tätorten Västerhaninge har något fler invånare än tätorten Handen och därmed är den största tätorten i närområdet, så länge som varje kommun del betraktas som en separat tätort.

Haninge och Flemingsberg

Horisontellt på kartan befinner sig den regionala stadskärnan Haninge relativt nära den regionala stadskärnan Flemingsberg. Regionplanen förutsätter en stark samverkan mellan å ena sidan de regionala stadskärnorna och å den andra den centrala stadskärnan i Stockholm, såväl som *mellan de regionala stadskärnorna*. Det senare perspektivet innebär för Haninges del främst att samverkan med Flemingsberg måste vara god. Mellan Haninge och Flemingsberg är det 20 km och resan tar idag 20–25 min med buss eller bil. Mellan Haninge och Flemingsberg finns en större sammanhängande grön kil, Hanvedenkilen, men här finns också bebyggelse i Lissma, Vidja, Ådran och Gladö och i form av Sundby gård med kompletterande konferensanläggningar och museer.

2. Avgränsning och namn

Varför avgränsning?

En regional stadskärna är en stad i storstadens utkant. I den meningen finns ingen självklar gräns för den regionala stadskärnans utbredning. Den kan skönjas som en lokal förtätning i ett för övrigt, med tilltagande avstånd från den centrala stadskärnan, allt glesare stadslandskap. Det finns trots allt goda skäl att försöka ringa in den regionala stadskärnans utbredning, t.ex. i syfte att kunna kommunicera behovet av sammanhållen utveckling och för att vis-à-vis staten kunna tydliggöra behov av t.ex. investeringar i infrastruktur eller andra strategiska satsningar, såsom utbyggnad av akademier. Forskning visar också att en viss kritisk massa i form av befolkning behövs för att en ort ska kunna leda sin egen utveckling¹, d.v.s. uppfylla RUF 2010 förväntningar på att en regional stadskärna ska verka som en motor för tillväxt och utveckling. Den kritiska massans storlek anges till 25 000 invånare.

För att ett systematiskt och målinriktat arbete ska kunna bedrivas bör en avgränsning av den regionala stadskärnan göras. Konturerna bör uppfattas som över tiden föränderliga och den yttre avgränsningen ses som en fiktiv gräns vars ändamål bara är att vara ett verktyg för den strategiska planeringen. Den regionala stadskärnan kan då på ett meningsfullt sätt diskuteras vad gäller stadsbygdens stadsmässighet, vilka områden som avses vara omvandlingsområden, vilken grönstruktur man kan planera för, vilka grön- och parkområden som ska exploateras eller utvecklas, etc.

Avgränsningen har till syfte att *inkludera* och på så sätt ge förutsättningar för att en ny och större gemenskap kan skapas *i tillägg till* dagens identiteter i skilda bostadsområden. Ambitionen är att denna gemenskap ska växa och stärkas oaktat gränser av olika slag, såsom mellan kommunalar eller kommuner.

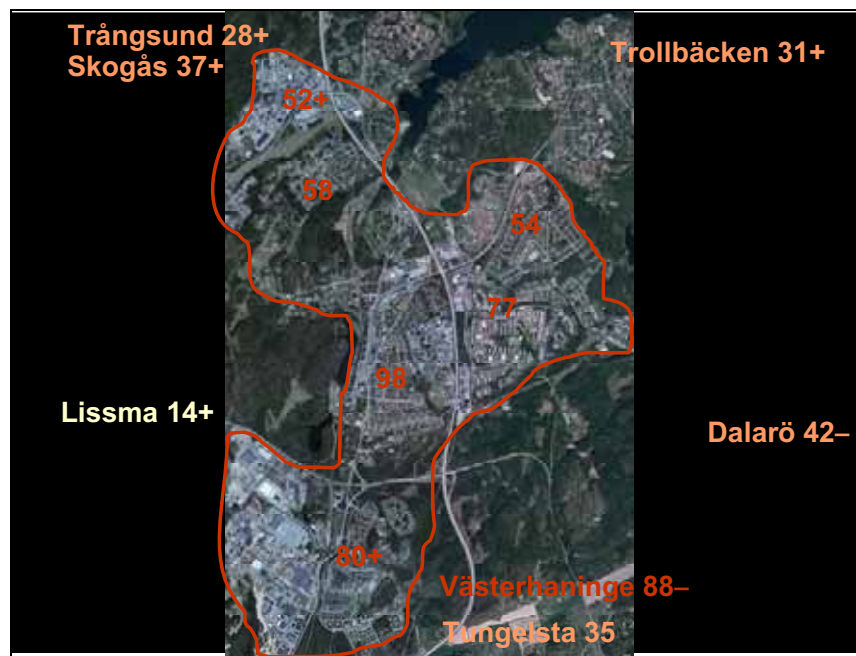
Alla städer hyser olika lager av centralitet. Detta gäller också en regional stadskärna. I det här programmet har en skiss till fyra olika lager av centralitet gjorts. Liksom den regionala stadskärnan befinner sig också gränserna i ständig utveckling där t.ex. glesare bebyggda tidigare sommarstugeområden efter hand omvandlas till reguljära och förtätade bostadskvarter.

¹ (Johansson, B.; Hur stor måste en stad vara för att leda sin egen utveckling?, Nordic Urban Forum, 2009)

Enkätstudier

Sommaren 2009 genomfördes en första enkätstudie i vilken 100 personer från områdena Skogås, Länna, Vega, Vendelsö, Handen, Brandbergen, Jordbro och Västerhaninge deltog.

Personerna fick först begreppet regional stadskärna sig förklarat och tillfrågades därefter om vilka områden man då uppfattade som delar av den regionala stadskärnan Haninge. Resultatet framgår av Figur 4.

Figur 4. Resultat av enkätstudie (1) sommaren 2009. Siffrorna anger procentandel av svarande som uppfattar att respektive område utgör en del av den regionala stadskärnan Haninge. På bilden är mot bakgrund av enkätsvaren ett utkast till avgränsning inritad utgående från vad en majoritet av de svarande ansåg. Ett plustecken efter procentsiffran anger att en eller flera faktorer gör att värdet kan antas vara underskattat. Ett minustecken anges på motsvarande sätt att värdet kan antas vara överskattat.

En andra enkätstudie genomfördes hösten 2009 i vilken totalt 100 personer, 20 i vardera Handen, Vendelsö, Brandbergen, Jordbro samt Länna verksamhetsområde intervjuades. En fråga som då ställdes handlade om hur de svarande uppfattade begreppet *stan* respektive med begreppet *centrum*. 95 % av de tillfrågade uppfattar med begreppet *stan* Stockholm och ingenting annat, även om åsikterna kunde vara olika om *var* i Stockholm *stan* egentligen är.

På frågan hur man uppfattade begreppet *centrum* svarade en majoritet köpcentret *Haninge Centrum*. Det är dock långt ifrån alla som skulle välja Haninge Centrum som centrum att gå eller åka till, när de uttrycker att de ska till centrum till vardags. Istället kan man mena lokala centrum (intervjuade i Brandbergen var flitigast procentuellt sett att nämna sitt lokala centrum, men även besökare från Västerhaninge som befann sig på annan plats kunde ofta mena sitt lokala centrum), alternativt väljer invånarna mellan många andra centrum, men i huvudsak menar man endast köpcentrum och tillägger då namnet på det specifika köpcentret i det samband man samtalar om centrum.

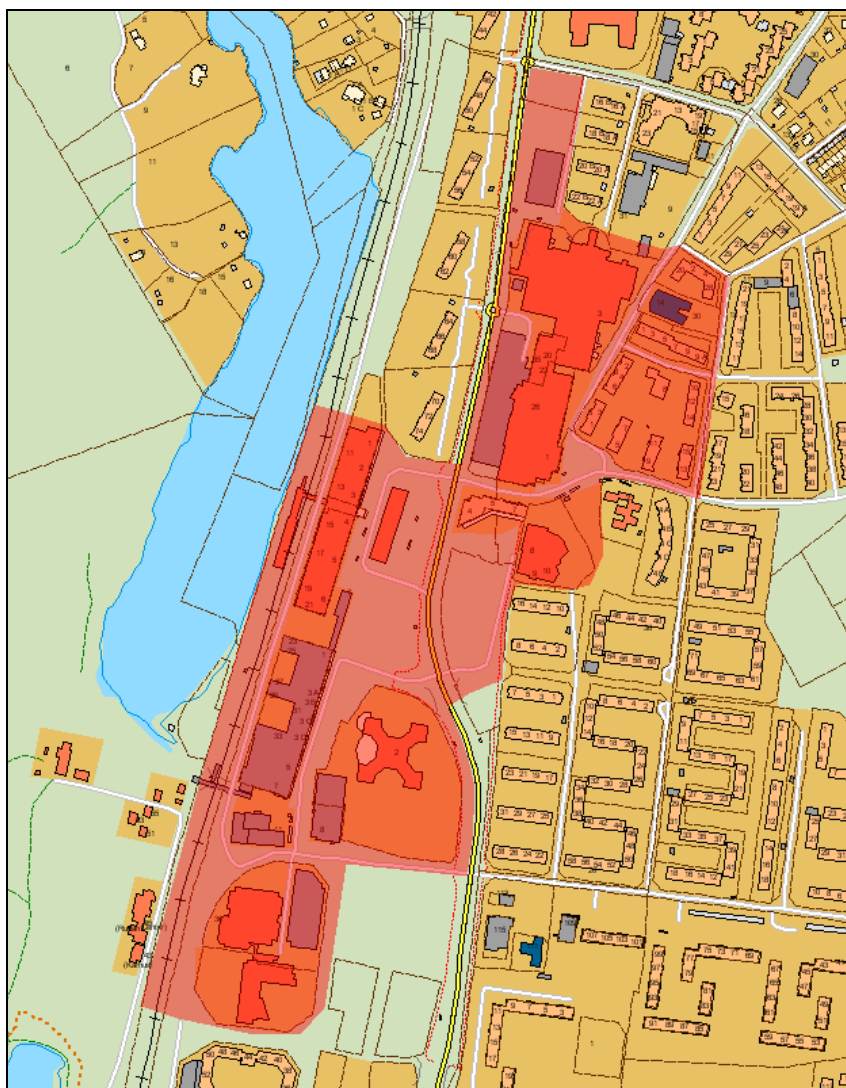
En stad med flera lager

I förslaget till avgränsning har fyra lager av centralitet skisserats med utgångspunkt i lagrens olika funktioner.

Lager 1 – den regionala stadskärnans kärna – Haninge centrum

I den regionala stadskärnans absoluta centrum finns en kärna. Kärnan är en given mötesplats där offentliga rum spelar stor roll, där några av dessa utgörs av Poseidons torg, inomhusköpcentret *Haninge Centrum*, Kulturhuset och Handenterminalen. Här finns en välutvecklad sällanköpshandel kompletterad med viss dagligvaruhandel. Totalt finns idag ett 80-tal butiker här och ett antal marknadsstånd. Här finns också offentlig service i form av kommunhus, kulturhus med bibliotek och konsthall, kyrka, bussterminal och pendeltågsstation, banker, post, polisstation, apotek och centra för utbildning såsom KTH, Riksäpplet och Södertörns folkhögskola. Men även om området präglas av handel och service så finns här också en mindre andel boende. Området kännetecknas av ett stort förtätningsstryck för kommersiella lokaler såväl som för bostäder. Det är bekvämt att röra sig till fots mellan målpunkter inom hela området.

Enligt beslut i byggnadsnämnden (90-05-14 § 442) skall ett område med ungefär denna avgränsning benämnas *Haninge centrum*.

Figur 5. Lager 1 av Haninges regionala stadskärna, kärnans kärna, Haninge centrum.

Lager 2

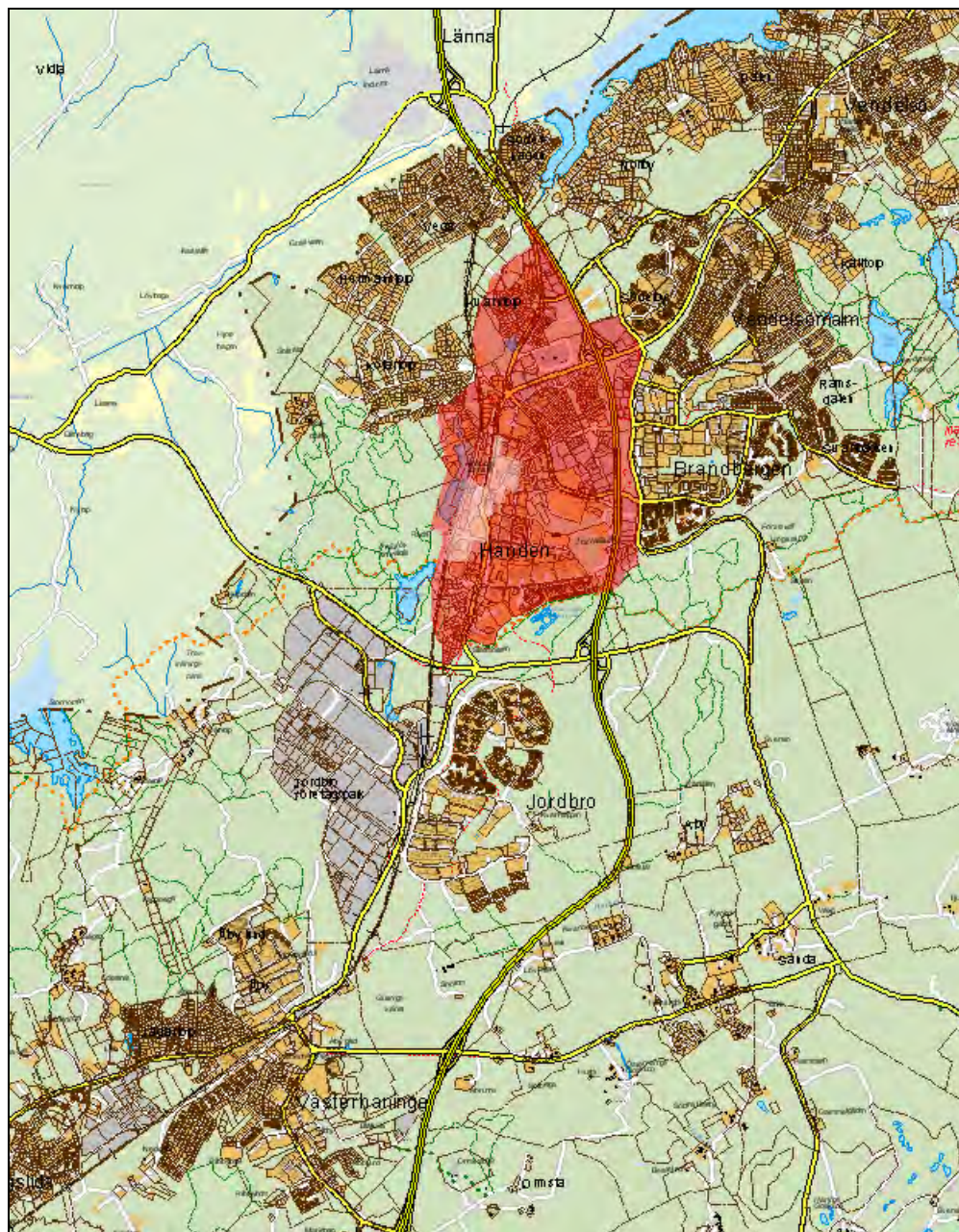
Utanför den absoluta kärnan ligger lager 2 som omfattar de centrala delarna av den regionala stadskärnan som befinner sig inom 10 min gångavstånd från centrum. Inom lager 1 och 2 är det också särskilt bekvämt att nå olika målpunkter med cykel. Här finns centralt belägna bostäder,

offentliga rum såsom Eskilsparken, centra för utbildning från grundskola till gymnasium, handel med allt från dagligvaror till volymhandel och sällanköpsvaror, tjänsteföretag och industriföretag, centrum för idrott och sport med konståkningscentrum, fotbollsplaner, tennisbanor, simhall, ishall, gym etc. vid Torvalla samt ett *omsorgskluster* i form av Handens närsjukhus. Området rymmer från norr: Kvarntorp; närliggande områden runt Övre Rudansjön och de byggnader som finns mellan de båda sjöarna – Övre Rudansjön och Nedre Rudansjön; Handen med Söderbymalm och Torvalla samt industriområden på båda sidorna av väg 73 och därtill Slätmossens bostadsområden i söder. Området kännetecknas av ett stort förtätningstryck för bostäder, men också för lokaler för handel. Ett bilförsäljningskluster utgör en viktig komponent i verksamhetsområdena i lager 2.

Bostadsområdena är främst en struktur av funktionalistiska smalhusområden. De två lite större industriområdena är Handens industriområde och Brandbergens industri- och arbetsplatsområden, vilka ligger centralt i Handen respektive sträcker sig längs med båda sidorna om väg 73. Kvarntorp som inrymmer det tredje och lite mindre industriområdet är i huvudsak ett villaområde men innehåller alltså också till sin yttre del småindustrier av diverse slag. Industriområdena befinner sig i omvandling från tillverkande industriföretag och logistikverksamhet till allt större inslag av handel och tjänsteföretagande. Vad gäller handel så innehåller lager 2 också de stora handelsområdena invid Handens trafikplats vid korsningen Gudöbroleden/väg 73 med fokus på volymhandel, exemplifierad av Coop Forum, ICA Maxi, men också t.ex. Biltema, Siba och Överskottsbolaget. En utveckling mot större inslag av detaljhandel kan förutspås.

Närliggande områden runt Övre Rudansjön inkluderar såväl natur som bostäder. Här finns sommartid populära badplatser och fiskemöjligheter och vintertid såväl skidspår som skridskobana. De fåtal byggnader som finns mellan de båda sjöarna – Övre Rudansjön och Nedre Rudansjön ger genom sin patina området en tydlig karaktär. Här ryms verksamheter som Ormteatern, Ungdomens hus och bastu och ombytesmöjligheter för motionärer i Rudanområdet. Grönområdet mellan sjöarna är en betydelsefull mötesplats och aktivitetsarena. Längre söderut finner vi Slätmossens bostadsområde, som i söder gränsar till ytterligare ett naturområde med Slätmossens naturpark. Här slingrar sig också en del av Sörmlandsleden.

Lager 2 kännetecknas av hög tillgänglighet på samhällsservice, stadsliv och natur samt korta avstånd.

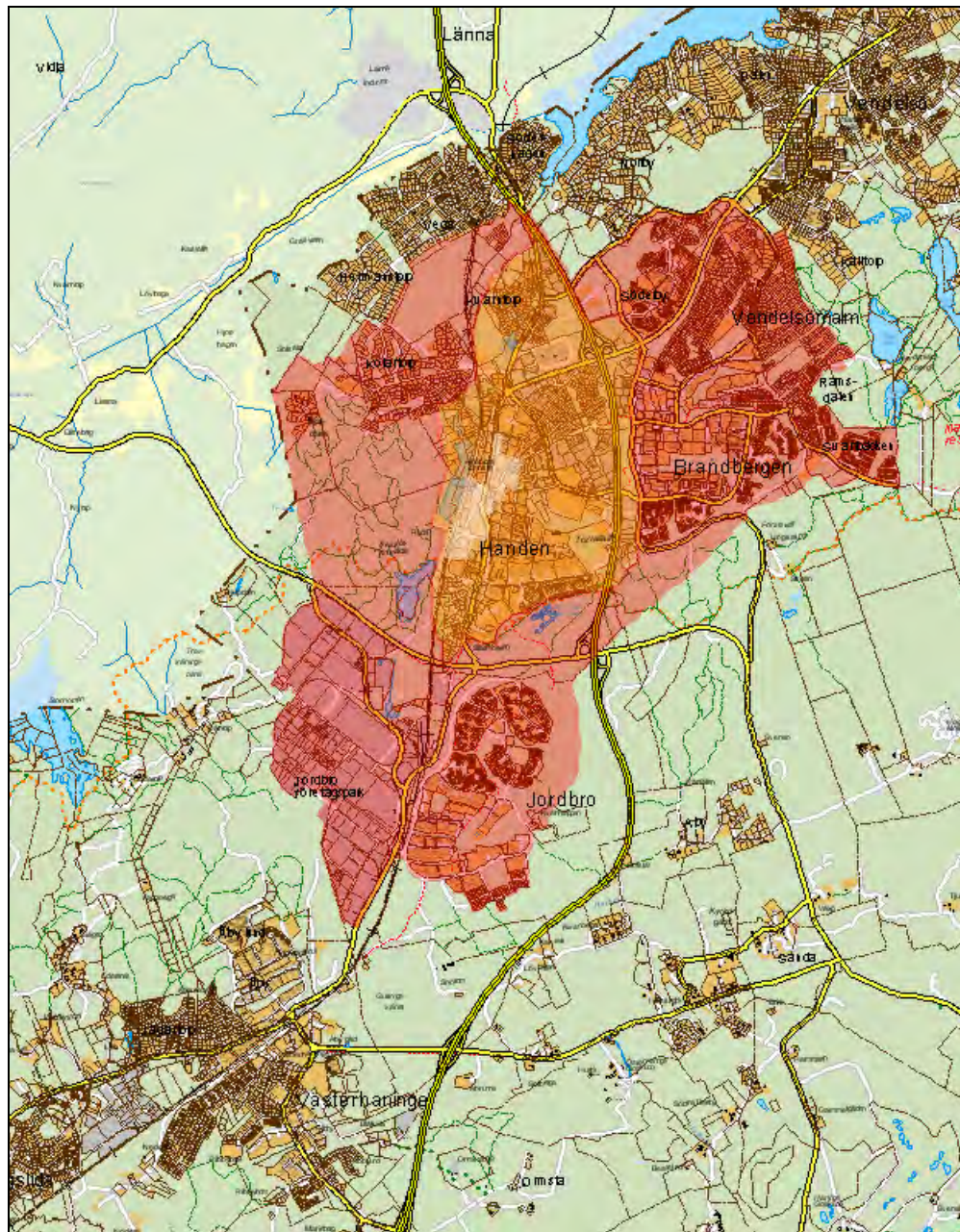
Figur 6. Lager 1 och 2 av den regionala stadskärnan.

Lager 3

Utanför lager 2 befinner sig det halvcentrala lager 3 av den regionala stadskärnan. Från och till centrum är det fullt möjligt att cykla från lager 3, men bussen är förmodligen ett naturligare val. Här samsas storföretag med många boende, men här ryms också Haninges gröna lunga – Rudans naturreservat och friluftsområde. Företagen är samlade i Jordbro företagsområde som utgör en viktig arbetsplats för hela Stockholmsregionen. Av regionalvikt är också Jordbrogårdens verksamhet för ungdomar med funktionsnedsättningar. Vad gäller boende så dominerar radhus och villor bilden, men även flerbostadshus finns, särskilt i Brandbergen och Jordbro. I Kolartorp har ett tidigare sommarstugeområde omvandlats till villaområde. I lager 3 ryms; Vega, Kolartorp, Rudan, Söderby, Brandbergen, Vendelsöalm, Ramsdalen, Svartbäcken, Slätmosse naturpark, Jordbro och Jordbro företagspark.

Styrkan i lager 3 ligger i blandningen av möjligheter till val av boende och öppenheten i det mångkulturella samhället som finns här. Utmaningen ligger i de svaga sambanden mellan områdena. Flera trafikleder skär igenom naturen och utgör fysiska och mentala barriärer för människans möten.

I Vega byggs med start 2012 en ny stadsdel som på tio års sikt ska rymma 10 000 människor. Stadsdelen bidrar till en förskjutning av stadens tyngdpunkt närmare korsningen mellan Dalarövägen och Vendelsövägen vid Port 73.

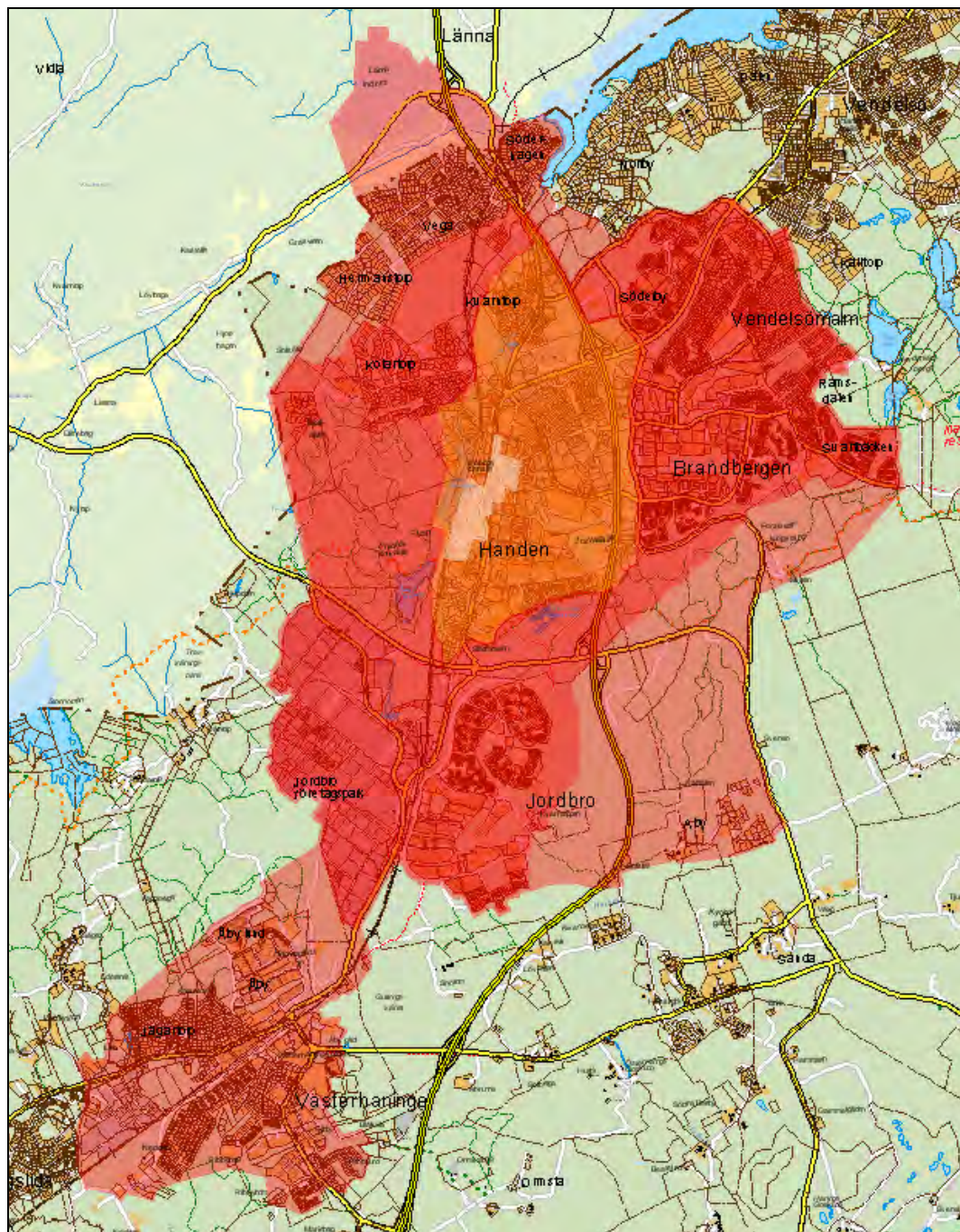
Figur 7. Lager 1–3 av den regionala stadskärnan.

Lager 4 – Haninge

Det yttersta lagret anger också den regionala stadskärnans yttre gräns. Det är rimligt att den regionala stadskärnan i denna utbredning ges namnet *Haninge*. Här ryms extern volymhandel i Länna, det blivande verksamhetsområdet Albyberg, ett dramatiskt friluftsområde mellan

Dalarövägen och Dalarölänken samt Skutans gård med stallverksamhet, naturstig och handikappanpassad promenadslina med utsiktstorn. Av dessa har Länna redan idag en viktig funktion som handelsplats för minst hela östra Södertörn och Albyberg kommer att spela en liknande roll för arbetstagare. Även kompletterande bebyggelse i form av villor i omvandlingsområdet Hermanstorp samt villaområdena Vega och Söderhagen i norr inkluderas i detta lager. Härtill finns också i södra delen ett minisamhälle i sig, som kan uppfattas som en i staden integrerad förort; Västerhaninge. Lager 4 inrymmer alltså Länna, Vega, Hermanstorp, Norrby gärde, Alby och Albyberg samt en del skog mellan Albyberg och Svartbäcken, och sträcker sig ner till södra delen av Västerhaninge.

Utanför den regionala stadskärnan fortsätter ett omland bestående av såväl glesare bebyggelse med omvandlingsområden i t.ex. Norrby, Vendelsö och Gudö, glesare villabebyggelse i Krigslida och Tungelsta samt renodlad jordbruks- och skogsmark och nationalparken Tyresta.

Figur 8. Den regionala stadskärnan Haninge med lager 1–4 inritade.

Sammanfattning

Den regionala stadskärnan enligt lager 4 har totalt 57 000 invånare per 091231 och denna beräknas växa med närmare 1 000 personer per år, givet att den förväntade befolkningsökningen i Haninge kommun är ungefär denna och att merparten därvidlag bosätter sig i den regionala stadskärnan. Som stad betraktad hamnar den kring plats 20 i Sverige och är då jämförbar med t.ex. Växjö och Halmstad. Så betraktad har den regionala stadskärnan utmärkta förutsättningar att leva upp till förväntan på att vara en motor för tillväxt och utveckling långt också för sitt eget omland Östra Södertörn. Men förutsättningen är att samhörigheten inom den regionala stadskärnan stärks och att namnet Haninge konsekvent börjar användas som namn för detta område.

Utvecklingsområden

I inledningen av kapitel 1 konstaterades att två mycket centrala frågor vid utvecklandet av en regional stadskärna är *att skapa stolthet över platsen* samt *att stärka sammanhållningen inom platsen*. Ett konkret sätt att bidra känslan av sammanhållning är att se över skyltningen längs gator och vägar. Vid den regionala stadskärnans yttre gränser sätts ortsskyltar upp med den regionala stadskärnans namn. Skyltar som hänvisar eller välkomnar till områden *inom den regionala stadskärnan* görs lokala, d.v.s. med vit bakgrund.

Sakägare: Haninge kommun, Trafikverket

Figur 9. Exempel på lokala och regionala vägs skyltar.

3. Näringsliv

Bakgrund

Näringslivet har en nyckelroll för utvecklingen av den regionala stadskärnan på flera sätt. Dels är näringslivet en viktig arbetsgivare som bidrar till sysselsättning och medborgarnas möjligheter att försörja sig. Dels bidrar näringslivet med starka varumärken som skapar stolthet. Slutligen erbjuder näringslivet produkter och tjänster som efterfrågas i samhället och bidrar till att underlätta vardagslivet såväl som till att skapa fest.

Företagsområden

I den regionala stadskärnan Haninge finns omkring 3 500 företag registrerade. Merparten av dessa är småföretag med upp till fem anställda. Större verksamhetsområden finns i form av Länna, Kvarntorp, på flera ställen i Handen, Norra och Södra Brandbergen, Jordbro företagspark samt det planerade området Albyberg.

Huvudkontor

Regionala huvudkontor i Stockholm definieras av Stockholm Business Region (SBR) som skandinaviska huvudkontor för multinationella storföretag som är förlagda till Stockholm. SBR använder sig vanligen av Fortune 100-rankningen över världens största företag när en dylik sammanställning skall göras, och enligt dessa kriterier finns inga regionala huvudkontor förlagda till Haninge. Om begreppet vidgas finns i den regionala stadskärnan Haninge ett antal huvudkontor som kan betraktas som regionala i bemärkelsen att de utgör huvudkontor för verksamhet som bedrivs i andra delar av Skandinavien eller Europa, t.ex. Recipharm, Lagen, Kemetyl, Osram och Pioneer Scandinavia. I den regionala stadskärnan Haninge finns också nationella huvudkontor för ett antal större aktörer, såsom Dagab, Coca-Cola Drycker, Energibolaget i Sverige, Map Sverige, Foodmark Sweden och Global Batterier.

Starka varumärken

Varumärken har kommit att bli allt viktigare i näringslivet såväl som i samhället i övrigt. I den regionala stadskärnan Haninge finns flera starka varumärken representerade. Tio av de allra starkaste visas i Figur 10.

Figur 10. Tio starka varumärken med verksamhet i den regionala stadskärnan Haninge. Dessa verksamheter sysselsätter inom den regionala stadskärnan följande antal personer: KTH (93), Karolinska Universitetssjukhuset (5), Coca-Cola (550), Åhléns (220), Volvo (13), Osram (60), Vattenfall (35), Scania (25), Pioneer (43), ICA Maxi (147).

Stora aktörer

De tio företag som har flest anställda inom den regionala stadskärnan är:

1. **Coca-Cola Drycker Sverige AB**, antal medarbetare 550 (Jordbro)
2. **Dagab AB**, antal medarbetare 512 (Jordbro)
3. **Busslink i Sverige AB**, antal medarbetare 450 (Handen)
4. **Åhléns AB**, antal medarbetare 220 (Jordbro)
5. **Recipharm Stockholm AB**, antal medarbetare 150 (Jordbro)
6. **Lagena Distribution AB**, antal medarbetare 149 (Jordbro)
7. **Söderbyleden Stormarknad AB (Ica Maxi)**, antal medarbetare 147 (Söderby)
8. **Nymans elektriska**, antal medarbetare 116 (Brandbergen)
9. **Schneider Electric**, antal medarbetare 109 (Västerhaninge)
10. **Map Sverige AB**, antal medarbetare 100 (Jordbro)

Kluster och viktiga branscher

Med *kluster* brukar man avse en ansamling av företag och verksamheter med likartad inriktning inom ett begränsat geografiskt område. Här avser vi en sådan ansamling av verksamheter med likartad inriktning inom den regionala stadskärnans yttre gränser. Kluster anses inom modern ekonomi vara fördelaktigt för det lokala näringslivets konkurrenskraft och innovationsbenägenhet, bl.a. på grund av externa skalfördelar och ett tätare kontaktnät. Ett företagskluster utgörs således av en kombination av samarbete och konkurrens. För att kunna växa och utvecklas självständigt måste klustret uppnå en viss kritisk massa, vars storlek dock är svår att avgöra på förhand. Ett företag kan uppfattas vara del av mer än ett kluster. Coca-Cola kan t.ex. uppfattas dels som ett livsmedelsföretag och dels som ett logistikföretag.

Logistik

Inom logistik finns ett tydligt kluster etablerat, med viss tyngdpunkt i Jordbro företagspark, där de största aktörerna utgörs av Dagab, Åhléns, Coca-Cola, Green Cargo, Busslink, Map, Lagena, Drink Logistics och Haninge åkeri. När Norviks hamn byggs är det troligt att logistikklustret kommer att växa i betydelse. Det är av flera skäl önskvärt att detta kluster koncentreras till Jordbro företagspark där tillgång till järnväg är särskilt god. En utveckling av forskning inom logistik, såväl i den traditionella meningen som inom sjukvårdssektorn vid KTH i Haninge skulle bidra till att stärka klustret.

Bilförsäljning

Inom bilförsäljning finns ett kluster etablerat, främst i Brandbergens båda företagsområden och i Handens industriområde, med företag som Olofsson Bil, Torvalla Bil, Bildepån i Haninge och Kumla Bil som de största aktörerna.

Dagligvaror

Storskalig dagligvaruhandeln finns i form av Ica Maxi och Coop Forum vid Handens trafikplats, Willys och City Gross vid Länna handelsplats samt Lidl i norra Vendelsöalm.

Detaljhandel

I köpcentret Haninge Centrum finns ett 80-tal detaljhandelsutövare som tillsammans utgör ett kluster. Detta kompletteras under 2010 av ytterligare ca 25 detaljhandelsbutiker i nya köpcentret Port 73 invid Handens trafikplats. I Brandbergen och Västerhaninge finns ett 20-tal butiker i respektive centrum och vid Länna handelsplats finns ett externhandelsområde med ca 20 butiker.

Vård och omsorg

Inom området vård och omsorg finns ett viktigt kluster centrerat kring Handens närsjukhus med aktörer såsom Stockholms läns landsting, Karolinska Institutet, Södersjukhuset, Aleris, Praktikertjänst och Carema Äldreomsorg. I närliggande Haninge Centrum finns bl.a. Handens allmänläkarmottagning, Apoteket AB och Apoteket Hjärtat. Viktiga stödjande funktioner i detta kluster utgörs av delar av KTH:s och äldreforskningscentrumet Nestors forskning.

Kvällsekonomi

Inom området kvällsekonomi ryms en rad olika verksamheter som har det gemensamt att de motiverar människor att inte sitta hemma i sina bostäder under kvällstid. Det rör sig om hotell, biografier, restauranger, sportaktiviteter och annat. I den regionala stadskärnan finns ett 70-tal sådana kvällsöppna restauranger och verksamheter där Quality Hotel Winn, Sholeh, O'Learys, Brandbergens bowling, Bio Cosmopolite och Ormteatern är några viktiga aktörer.

Utbildning

Berörs i kapitel 5.

Processindustri

Inom området processindustri finns ett kluster, främst koncentrerat till Jordbro företagspark, vars större exponenter är Coca-Cola, Kemetyl, Recipharm, Foodmark, Vattenfall och Greif Sweden.

Utvecklingsområden

Ett brett näringsliv är en viktig komponent i ett hållbart samhälle som genom att ägna sig åt ett brett spektrum av olika sysslor minskar sin risk för att en lågkonjunktur ska slå ut hela näringslivet. Därtill är det viktigt att näringslivet aktivt bidrar till byggandet av framtidens samhälle genom att tillverka produkter och tillhandahålla tjänster som leder till en hållbar utveckling. Vad gäller tillverkande industri råder brist på mark i Stockholmsregionen, men denna typ av verksamhet behövs såväl för lokal försörjning som för att tillvarata den utvecklingskraft som finns i de tekniska utbildningarna i regionen. Mot denna bakgrund kan tre branscher identifieras där kluster i Haninge är önskvärda, men där antalet aktörer idag är litet. Ett inledande steg är således att identifiera aktörer som kan bidra till utvecklingen av framtida kluster.

Medicinsk teknik

I den regionala stadskärnan Flemingsberg finns forskning och utveckling i världsklass inom området medicinsk teknik. Näringsliv kopplat till denna sektor i Flemingsberg är dock ännu svagt utvecklat. Det är också svårt att se att riktigt stora investeringar i denna eller någon annan näringslivsverksamhet skulle ha förutsättningar att fysiskt rymmas i Flemingsberg. I det perspektivet finns det stor potential för samverkan mellan de regionala stadskärnorna, där forskningen i Flemingsberg kompletteras av näringslivsverksamhet i Haninge. Närheten mellan de båda stadskärnorna framstår som ett viktigt argument för etablering av nya företag i Haninge. I dagsläget finns det i den regionala stadskärnan Haninge få företag inom det medicintekniska segmentet, med undantag för medicintillverkaren Recipharm i Jordbro. Fler företag inom denna bransch är alltså önskvärda och skulle kompletteras väl av den medicintekniska forskning som bedrivs på KTH i Haninge och vid forskningsinstitutet Nestor.

Cleantech

Det nya verksamhetsområdet Albyberg byggs med en tydlig hållbarhetsprofil, bl.a. med stöd från Delegationen för Hållbara städer. Hållbarhetsaspekter avses genomsyra områdets design, men det är också önskvärt att de företag som etablerar sig här bidrar till att stärka områdets hållbarhetsprofil. Ett kluster av cleantech-företag är därför särskilt önskvärt att utveckla här. Företag som idag kan ses som ett embryo till cleantech-kluster är främst belägna i Jordbro samt Håga industriområde i Västerhaninge och inkluderar Schneider Electric, AVL Motortestcenter, Vattenfall, Osram, SRV Återvinning, Opcon Bioenergy, All-Emballage och Terramek.

Byggnation

Den största delen av KTH:s verksamhet i Haninge utgörs av utbildning inom byggområdet. Här finns också en bred forskning med tydlig koppling till byggnation. För att långsiktigt bevara och utveckla denna är det viktigt att stärka kopplingen till näringslivet. Därför är det särskilt viktigt att stimulera etableringar av företag inom området byggnation, där många sannolikt också kan utgöra en del av ett Cleantech-kluster. Företag som idag kan räknas till ett embryo till byggnationskluster utgörs dels av filialer till stora nationella bolag såsom Skanska, Swerock, Lambertsson och Cramo, men också lokala företag såsom Byggentreprenör M. Sundström, Liljestrand Fastigheter, Temacus, GBA Grus och Betong, HH:s Ventilation och Byggros. Geografiskt är koncentrationen av byggrelaterade företag störst i Jordbro företagspark och Länna industriområde.

4. Forskning och utveckling

Bakgrund

Närvaron av forskning och högre utbildning utgör en framgångsfaktor för en region och fungerar som en motor för tillväxt och utveckling. Akademier bidrar med kompetens och internationell lyskraft och har dessutom ofta starka varumärken som är viktiga identitetsmarkörer för samhället och starkt bidrar till stolthet. Akademiens roll som motor för tillväxt är särskilt tydlig när kopplingen till det lokala näringslivet är stark. Här har Haninge en stor utmaning att bemästra. I Haninge finns ett av Kungl Tekniska högskolans (KTH) fyra campusområden där högre utbildning och forskning bedrivs. Här finns också äldreforskningscentret Nestor.

KTH

1979 etablerade sig Kungl Tekniska Högskolan (KTH) med kortare teknikerutbildningar i Haninge. Forskningsverksamheten är av yngre datum och har i allt väsentligt tillkommit under 2000-talets första decennium. Idag omfattar forskningen vid KTH i Haninge 22 forskare, om som forskare därvidlag räknas professorer (fullprofessorer, adjungerade professorer, gästprofessorer etc.), universitetslektorer, forskarassistenter, disputerade forskare samt doktorander/licenciander. Av dessa är tre professorer, varav en gästprofessor. Forskning och utveckling bedrivs idag inom de tre huvudområdena det livslånga boendet, strömnings- och klimatteknik samt betydelser av ljus och belysning.

Det livslånga boendet

Forskningen kring det livslånga boende syftar till att finna nya lösningar på framtidens äldreboende. Äldrevården förväntas i allt högre utsträckning ske i hemmet snarare än på servicehus, och bostäderna måste därför anpassas efter de äldres förutsättningar och behov samtidigt som de är attraktiva på bostadsmarknaden. Verksamheten bedrivs inom Centrum för Hälsa och Byggnad (CHB) som organisatoriskt tillhör Skolan för Teknik och Hälsa (STH). CHB omsätter 12 MSEK/år och forskningen finansieras till merparten av yttre finansörer, varav bl.a. Faberge och Haninge kommun är aktörer verksamma inom den regionala stadskärnan. Tre av doktoranderna vid CHB är så kallade industridoktorander som finansieras av extern aktör och fungerar som en länk mellan forskning och näringsliv.

Strömnings- och klimatteknik

Forskningen inom området strömnings- och klimatteknik har inomhusklimatet i fokus. Verksamheten tillhör organisatoriskt Skolan för Arkitektur och Samhällsbyggnad (ABE). Forskningen inom området omsätter 5,5 MSEK/år. Större finansörer av verksamheten idag är Energimyndigheten, Haninge kommun och Karolinska sjukhuset samt ett flertal aktörer inom näringslivet. Forskning bedrivs bl.a. inom kontors- och sjukhusventilation för att kartlägga luftkvalitet, partikelströmmen och luftburen smittspridning, samt inom lågtemperatursystem för uppvärmning av byggnader.

Betydelser av ljus och belysning

Utvecklingen inom området ljus och belysning på KTH har ljusdesign i fokus. Arbetet bedrivs inom ramen för Skolan för Teknik och Hälsa och går under namnet Ljuslaboratoriet, med syftet att studera och kartlägga sambanden mellan ljus och människa både inomhus och utomhus. För närvarande forskas bl.a. kring belysning för äldre och en utvärdering av LED-belysning i urbana miljöer. Forskningen har starka internationella kontakter och Ljuslaboratoriet samarbetar bl.a. med forskningscentra i USA och Kina.

Annan forskning

Till Centrum för Hälsa och Byggnad hör också ett par forskare med koppling till andra områden, såsom vatten- och energifrågor.

Nestor FoU

I anslutning till KTH ligger äldreforskningscentret Nestor. Centret startade 2003 och har som övergripande mål att genom forskning och utveckling bidra till en bättre kvalitet inom vården och omsorgen om äldre människor och en högre livskvalitet för de äldre och deras anhöriga. På Nestor jobbar sex forskare och centret omsatte under 2009 12,5 MSEK. Nestor ägs till hälften av Stockholms läns landsting och till den andra hälften av Haninge, Tyresö, Värmdö, Nynäshamns och Södertälje kommuner.

Forskningsintensiva företag

I Jordbro företagspark finns ett antal företag som ägnar sig åt avancerad produktutveckling eller forskning, bl.a. Kemetyl, Recipharm och AVL Motortestcenter.

Utvecklingsområden

Utveckla forskningen vid KTH

Forskningen vid KTH i Haninge är av ungt datum och befinner sig i ett uppbyggnadsskede. Att akademiska traditioner får möjlighet att utvecklas är viktigt och att dessa inkluderar fritänkande, nyfikenhet och global såväl som lokal samverkan med det omgivande samhället. Forskningen spelar också en viktig roll som identitetsskapare för grundutbildningarna på KTH. För att KTH i Haninge långsiktigt ska kunna utvecklas och bidra till utvecklingen av den regionala stadskärnan behöver forskningen kompletteras och stärkas. Det är naturligt att tänka sig kompletterande forskning inom boendeområdet.

Helt ny forskning skulle ha särskilt goda förutsättningar att skapas och växa till inom logistikområdet. Högklassig forskning inom detta område saknas idag i Stockholmsregionen. I Haninge finns redan ett logistikkluster, som kommer att växa betydligt när Norviks hamn etableras. Detta kluster kan utgöra ett ben för logistikforskningen i Haninge. Ett annat ben kan utvecklas inom området sjukvårdslogistik, ett ämne som ligger i tiden. En satsning på sådan forskning på KTH i Haninge skulle också stärka bandet till Flemingsberg och forskningen inom vårdsektorn där.

Ytterligare ett nytt forskningsområde kan vara biomekanik, där kopplingen till elitidrottsprofilen vid KTH i Haninge är ett starkt motiv och närheten till Flemingsberg åter är en annan viktig komponent.

Sakägare: KTH, Haninge kommun, företag inom logistikklustret

Utveckla en utvecklingspark med stark koppling till befintligt näringsliv

Vid de flesta universitet och högskolor finns numera science parks. Tanken är att ur akademins forskning vaska fram företagsidéer och kommersialisera dessa, ett arbete som i Sverige generellt måste intensifieras. Det är viktigt att tänka så också vid KTH i Haninge. Forskningens begränsade omfattning gör dock för närvarande en traditionell science park orealistisk. Men befintligt näringsliv har många oprövade tankar i byrålådorna. Man kommer generellt att behöva bli bättre på patentfrågor i en alltmer global konkurrens och man kan förbättra sin egen kreativitet genom att möta akademins fritänkare oftare. I Haninge skulle en science park, med fördel benämnd *utvecklingspark*, därmed kunna utvecklas med lite andra ingångsparametrar än normalt. Vid sidan av den traditionella uppgiften att kommersialisera forskningsresultat från den egna akademien och erbjuda lokaler under ett uppstartsskede kan en utvecklingspark inrymma NyföretagarCentrums rådgivning, KTH:s egen karriärrådgivning, coachning med patentfrågor och sökhjälp vad gäller EU-bidrag. ALMI:s företagsutvecklande stödverksamhet skulle också kunna inrymmas under samma tak. Företag skulle kunna delta i en problemlösningsverkstad anordnad av akademins forskare och denna del av verksamheten skulle utgöra utvecklingsparkens tyngdpunkt. Verksamheten behöver inte nödvändigtvis bedrivas av en huvudman, men en fysisk samordning och ett gemensamt paraply behövs.

Sakägare: KTH, NyföretagarCentrum, ALMI, Haninge kommun

Samverkansstrukturer akademi–samhälle på Södertörn

Det är viktigt att skapa bredare mötesplatser mellan kommun, akademi och näringsliv för att bredda kontaktytorna och på så vis sporra samverkan mellan dessa aktörer att utvecklas snabbare. Akademin har ett behov av input från näringslivet för att kunna ställa de rätta frågorna, och givetvis också för finansieringen av sin verksamhet. Näringslivet har ett intresse av att fånga upp ny teknik för att leda utvecklingen inom sitt område, men har också en viktig roll att spela i uppföljningen och feed-backen av forskningens resultat, vare sig den är privat eller offentligt finansierad. Mellan KTH i Haninge och kommunerna i närområdet finns samverkansforumet BESAMS etablerat. En viss befintlig samarbetsstruktur finns mellan KTH och Haninge kommun vad gäller forskningen kring det livslånga boendet, och potential för ytterligare samverkan finns exempelvis inom ramen för Trygg Hem-samarbetet mellan kommunen och Handengeriatriken på Handens närsjukhus. Ett forum för akademien och näringslivet behöver utvecklas, t.ex. i form av en *frukostakademi* för att på hög nivå knyta kontakter mellan företag och akademi. Speed-dating kan vara en annan plattform för att under lättsamma former mötas och skapa kontakt mellan lokalt näringsliv och anknytande forskning. KTH är mycket positivt inställt till industridoktorander som är anställda av näringslivet och samtidigt bedriver forskning på campus. Viktigt är också att tydliggöra att alla aktörer har att vinna på samverkan.

Sakägare: KTH, Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn, Haninge kommun

5. Lärande och näringsliv

Bakgrund

I en tilltagande global konkurrens är goda baskunskaper en nödvändig förutsättning i de flesta arbeten. På samma sätt är ett förhållningssätt till kunskap som färskvara och en öppenhet och ett intresse för ett livslångt lärande en framgångsfaktor på arbetsmarknaden. Därmed är också existensen av ett rikt och framgångsrikt utbildningsväsende en kärnfråga för utvecklingen av en regional stadskärna. Välutbildade invånare lockar nya företag, samtidigt som ett framgångsrikt näringsliv lockar till sig välutbildad arbetskraft. Haninge har också fördel av närheten till den regionala stadskärnan Flemingsberg med sitt kluster av högre utbildning inom KTH, Karolinska institutet och Södertörns högskola, men Flemingsberg ligger också nära Haninge och resandeströmmar kan därför gå i båda riktningarna.

Grundskola

Från att 2004 ha blivit utsedd till Sveriges sämsta skolkommun har Haninge på fem år gjort helt om och blivit en förebild för många. Framgångsfaktorer här har varit ett politiskt samförstånd om färdriktningen. Under devisen ”Kunskap till 100 %” har just kunskapen hamnat i fokus för skolans verksamhet och resultat följs upp på ett tydligt sätt. Skolan pekas också tydligt ut som ansvarig för skolans resultat. Störst fokus har hittills lagts på de lägre årskurserna, där förbättringen är slående, men även för de högre årskurserna har resultatutvecklingen varit positiv.

Gymnasium

Länsgemensam gymnasierregion

Sedan 2008 har Stockholms län i praktiken en gemensam gymnasierregion som omfattar länets samtliga 26 kommuner, med vissa undantag för Stockholms stad. Elever är därmed i stor utsträckning fria att välja vilken skola som helst för sin utbildning. Detta ställer stora krav på kvalitet och kommunikation för att gymnasieutbildningar i den regionala stadskärnan ska hävda sin attraktivitet.

Fredrika Bremer

Fredrika Bremergymnasierna har verksamhet inom ett antal olika ämnesområden och bedriver undervisning på tre platser i Handen: i Fredrika Bremerskolan och Fredriks yrkesgymnasium invid Handens industriområde och i Riksäppet invid KTH. På Fredrika Bremer-skolan fanns under läsåret 08-09 totalt 1 255 elever, 100 lärare och en omsättning på 77 MSEK. Här bedrivs utbildning på sju olika program: Naturvetenskap, Teknik, Samhällsvetenskap, Barn och Fritid, Estetik, Media och Omvårdnad. Mest populära av programmen är Media samt Samhällsvetenskap med inriktning mot turism eller ekonomi.

Fredriks yrkesgymnasium ligger mitt emot Fredrika Bremer och är avsett att flyttas än närmre denna skola i samband med nybyggnation av lokaler inom ett par år. Här fanns under läsåret 08-09 536 elever, 57 lärare och en omsättning på 37 MSEK. Här ges utbildning inom programmen Bygg (husbyggnad, måleri och plåtslageri), El, Fordon & transport samt Industri. Särskilt populära är utbildningarna inom Bygg med inriktning mot husbyggnad, Elprogrammet och Fordonsprogrammet.

På Riksäppet ges gymnasieutbildning inom Handelsprogrammet och Hotell- och restaurangprogrammet. Här fanns under läsåret 08-09 306 elever, 23 lärare och en omsättning på 18 MSEK.

Rektorsområdet Berika är geografiskt uppdelat mellan Fredrika Bremerskolan och Riksäppet, och här bedrivs ett antal individuella program, gymnasial lärlingsutbildning samt program inom Särskolan och Aspergerverksamheten. Totalt fanns här under läsåret 2008–2009 289 elever, 33 lärare och en omsättning på 28 MSEK.

Riksidrottsgymnasium

Inom ramen för Fredrika Bremers och Fredriks gymnasieutbildningar kan man i den regionala stadskärnan Haninge också gå på *riksidrottsgymnasium* med inriktning mot budo (12 elevplatser). Det finns också långt gångna planer på att under 2011 kunna erbjuda liknande utbildning med inriktning mot boxning. Statusen som riksidrottsgymnasium ges till idrottsgymnasier med riksintag där eleverna är på en nationellt hög idrottslig nivå med mål att bli elitidrottare. Riksidrottsgymnasium finns på ytterligare två gymnasieskolor i Stockholms län, belägna i Täby och på Lidingö.

Yrkehögskola

Yrkehögskola är namnet på den kategori praktiska yrkesutbildningar som nu samlas under en hatt från att tidigare ha fungerat som KY (kvalificerad yrkesutbildning) eller PU (påbyggnadsutbildning). I Haninge har KY-utbildningar funnits sedan 1996 och PU sedan 1997. Myndigheten för Yrkehögskolan bildades 2009 för att sköta administration och tillsyn kring den nya skolformen. Kommuner och andra utbildningsorganisatörer ansöker om medel från myndigheten för att få starta olika utbildningar. Mellan Södertörnskommunerna finns en ambition om ett djupt samarbete kring att samla yrkehögskoleutbildningarna under en gemensam hatt, *Yrkehögskola Södertörn*. I den regionala stadskärnan Haninge har tre YH-utbildningar beviljats; Datorstödd mättnings- och kartteknik, Hälso- och sjukvårdsadministration samt Ledare/Företagare i detaljhandeln. Utbildningarna omfattar totalt 88 elevplatser. För ytterligare fyra utbildningar gjordes ansökningar som inte beviljades vid detta tillfälle; Specialistutbildad undersköterska inom äldreomsorg, Turismutvecklare på storstadsdestination, Regionsäljare/inköpare inom mode och design samt Redovisningsekonom med specialisering i miljöekonomi.

Södertörns folkhögskola

Södertörns folkhögskola bildades 2002 efter en sammanslagning av folkhögskolorna i Dalarö och Västerhaninge och är sedan dess förlagd till Handen. Huvudman är Medborgarskolan och ABF. Vid sidan av den för folkhögskolor obligatoriska allmänna linjen ges här också tolk- och teckenspråksutbildning. Verksamheten omfattar 120 elever, sysselsätter 18 lärare och omsätter ca 20 MSEK/år.

KTH

1979 etablerade sig Kungl Tekniska Högskolan (KTH) med kortare teknikerutbildningar i Haninge. 1989 startade de första tvååriga högskoleingenjörsutbildningarna här och 1999 gjordes dessa treåriga. Verksamheten delades administrativt 2009 i två olika skolor; Skolan för Teknik och Hälsa (STH) och Skolan för arkitektur och samhällsbyggnad (ABE). Totalt har KTH 12 200 helårsstudenter på sina fyra campusområden (Haninge, Flemingsberg, Kista och Valhallavägen), varav 1 200 i Haninge.

Skolan för Teknik och hälsa (STH)

STH-skolan bedriver i Haninge grundutbildning inom byggteknik & design, datateknik, elektroteknik, medicinsk teknik samt teknik & ekonomi, och har totalt drygt 600 helårsstudenter. Vidare ges tekniskt basår samt följande internationella magister- och masterprogram: Architectural Lighting Design (magister), Architectural Lighting Design and Health (master), Computer Networks (magister), Medical Imaging (master), Network Services and Systems (master).

Skolan för Arkitektur och samhällsbyggnad (ABE)

I Haninge bedriver ABE-skolan grundutbildning inom byggnation med programmen byggteknik & design, byggproduktion samt byggteknik & fastighetsförmedlande, som totalt omfattar ca 600 helårsstudenter.

Sport Campus Sweden

Sport Campus Sweden startade 2002 som Haninge Idrottscampus. Syftet är att erbjuda elitidrottande ungdom möjligheten att kombinera en elitidrottssatsning med högre utbildning. Det är en möjlighet som i Sverige på detta sätt bara erbjuds i Haninge och i Borlänge. De idrotter som i dagsläget är knutna till Sport Campus Sweden är boxning, brottning, budo, cykel, dans, fotboll, friidrott, golf, handboll, handikappidrott, judo, kanot, karate, orientering, simning och taekwondo. Högskoleutbildningen genomförs vid KTH i Haninge, Karolinska institutet eller Stockholms universitet. Sport Campus Sweden finansieras av Haninge, Tyresö och Huddinge kommun, Stockholms Idrottsförbund, specialidrottsförbunden och de tre universiteten. Den årliga omsättningen är 2 MSEK och utbildningen omfattar ca 60 idrottare.

Utvecklingsområden

Stärk bilden av Haninge som kunskapscentrum

Närvaron av en bred och högkvalitativ utbildning på alla nivåer är en viktig faktor vid valet av bostadsort. Tillgången till kompetent arbetskraft är avgörande för ett företags utveckling och i tider av global konkurrens är närheten till ett kunskapscentrum där fortbildning på olika nivåer erbjuds en viktig näringslivsfråga i det livslånga lärandets era.

Haninges plats på kartan är lätt att motivera utifrån det målmedvetna arbetet med kunskapskontroller i grundskolan och den politiska enigheten bakom detta, sammanfattat i devisen *Kunskap till 100 %*. För att stärka bilden av Haninge som kunskapscentrum är det viktigt att berätta om grundskolans framgångar. Viktigt är också att komplettera denna bild med den rika palett av utbildningar på högre nivå som erbjuds i Haninge och då särskilt lyfta fram verksamheten vid Sport Campus Sweden som ger Haninge en unik profil. Ett sätt att bidra till detta är att samla länkar till alla utbildningsorganisatörer i Haninge på en gemensam webbsida. Det är också viktigt att framöver vidareutveckla och komplettera utbildningen på eftergymnasial nivå. Yrkehögskoleutbildningar är en viktig del och en utbyggd grundutbildning på KTH en annan. Särskilt intressanta områden vid en sådan expansion är utbildning inom områdena äldreomsorg, elitidrott och logistik.

Sakägare: Haninge kommun, KTH, Södertörns folkhögskola, Sport Campus Sweden, Yrkehögskola Södertörn, Stockholms stad

Stärk kopplingen gymnasium–KTH

Gymnasieskolan har intresse av samverkan med KTH för att visa på en förebild som motiverar elever till studier, medan KTH behöver ett söktryck för att bedriva och utveckla sin verksamhet. Det är därför viktigt att gymnasieskolan och KTH arbetar med sitt ömsesidiga beroende och stärker banden sig emellan. Ett sätt att göra detta kan för KTH vara att finnas med och informera redan när grundskolans elever väljer till gymnasiet. Ett annat sätt kan vara att KTH anordnar en sommarforskarsskola för gymnasister under en eller ett par veckor där en mindre forskningsuppgift löses. Studentkåren vid KTH bör också ses som en viktig resurs, och ett mentorsprogram kan vara ett sätt att stärka kopplingen mellan högskolestudenter och gymnasieelever. Vidare bör KTH sträva efter att förlägga interna konferenser till någon gymnasieskola och gymnasieskolorna att förlägga sådana konferenser till KTH för att fånga varandras miljöer i vardagen. KTH bör också engageras i fortbildningen av gymnasieskolans lärare.

Sakägare: KTH, Haninge kommun

Stärk kopplingen skola–näringsliv

En högkvalitativ skolutbildning är grunden för en långsiktigt välfungerande kompetensförsörjning för näringslivet. För att förbereda elever på livet efter skolan är regelbundna inblickar i arbetslivet också centrala. Beroendet kan också uttryckas som att grunden för ett bra och differentierat näringsliv är en bra skola – men omvänt att en bra skola också är viktig för att locka till sig boende till kommunen. Det är viktigt att bägge parter ser värdet av sitt ömsesidiga beroende. Studiebesök i arbetslivet är bra, men viktigare är att generellt relatera skolarbetet på alla nivåer till arbetslivet och hämta exempel ur vardagen. På samma sätt är en nyfikenhet på utbildningsväsendet central i näringslivet. Det är viktigt att arbeta för etablerandet av ett stort byggföretag i Haninge för att utveckla ett byggkluster som kan stärka näringslivskopplingen till Fredrik och KTH.

Sakägare: Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn, Haninge kommun

College

Samhällsutvecklingen blir alltmer komplex och ställer större krav på kunskaper och en vidare syn på var och hur kunskaper kan inhämtas. En särskild utmaning ligger i att snabbt få ut högutbildade invandrare i arbetslivet. Under hatten *college* kan man komplettera och stärka bilden av Haninge som kunskapscentrum ytterligare. Kompletteringsutbildningar för personer med yrkesutbildning inom t.ex. byggnation skulle kunna vara en unik nisch, där utbildningen handlar dels om svenska språket, dels om svenska byggnormer och där målet är att snabbt komma ut på arbetsmarknaden. Liknande utbildningar skulle också kunna anordnas inom handel, omvårdnad och logistik.

Sakägare: Haninge kommun, Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn

6. Folkliv och fritid

Bakgrund

En stad är större än dess arbetsplatser och invånare. En av stadens starkaste attraktionsfaktorer är känslan av samhörighet och närhet till möjligheter och människor. *Folkliv* är en term som delvis fångar detta perspektiv. Begreppet syftar på att människor snarare än att sitta hemma finner anledningar att röra sig ute i samhället och därmed skapar en känsla av aktivitet och myller. Mycket av detta myller åstadkoms på människors fritid. För majoriteten av medborgare infaller fritiden på kvällar och helger, medan unga och gamla också har fritid på dagtid. Med begreppet *kvällsekonomi* har Regionplanekontoret i RUFS 2010 försökt fånga sådana förhållanden som gör att människor väljer att inte sitta hemma kvällstid, såväl saker som kostar pengar som aktiviteter som är kostnadsfria.

Ungdomars drömmar

I en bred och unik enkätstudie har ungdomar i Haninge tillfrågats om sina drömmar, vad de vill ägna sin fritid åt. Studien visar att såväl pojkar som flickor i åldrar mellan 13–18 år minst en gång i veckan vill gå på bio (86 %), gå på gym (78 %), gå på café (76 %) och idrotta på egen hand (75 %). Den största skillnaden mellan åldersgrupper är att de äldre ungdomarna i något högre grad vill gå på gym, café och idrotta och den största skillnaden mellan pojkar och flickor är att flickorna i högre grad vill gå på café.

Bio

I en enkätstudie genomförd sommaren 2009 tillfrågades 100 personer i Haninge vilka kvaliteter man förknippade med en stad respektive om man uppfattade att denna kvalitet var närvarande i den regionala stadskärnan Haninge. För 86 % var det viktigt för känslan av stadsmässighet att en biograf fanns, men bara 31 % uppfattade att kvaliteten biograf var närvarande i Haninge. Rent faktiskt finns en biograf, Bio Cosmopolite i Brandbergen C, som har en salong med 150 platser och som under de senaste åren har haft 15 000 besök/år, men *kvaliteten biograf* saknas alltså i mångas ögon. I övriga sju regionala stadskärnor finns biografer enligt följande; Södertälje: nyligen nedlagd bio till följd av kommunalt beslut om annan användning av fastigheten

Flemingsberg: saknar kommersiell biograf (i Huddinge centrum finns dock föreningsbiografen Bio Hjärtat)

Kungens kurva-Skärholmen: SF Heron city med 18 salonger och 900 000 besök/år

Jakobsberg-Barkarby: Eurostar Falken med 5 salonger och 45 000 besök/år

Kista-Sollentuna-Häggvik: SF Filmstaden Kista med 11 salonger och 500 000 besök/år samt Sollentuna Bio med 4 salonger och drygt 30 000 besök/år

Täby C-Arninge: SF Filmstaden Camera med 4 salonger och 200 000 besök/år

Arlanda: saknar biograf

Svenska Filminstitutets sammanställning över folkrika kommuner som saknar biograf toppas av Södertälje (84 000), följt av Haninge (76 000) och med Sundbyberg (35 000) på tredjeplats.

Teater

I den regionala stadskärnan finns en fast teaterscen i Teaterladan i Rudanområdet, driven av Ormteatern, en kulturförening med drygt 200 medlemmar. Här ges 50–70 föreställningar per år av Ormteaterns egna produktioner samt 5–10 gästspel. Årligen drar dessa föreställningar kring 3 700 besökare och i Teaterladan finns också teater- och dramagrupper för barn samt kulturcafé.

Kulturföreningen RoJ håller till i Gamla Folkets Hus i Handen och har som målsättning att varje år sätta upp en större teaterföreställning samt ett antal mindre kulturevenemang. En kväll i veckan anordnas kulturcafé och man erbjuder även improvisationsteater för ungdomar i åldern 10–14 år. På Kulturhuset ges årligen ett hundratal teaterföreställningar, främst för barn, med totalt ca 8 000 besökare. Även på biblioteksfilialerna bedrivs viss teaterverksamhet och sedan 2005 drivs också den mångkulturella teaterensemblen Sesam i Jordbro.

Konst

Konsthallen i Haninge Kulturhus visar svensk och internationell samtidskonst och drar i genomsnitt 3 000 besökare per utställning. I den regionala stadskärnan Haninge finns också ett 30-tal offentliga konstverk i den yttre miljön.

Föreningsliv

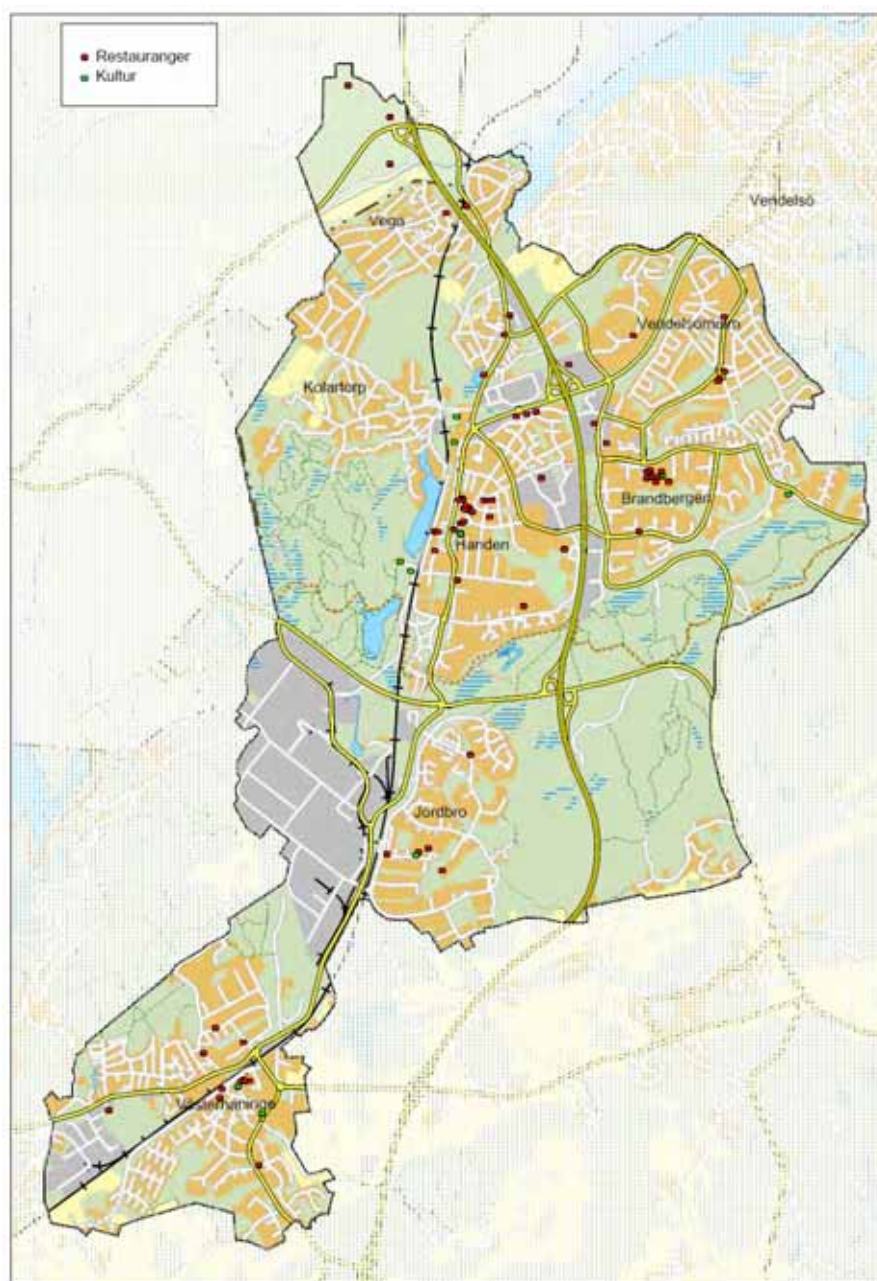
I den regionala stadskärnan Haninge finns omkring 220 föreningar, varav de största kategorierna är idrottsföreningar (ca 80 stycken) och kulturföreningar (ca 30 stycken). Andra stora kategorier är handikappföreningar, pensionärsföreningar, invandrarföreningar och studieförbund.

Ungdomsgårdar

I den regionala stadskärnan Haninge finns 6 ungdomsgårdar, däribland Jordbrogården med särskilt fokus på ungdomar med funktionsnedsättningar. Jordbrogården riktar sig till unga från hela Stockholmsregionen.

Kvällsöppna restauranger

I den regionala stadskärnan finns ett 70-tal kvällsöppna restauranger, caféer och gatukök med öppet till minst klockan 19.00 fem dagar i veckan. Av dessa kan 32 karaktäriseras som à la carte-restauranger, 16 som pizzerior, 16 som gatukök och 8 som caféer. Dessa fördelas geografiskt på Länna (3), Vega (5), Vendelsöholm (5), Brandbergen (12), Handen (30), Jordbro (6) och Västerhaninge (11). 34 av dem har fullständiga rättigheter. Efter kökets ursprung kan restaurangerna kategoriseras som svenska (8), italienska (6), thailändska (4), asiatiska (4), kinesiska (2), japanska (2), amerikanska (2) samt grekiska, persiska, mexikanska och indiska (1). Figur 11 visar geografisk hur restaurangerna är fördelade i den regionala stadskärnan.

Figur 11. Geografisk fördelning av kvällsöppna restauranger (röd markör) och kultur, såsom museum, bibliotek och teater (grön markör) i den regionala stadskärnan.

Studentkåren vid KTH

Studentkåren vid KTH i Haninge har drygt 1 000 medlemmar och bedriver studiesocial verksamhet inkluderande pubar, idrottsevenemang och näringslivskontakt. Verksamheten är belägen i KTH:s lokaler i Riksäpplet i Handen.

Bibliotek

I den regionala stadskärnan Haninge finns fyra folkbibliotek, belägna i Handen, Brandbergen, Jordbro och Västerhaninge. Totalt har biblioteken årligen kring 460 000 besökare och lånar ut ca 430 000 titlar. Generösast öppettider har biblioteket i Haninge kulturhus i Handen som är öppet alla dagar i veckan, kl. 10–20 på vardagar. Dessutom finns så kallad ”boken kommer”-verksamhet som innebär utlåning till äldre och handikappade i deras hem, samt Bokbussen som levererar böcker till förskolor och gruppboenden.

Torvalla

I Torvalla i Handen finns ett större sportcenter som innefattar konståkningscentrum, ishockeyarena, simhall, gym och fotbollsplaner. Sim- och sporthallen har årligen 640 000 besökare.

Gym

I den regionala stadskärnan finns nio gym som tillsammans har ca 500 000 besökare per år. Gymmen är belägna i Handen (5), Brandbergen (2), Jordbro (1) och Västerhaninge (1). De flesta av gymmen är öppna 06–22 måndag till torsdag med något mer begränsade öppettider på helger.

Idrott

De mest framgångsrika idrottslagen i den regionala stadskärnan är Haga Haninge Basket (division 1) och Handens IBK (innebandyallsvenskan). De båda lagen spelar 12–15 hemmamatcher per år vilka drar i genomsnitt 100 åskådare. Största årliga publik under 2009 hade Vendelsö gymnastikförening med 1 500 åskådare på årets gymnastikuppvisning i Torvalla sporthall. Haninge Cheer Elite och Haninge Power Cheer and Dance hör båda till den svenska eliten inom cheerleading. Haninge boxningsklubb har svenska mästare och Södertörns simsällskap som bland annat tränar på Torvalla har svenska mästare och världsmästare.

Större evenemang

I den regionala stadskärnan Haninge ordnas årligen några större evenemang i form av Haningedagen, Haninge Happening, Haninge idrottsgala samt bil- och motorcykelfestivaler i anslutning till Vegabaren. Haningedagen arrangeras varje höst av Haninge kommun och är ett evenemang med aktiviteter som musik, dans och teater där lokala föreningar, näringsliv och Haningebor kan visa upp sina verksamheter. Evenemanget drog hösten 2009 ca 100 utställare och omkring 4 000 besökare. Haninge Happening är en annan årlig endagsfestival som arrangeras av Haninge kommun med start 2010 och som fokuserar på scenkonst och performance. Haninge idrottsgala syftar till att lyfta fram det ideella idrottsledarskapet och idrottsprestationer i kommunen.

Muséer

I den regionala stadskärnan Haninge finns två museer och en hembygdsgård. *Handens museum* på Getportsvägen i norra Handen är öppet på söndagar och fokuserar på Handens historia sedan forntiden, liksom på hantverk och smide. Museet har årligen ca 2 000 besökare. *Svartbäckens skolmuseum* är Haninges äldsta skolbyggnad och ligger i anslutning till Svartbäckens skola. Museet är öppet en söndag i månaden och erbjuder då guidade turer. Tingshuset i Västerhaninge drivs som en hembygdsgård av Haninge Hembygdsgille och är öppet för besökare efter överenskommelse.

Ungdomens hus

I Rudan center invigs sommaren 2010 Ungdomens hus som inrymmer bl.a. café, danslokal, designverkstad, gym, grupprum, musikstudio, replokal, inom- och utomhusscen samt en småskalig bio. Ungdomens hus vänder sig främst till ungdomar i åldrarna 16–25 år och kommer att ha öppet ca 15–22 under vardagar och till kl. 01 på helger.

Fritidsgårdar

Inom den regionala stadskärnan drivs i kommunens regi fritidsgårdar i Handen, Brandbergen, Jordbro och Västerhaninge. Verksamheten är öppen för alla och bedriver aktiviteter såsom musik, dans och idrott.

Upplevd trygghet

Viktiga faktorer för en hög upplevd trygghet kvällstid är närvaron av människor i rörelse, god belysning och uppsynsmöjligheter. Skadegörelse och klotter har i den regionala stadskärnan Haninge minskat under de senaste åren vilket bidrar till ökad trygghet. Med hjälp av trygghetsutvärderingar som underlag görs också förändringar av den fysiska miljön, t.ex. borttagande av vegetation som annars kan skapa otrygghet. Ett stort och varmt innercentrum bidrar dagtid till trygghet och trevnad, men blir kvällstid och nattetid en mörk barriär som minskar den upplevda tryggheten genom att styra människor till andra stråk.

Utvecklingsfrågor

Biograf

Närvaron av en bio dominerar totalt ungdomars drömmar och är en av de allra viktigaste pusselbitarna som saknas för att gemene man skall börja tänka på Haninge som stad istället för som förort. Tillräckligt underlag bör finnas och avståndet till Stockholms centrum bör vara okomplicerat givet att större biografer/nyetablerade filmstäder/biopalats finns i flertalet övriga regionala stadskärnor. I den regionala stadskärnan Haninge skulle en bio kunna inrymmas i ett utbyggt Kulturhus, men lokaliseringar från Handenterminalen via Kulturhuset och ned till Port 73 är alla tänkbara. Viktigt är att bion knyts ihop med andra aktiviteter och särskilt med restaurang/café. Biografen bör också från början byggas för att kunna samnyttjas för teaterföreställningar, sportsändningar, operasändningar och konserter. Viktigt att finna samarbetspartners, d.v.s. biografooperatörer, som brinner för sin sak. En sommarbiograf borde övervägas att anordnas i Rudan eller Eskilsparken.

Sakägare: Haninge kommun, SF/Svenska Bio/Eurostar

Samarbete för kvällsekonomiskt stråk

Det är viktigt att folklivet fortsätter en god bit in på kvällen. Det skapar trygghet och attraktivitet. Ett dygnet-runt-öppet centrum är i dagsläget svårt att realisera, men ett stråk med upplevelser också under senare kvällstid är fullt möjligt. För att uppamma en kritisk massa krävs att tänkbara aktörer för samman. Ett nätverk behöver utvecklas mellan gym, biljard, bowling, pubar, bio, bingo och Kulturhus. Ett effektivt sätt att få till stånd bl.a. detta är ett utvecklat samarbete mellan fastighetsägare, näringsidkare och kommun med en gemensam projektledare. En annan viktig fråga är att verka för att öppna upp fasaderna i centrum; i Haninge centrum, vid sjukhuset och vid terminalbyggnaderna – kort och gott att ta kärnans attraktivitet på allra största allvar till gagn för alla parter. Stadskärnan Örnsköldsvik kan här framhållas som ett lyckat exempel, liksom framgångsrika *Business improvement districts* (BID) utanför Sverige.

Sakägare: Haninge kommun, Svensk Handel, Unibail-Rodamco

Från funktion till attraktion

En torftig utemiljö minskar intresset för att flanera i den regionala stadskärnan och t.ex. leta efter en trevlig restaurang. Att verka för en mer omväxlande fysisk miljö är därför viktigt. Mycket spännande händer i den regionala stadskärnan Haninge, men alltför få känner till detta, såväl i Haninge som utanför. Kommunikation är nyckeln till att gå från funktion till attraktion så att människors känsla av samhörighet och stolthet ökar. Ambitionen bör vara att betrakta den regionala stadskärnan som ett besöksmål/turistmål på samma sätt som skärgården och vildmarken redan är det. Det som finns att se, göra och uppleva här bör kommuniceras á la DN På Stan. Att utveckla event kan vara en del av detta – kanske en Stockholmsdag i Haninge? Kanske en pizzatävling eller restaurangorientering/-lopp kombinerat med visning av offentlig konst?

Sakägare: Haninge kommun, Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn

Icke-konsumtion som utvecklar folklivet

Icke-konsumtion som förmår att utveckla folklivet är viktig. Evenemang är ett viktigt sådant exempel, där utveckling av nya evenemang kring egna lokala traditioner är ett verkningsfullt sätt att stärka känslan av samhörighet i en lokal identitet. Då är det viktigt att Poseidons torg utvecklas till att bli ett verkligt och mysigt torg, kanske med en lekplats i mitten. Boulebanor och grillplatser i centrum eller vinterfestival med aktiviteter och snö- och isskulpturer är andra idéer på icke-konsumtion som ökar folklivet. Fler torg/offentliga rum behövs och Handenterminalen måste brytas upp för att minska sin karaktär av barriär och hinder mot den givna mötesplatsen både sommar- och vintertid; Rudan.

Sakägare: Haninge kommun, Stena fastigheter, SL

7. Strategiska samband i den fysiska miljön

Bakgrund

Mycket av Stockholmsregionens bebyggelse är koncentrerad till den centrala stadskärnan, men denna anses inte ensam kunna möta den förväntade tillväxten. Samtidigt har polycentriska regioner visat sig vara mer framgångsrika och konkurrenskraftiga, och regionens tillväxt ställer därför krav på de yttre regionala stadskärnorna. För att utveckla den regionala stadskärnan Haninge krävs en förtätning av bebyggelsen och en förbättring av de fysiska sambanden mellan stadskärnans olika områden, samtidigt som tillgängligheten på parker och grönområden beaktas.

Förtätning

En förtätning av den regionala stadskärnan Haninge behövs för att möta ett väntat behov av bostäder och arbetsplatser, öka stadsmässiga kvaliteter och främja effektivitet och konkurrenskraft. Den attraktiva blandstaden med bostäder, arbetsplatser, service, handel och kultur kräver en viss grad av täthet. En tät stad är också klimatsmart då den minskar bilberoendet och möjliggör effektiv kollektivtrafik. Samtidigt skapar tätheten ökade möjligheter till specialisering och externa skalfördelar vilket leder till förbättrade ekonomiska förutsättningar för näringslivet. Den högre kontaktintensiteten erbjuder också en bättre grogrund för innovation och nya idéer. Det råder en växelverkan mellan storstadsregionens näringsliv och en högutbildad befolkning, där företagsetableringar söker sig till områden med en hög utbildningsnivå, samtidigt som karriärmöjligheter och ett mångsidigt konsumtionsutbud lockar högutbildad arbetskraft. En förtätad stadskärna har således bättre förutsättningar att skapa och upprätthålla de dynamiska strukturer som leder till självständighet och därmed till vidare utveckling. Den sociala utvecklingen gynnas genom en tydligare identitet, minskad segregation och bättre tillgång på regional service, kultur, vård och utbildning.

Två olika sätt att förtäta befintlig bebyggelse är enligt metoderna gluggförtätning respektive stadsutveckling. Gluggförtätning innebär att förtätningen sker i de utrymmen som har blivit över, i enlighet med den befintliga bebyggelsestypen, utan någon större förändring av infrastruktur eller grönområden och med hänsyn till befintliga fastighetsgränser. Stadsutveckling innebär istället byggande i kvartersstruktur, med fokus på förtätning längs viktiga offentliga stråk och platser och med viss anläggning av ny infrastruktur och nya grönområden. En förtätning enligt kvartersstruktur möjliggör betydligt tätare bebyggelse med ett större antal bostäder än gluggförtätning. Regionplanekontorets rapport ”Tätare Stockholm” (2009) konstaterar att gluggförtätning kan ge en täthet på 20-40 % medan stadsutveckling kan ge en täthet på 70-100 %. Förtätning enligt stadsutvecklingsmetoden förbättrar också de stadsmässiga kvaliteterna bl.a. genom att de offentliga rummen tillgänglig- och tydliggörs. Figur 12 visar de två olika förtätningsscenarierna applicerade på Jakobsberg.

När Kristina Alvendal, stadsbyggnads- och fastighetsborgarråd i Stockholms stad, uttalade sig i förtätningsfrågan våren 2009 sade hon följande:

Vi funderar allvarigt på att införa ett "punkthusförbud". Punkthusen är det tydligaste exemplet på vad som skapar förortskaraktär. I stället ska vi sträva mot en levande kvartersstruktur med genomfartstrafik och verksamheter i bottenvåningarna.²

² ”Bonus ska ge fler höga hus”, Svenska Dagbladet 090403

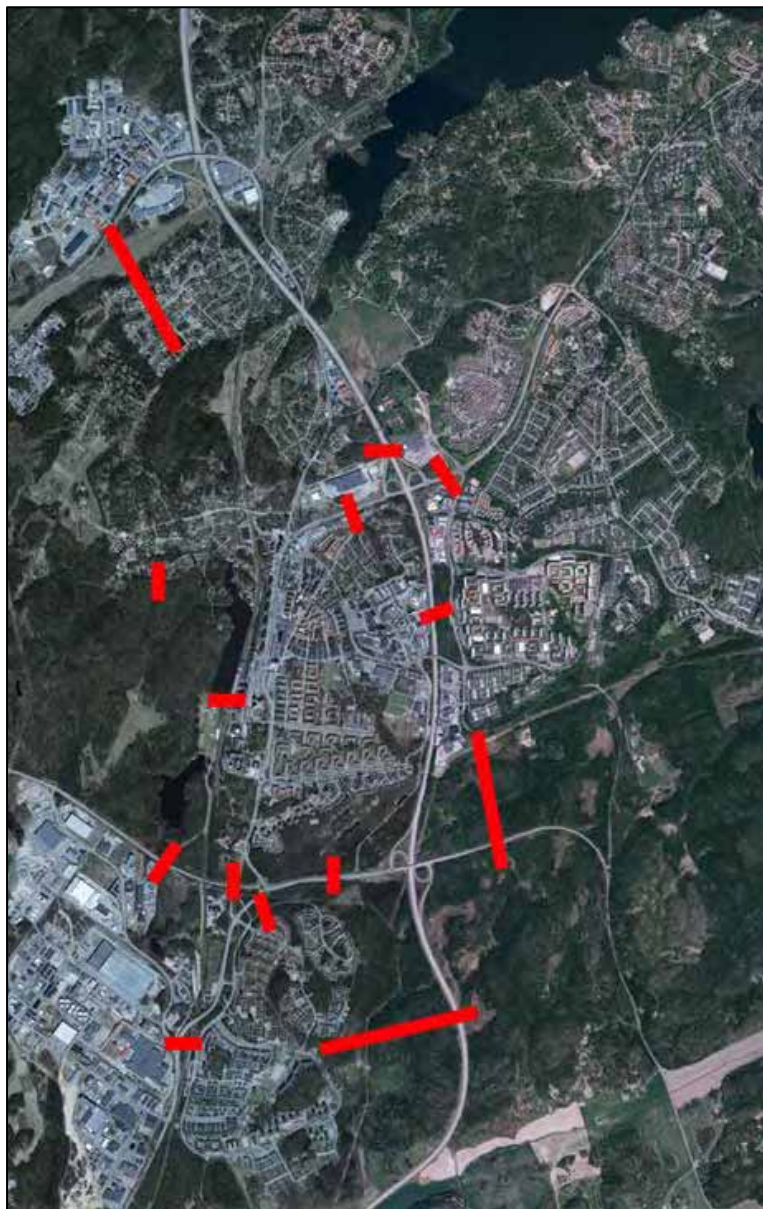
Figur 12. Förtätningsscenarier enligt metoderna gluggförtätning respektive stadsutveckling i Jakobsberg. Gluggförtätning möjliggör ca 6 600 nya boende och kvarterstruktur ca 20 000. Området har idag ca 24 000 boende.

Grönområden

En förtätning av den regionala stadskärnan står inte i kontrast till tillgången på grönska. Många grönytor i en gles stadskärna är små och fragmenterade och upplevs därför inte som attraktiva eller användbara, medan grönytor utanför stadskärnan kan upplevas som otillgängliga. I den enkätundersökning som genomfördes i Haninge sommaren 2009 visade det sig att en klar majoritet av de tillfrågade (77 %) ansåg att centralt belägna och attraktiva parker var en viktig stadsmässig kvalitet. Mindre än hälften (46 %) upplevde dock att detta var en kvalitet som fanns i Haninges regionala stadskärna. Genom att koncentrera grönskan till gemensamma innergårdar och centrala parker på platser där folk bor och rör sig skapas en mer väldefinierad, kvalitativ och tillgänglig grönska, samtidigt som en förtätning av den regionala stadskärnan ger de ekonomiska förutsättningarna för att lyfta grönområdenas kvaliteter till önskvärd nivå. En dylik övergång från grönstrukturer till parkstrukturer kan även gynna mindre använda grönområden i utkanten av och utanför den regionala stadskärnan.

Sammanhängande stadskärna

Flera av den regionala stadskärnans olika områden är fysiskt separerade från varandra av olika typer av barriärer som bidrar till isolering och utanförskap. Handen är exempelvis skilt från Brandbergen av väg 73, från Jordbro av Slätmosse naturpark och Södertörnsleden och från Rudan av Nynäsbanan. Vidare behövs stärkta fysiska samband till de båda handelsområdena vid Handens trafikplats, som för tillfället främst är tillgängliga för bilburna besökare, samt på sikt även mellan Jordbro företagspark och Albyberg via Jordbro bostadsområde samt mellan Vega och Länna. Ett överbryggande av dessa barriärer skulle bidra till känslan av en sammanhängande stadskärna som fungerar som identitetsskapare och gör det lättare att placera Haninge på kartan. Samtidigt kan det leda till en större social sammanhållning och att problem i en stadsdel uppfattas som en gemensam angelägenhet snarare än den enskilda stadsdelens.

Figur 13. Exempel på barriärer att överbrygga i den regionala stadskärnan

För vissa typer av infrastrukturåtgärder finns det möjlighet för kommunen att söka statlig medfinansiering, vilken är indelad i två bidragsområden: regionala kollektivtrafikanläggningar och åtgärder för förbättrad miljö och trafiksäkerhet.

Pärlband

Ett centralt begrepp för att skapa attraktivitet i den fysiska miljön handlar om utvecklandet av pärlband där attraktioner ligger på rad på lagom avstånd. Som exempel kan nämnas Brunogallerian–Medborgarplatsen–Skrapan–Skanstull på Södermalm i Stockholm. I den regionala stadskärnan Haninge finns några stråk som skulle kunna utvecklas till pärlband och på detta sätt också binda ihop staden bättre.

Rudanområdet

Rudans friluftsområde, som under 2010 blir kommunalt naturreservat, med de båda sjöarna och sitt centrala läge invid Handen utgör en viktig del av den regionala stadskärnan som kan och bör uppfattas som Haninges Central Park. Här finns möjlighet till en mängd aktiviteter såsom bad, fiske, teater, skidåkning och frisbeegolf, samt en nyinrättad slinga för personer med fysisk

funktionsnedsättning. Ett antal föreningar har verksamhet i friluftsområdet och det passeras av Sörmlandsleden. Området genererar också, bl.a. på grund av sin närhet till kollektivtrafiken, ett stort inflöde av människor boende utanför den regionala stadskärnan.

Utvecklingsfrågor

Barriärer och länkar

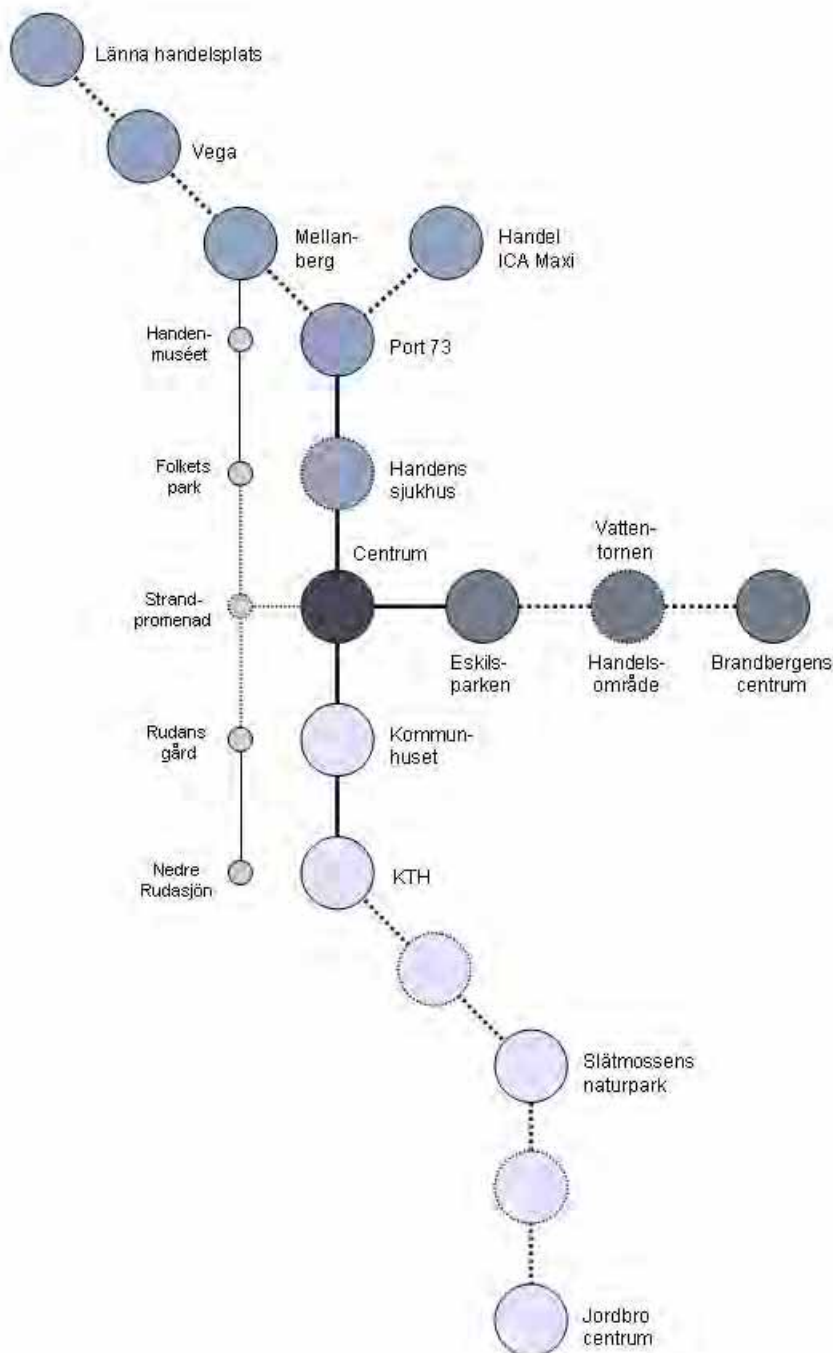
I samband med bygget av trafikplats Vega är det nödvändigt att skapa gång- och cykelvägar över väg 73. Den nya bebyggelsen i Vega behöver också länkas ihop med butikerna vid Länna handelsplats. Mellanbergs gård skulle kunna utvecklas som 4H-gård eller en liknande intressant målpunkt för att knyta ihop södra Vega med norra Handen, kanske med kolonilotter i grönområdet mellan Dammträsket och Mellanberg. Mycket viktigt är också att med gång- och cykelväg knyta ihop de två målpunkterna Port 73 och handelsområdet kring Ica Maxi som i dagsläget är åtskilda av väg 73 vid Handens trafikplats. Ny bebyggelse kan med fördel förläggas längs vägarna i det som idag är outnyttjade skogspartier, t.ex. längs Söderbyleden, Nynäsvägen och norr om Jordbro. Södra Jordbrovägen skulle kunna rivas och ersättas med bebyggelse längs Gamla Nynäsvägen. Jordbro bostadsområde och företagspark kan länkas samman genom den norra pendeltågsuppgången, som idag bara går åt ena hållet. Vidare kan en bussförbindelse mellan företagsparken och kommande Albyberg göra Jordbro bostadsområde till en mer central plats. Eskilsvägen skulle kunna förlängas österut genom Handens industriområde och förbi 73:an för att knytas ihop med Tvillingarnas gata och Brandbergens centrum, både i form av gång- och cykelväg, men också bilväg för att skapa liv och rörelse.

Sakägare: Atrium Ljungberg, ICA Maxi, Biltema, Haninge kommun, Mellanbergs gård, exploatörer

Pärlband

Handen skulle kunna länkas samman med Brandbergen i ett pärlband från Haninge Centrum längs med Eskilsvägen via Eskilsparken till ett handelsområde bortom vattentornen och vidare till Brandbergens centrum. Ett pärlband mellan Haninge centrum och Länna skulle kunna ta sin utgångspunkt i gallerian och sedan fortsätta norrut via Handens närsjukhus, Kulturparken och Handenmuséet, förbi Port 73 och Mellanbergsgården och sedan vidare till Vega och Länna handelsplats. Handen–Rudan kan knytas ihop från Haninge Centrum via en ny pendeltågsstation som öppnar upp nedåt Övre Rudasjön och sedan leder söderut längs en strandpromenad ned till Rudans gård och friluftsområde. Denna koppling skulle också kunna tänkas ansluta till Eskilsvägen–Brandbergen, samt en natur- och kulturaxel från Södra Rudansjön via strandpromenaden norrut till Folkets park med bl.a. Gamla Folkets Hus, Handenmuséet, Mellanberg gård och kanske vidare längs ett grönstråk ända upp till Drevviken. Vad gäller ett pärlband mellan Handen och Jordbro skulle det kunna inledas med Haninge Centrum–Kommunhuset–KTH, för att sedan knyta an till Slätmossens naturpark och längre söderut Jordbro centrum. Både norr och söder om Slätmossen saknas dock i dagsläget målpunkter som kan knyta ihop denna länk till ett sammanhängande pärlband. Några idéer för att åtgärda detta är t.ex. kolonilotter/växthus söder om Jordbrolänken, nybebyggelse med någon typ av attraktion längs Gamla Nynäsvägen eller offentliga konstinstallationer. Figur 14 visar grafiskt de pärlband som diskuteras i texten. Här indikeras också saknade länkar och målpunkter.

Sakägare: Haninge kommun, ICA Maxi, Stockholms läns landsting, KTH, Länna företagarförening, Mellanbergs gård, Atrium Ljungberg, Kefren Properties, Comerciante, Huddinge kommun

Figur 14. Förslag på pärlbandsstruktur med målpunkter i den regionala stadskärnan Haninge. Länkar och målpunkter som i dagsläget saknas eller behöver utvecklas är markerade med streckade linjer.

Grönare!

En ordnad parkmiljö har stora stadsmässiga kvaliteter och skapar tillgänglighet för fler människor. Handenterminalen och Najaden bör brytas upp så att nya kvarter innanför får visuella samband med Rudan och en strandpromenad anläggas runt hela Övre Rudan med koppling till den nya planerade pendeltågsnedgången. Rudans friluftsområde kan också förbättras med utökad service, t.ex. en servering och ett vandrarhem, samt med förbättrade parkeringsmöjligheter. Gynnsamt för upplevelsen av grönska skulle också vara att förtäta bebyggelsen längs Eskilsvägen varigenom Eskilsparken skulle bli en attraktivare plats. Att analysera värdet av grönska utifrån var man skulle vilja fika på en filt är ett utmärkt sätt. Utformningen av gränserna mellan bebyggelse

och grönområde utgör en viktig del av grönskans upplevda attraktionskraft. Viktigt är också att förbättra skyltningen till parkerna/grönskan – då blir de mer besökta och då ökar upplevelsen av grönska samtidigt som rollen som offentligt rum och mötesplats förstärks. Slätmosse och parken runt kommunhuset bör utvecklas genom tätare bebyggelse i närområdena. En upplevelsesteg med ”audio-to-me”-teknik såsom i Tyresta skulle kunna anläggas i den regionala stadskärnan. En vidareutveckling av denna tanke skulle kunna vara en grönorientering i den regionala stadskärnan, eventuellt med någon form av tävlingsmoment, för att skapa nyfikenhet och incitament för fler att uppsöka dessa platser.

Sakägare: Haninge kommun, exploatörer

Förtätning

I främst lager 1 och 2 av den regionala stadskärnan bör en analys av förtätningssmöjligheterna genomföras med syfte att förbättra de stadsmässiga kvaliteterna. En analys av denna typ kan vidare användas som grund för planering av framtida bostadsproduktion i området. Viktigt i samband med en förtätning är att grönytor fylls med innehåll så att de blir mer användbara, samt att attraktioner återfinns på fler platser för att skapa liv och rörelse.

Sakägare: Haninge kommun, SL

8. Infrastruktur och trafik

Bakgrund

En förutsättning för att de regionala stadskärnorna skall kunna utvecklas i enlighet med intentionerna i Regional utvecklingsplan för Stockholms län (RUFS 2010) är goda kommunikationer. Dessa måste finnas i två olika relationer, dels vis-à-vis den centrala stadskärnan i Stockholm och dels vis-à-vis de övriga regionala stadskärnorna. För Haninges del innebär det senare att det allra viktigaste är goda förbindelser med främst Flemingsberg och med Kungens kurva-Skärholmen. I Tabell 1 listas ungefärlig restid med kollektivtrafik respektive med bil från Haninge centrum.

Tabell 1. Restider med kollektivtrafik respektive med bil från Haninge centrum till den centrala stadskärnan respektive övriga regionala stadskärnor. I kolumn 1 anges inom parentes efter de regionala stadskärnornas namn den plats som använts för beräkning av restiden. I kolumn 2 anges restiden med snabbaste kollektivtrafikförbindelsen i högttrafik och därefter inom parentes restiden med bil enligt beräkning med eniro.se.

Till	Restid	Resväg med kollektivtrafik (linjer, byten mm)
Stockholm C	25 min (18 min)	Pendeltåg Handen–Stockholm C
Flemingsberg	26 min (21 min)	Buss 865 Handenterminalen–Flemingsberg
Kungens kurva-Skärholmen (Kungens kurva)	45 min (21 min)	Buss 865 Handenterminalen–Kungens kurva
Södertälje (Södertälje Centrum)	54 min (35 min)	Pendeltåg Handen–Älvsjö, Älvsjö–Södertälje Centrum
Jakobsberg-Barkarby (Barkarby)	42 min (35 min)	Pendeltåg Handen–Barkarby station
Kista-Sollentuna-Häggvik (Sollentuna)	45 min (30 min)	Pendeltåg Handen–Stockholm C, Pendeltåg Stockholm C–Sollentuna
Täby C-Arninge (Täby C)	65 min (31 min)	Pendeltåg Handen–Stockholm C, Tunnelbana Stockholm C–Tekniska högskolan, Roslagsbanan Stockholm östra–Täby C
Arlanda	69 min (43 min)	Pendeltåg Handen–Stockholm C, Arlanda Express Stockholm C–Arlanda

En restid om 45 min brukar anses vara maximalt för att en destination skall ligga inom pendlingsavstånd. Tabell 1 antyder att endast Stockholm C, Flemingsberg och Barkarby klarar denna gräns och Sollentuna hamnar på gränsen. Notabelt är att en av de övriga regionala stadskärnorna på Södertörn, Södertälje, inte ligger inom pendlingsavstånd med kollektivtrafik från Haninge. Notabelt är också att samtliga regionala stadskärnor ligger inom pendlingsavstånd med bil. Denna obalans oroar ur såväl klimat- som jämställdhetssynpunkt.

Investeringar i infrastruktur

Byggandet av infrastruktur är en långsam och kostnadskrävande process. För Stockholmsregionens del finns en prioritering av större projekt för det närmaste decenniet redan gjord i form av Cedershiöldsöverenskommelsen. Denna ligger också till grund för den nationella såväl som den regionala infrastrukturplaneringens planer för länets infrastruktur.

Spår

Järnväg

Haninge ligger mitt på järnvägslinjen Nynäshamn–Älvsjö, Nynäsbanan. I den regionala stadskärnan finns tre pendeltågsstationer med en fjärde planerad. De är norrifrån Vega (planerad), Handen, Jordbro och Västerhaninge. Banan är dubbelspårig i hela sin utsträckning inom den regionala stadskärnan och in till Stockholm. Från Västerhaninge till Nynäshamn är banan enkelspårig. En successiv dubbelspårsutbyggnad är planerad att nå Tungelsta 2012 och Hemfosa omkring 2017. Vega station byggs i samband med exploateringen av den nya stadsdelen Vega och beräknas stå klar omkring 2015. En nödvändig förutsättning för en tätare och mindre störningskänslig spårtrafik utgörs av Citybanan samt en dubbelspårsutbyggnad på hela sträckan till Nynäshamn.

Spårväg

Mot slutet av 2010-talet planeras byggnation av Spårväg Syd, som i en första etapp är tänkt att gå från Älvsjö station via Kungens kurva–Skärholmen och vidare till Flemingsberg. På så vis kopplas två regionala stadskärnor ihop med knutpunkten Älvsjö genom en effektiv spårtrafik. Det är avgörande att i en andra etapp av spårvägen bygga sträckan Flemingsberg–Haninge för att på så vis koppla samman också denna regionala stadskärna med de övriga två.

Vägar

Trafikleder

Haninge ligger mitt på väg 73 Nynäshamn–Globen. I den regionala stadskärnan finns fyra trafikplatser med en femte planerad. De är norrifrån Länna, Vega (planerad), Handen, Jordbro och Fors. Vägen har motorvägsstandard i hela sin utsträckning inom den regionala stadskärnan och in till Stockholm, från och med hösten 2010 också hela vägen till Nynäshamn.

På tvären binder Södertörnsleden i dagsläget samman Haninge med Huddinge. I en andra etapp av leden ska ny väg byggas från Gladö till Flemingsberg och vidare till Masmo. På så vis skapas en direkt vägförbindelse mellan Haninge och Flemingsberg och vidare mot Kungens kurva–Skärholmen. Denna förbindelse är viktig att bygga.

Från Haninge leder ytterligare några viktiga vägar, däribland väg 260 (Gudöbroleden) mot Tyresö, väg 257 (Södertäljevägen) mot Södertälje samt väg 227 (Dalarövägen) mot Dalarö.

Infartsparkeringar

Infartsparkeringar finns inom den regionala stadskärnan vid pendeltågsstationerna i Västerhaninge, Jordbro och Handen och planeras för Vega. De fyller en viktig funktion i att bidra till ett minskat bilberoende i Stockholmsregionen i stort.

Gång- och cykelvägar

Två regionala cykelstråk passerar genom den regionala stadskärnan Haninge: Nynässtråket mellan Stockholm och Nynäshamn via Handen, Jordbro och Västerhaninge, samt Vendelsöstråket mellan Handen och Vendelsö och vidare mot Tyresö C och Stockholm. Lokala cykelnät finns i Handen, Vendelsömalm, Brandbergen, Jordbro och Västerhaninge. På kommunens huvudgator för bil finns idag separerade cykelvägar på 64 procent av vägsträckningen. Stråk som efterfrågas av cyklisterna själva är framförallt till Årsta havsbad och Dalarö, längs med Torfastleden och Södertäljevägen, samt förbättringar av cykelvägarna mot Länna och Stockholm.

Spårtrafik

Pendeltåg

Genom Haninge går på Nynäsbanan *pendeltåg* på linjen Västerhaninge–Bålsta med Västerhaninge som slutstation. Från Västerhaninge utgår en annan pendeltågslinje med slutstation i Nynäshamn.

Den förra linjen trafikeras i högtrafik i 15 min-trafik och den senare i 30 min-trafik. I lågtrafik är intervallen istället 30 min respektive 60 min. Det är önskvärt att pendeltågen kompletteras så att direkta tåg också går på linjen Västerhaninge–Märsta.

Regionpendel

För att förstora arbetsmarknadsregionen är det viktigt att förenkla pendling på lite längre avstånd, t.ex. i relation till de mer avlägset belägna regionala stadskärnorna Jakobsberg-Barkarby, Kista-Sollentuna-Häggvik och Arlanda eller till närliggande städer; Uppsala, Enköping och Västerås. Regionplanekontoret har föreslagit att ett nytt tågkoncept kallat *regionpendel* utvecklas för ändamålet. Trafiken är tänkt att utföras med fordon av högre komfort än dagens pendeltåg och stanna vid färre stationer än pendeltågen, men fler än dagens regionaltåg. Från den regionala stadskärnan Haninge till Arlanda skulle en resa med regionpendel kunna ske på 45 min med start i Handen och stopp i Älvsjö, Stockholm C, Sollentuna, Upplands Väsby och Arlanda. Det är viktigt att regionpendel införs på Nynäsbanan, förslagsvis på linjerna Nynäshamn–Haninge–Arlanda–Uppsala respektive Nynäshamn–Haninge–Enköping–Västerås.

Godstrafik

Nynäsbanan används i den regionala stadskärnan för godstransporter, med trafikutbyte i Jordbro företagspark och Håga industriområde. Den årliga trafiken på respektive plats utgörs av ca 3 500 respektive ca 600 vagnslaster där de största volymerna transporteras på uppdrag av Drink Logistics, Kemetyl, Coca-Cola och Osram. Godstrafik på tåg är möjlig att vidareutveckla också för kunder utan egen spåranslutning, antingen genom Green Cargos omlastningsterminal eller också mer direkt via flexibla vagnsystem av typ Flexiwaggon.

Busstrafik

Regionala bussar

I den regionala stadskärnan Haninge finns ett antal regionala busslinjer som förbinder Haninge med den regionala stadskärnans omgivning, t.ex. Stockholm, Nynäshamn, Flemingsberg och skärgården. Det är avgörande att som ett första steg på väg mot anläggandet av en spårväg mellan Haninge och Flemingsberg bygga ut dagens busslinje 865. Från och med augusti 2010 trafikerar denna linje hela sträckan Handenterminalen–Skärholmen.

806 Gullmarsplan–Norra Söderby
807 Gullmarsplan–Svartbäcken
809 Gullmarsplan–Svartbäcken
809C Stockholm C–Svartbäcken
810 Gullmarsplan–Jordbro
818 Stockholm C–Brandbergens C
824 Tyresö C–Handenterminalen
825 Trollbäckens C–Handenterminalen
830 Farsta C–Handenterminalen
831 Farsta C–Länna industriområde

835 (Länna) / Vega–Tungelsta
839 Handenterminalen–Dalarö
840 Handenterminalen–Nacka strand
843 Västerhaninge stn–Söderby brygga
845 Västerhaninge–Gålö
846 Västerhaninge–Årsta havsbad
847 Västerhaninge–Nynäs havsbad
848 Västerhaninge–Nynäshamn
865 Handenterminalen–Skärholmen

Lokal busstrafik

Vidare finns inom den regionala stadskärnan ett antal lokala busslinjer:

826 Ribbylund–Brandbergens C
827 Jordbro stn–Jordbro företagspark
829 Vikingaskolan–Coop Forum
832 Västerhaninge stn–Åbylund

834 Handenterminalen–Svartbäcken
836 Handenterminalen–
Norrby/Brandbergens C
837 Haninge C–Jordbro stn

841 Jordbro–Brandbergens C

842 Jordbro företagspark–Brandbergen

Dessa linjer ger tillsammans följande ungefärliga turtäthet på några centrala relationer: högtrafik (lågtrafik)

Haninge C–Brandbergen C: 10 min (15 min)

Haninge C–Jordbro C: 15 min (15 min)

Haninge C–Västerhaninge C: 15 min (15 min)

Haninge C–Vendelsöholm: 15 min (15 min)

Haninge C–Vega: 10 min (10 min)

Haninge C–Länna: 20 min (30 min)

Brandbergen C–Jordbro C: 30 min (30 min)

En turtäthet om 10 min i högtrafik och 15 min i lågtrafik bör vara rimligt att eftersträva i samtliga ovanstående centrala relationer.

Nattbussar

Följande nattbussar trafikerar den regionala stadskärnan:

892 Sergels torg–Jordbro stn

897 Västerhaninge stn–Nynäshamn

893 Sergels torg–Tungelsta

Närtrafiken

I den regionala stadskärnan Haninge finns kompletterande busstrafik i form av Närtrafikens linje 981 mellan Brandbergen och Handens sjukhus. Linjen går med 60 min-trafik under större delen av dagen och har under en del av sin sträckning inga fasta hållplatser utan vinkas istället in av trafikanterna. Närtrafiken driver också den så kallade Handen-Flexen, linje 982, som på vissa fasta mötesplatser plockar upp passagerare efter telefonbeställning.

981 Handens sjukhus–Brandbergen

982 Handen-Flexen

För trafiken i den regionala stadskärnan används ca 120 bussar och 200 chaufförer.

9. Målbilder

Årets stadskärna

Föreningen Svenska Stadskärnor syftar till att främja ett Sverige fyllt av attraktiva städer, och delar som ett led i detta ut priset *Årets Stadskärna*. Priset tilldelas årligen den stad som har åstadkommit den mest framgångsrika utvecklingen av den egna stadskärnan. Utvecklingens framgång bestäms utifrån mätbara förbättringar i förhållande till den egna stadskärnans uppsatta mål. Det är därför lämpligt att så tidigt som möjligt börja samla mätbara data för att kunna dokumentera denna förbättring. Material som kan ligga till grund för en bedömning är t.ex. resultat från enkätundersökningar eller besöksstatistik. Ytterligare en parameter som bedöms är huruvida det finns en stabilitet i samarbetet mellan stadskärnans nyckelintressenter från både offentlig och privat sektor. Att denna samverkan fungerar visar stadskärnan genom att söka och erhålla Svenska Stadskärnors grundläggande kvalitetsmärkning Quality Mark 1. Quality Mark fungerar sedan som en metod och vägledning för att fortlöpande utvärdera och förbättra den egna stadskärnan. Själva priset delas ut på konferensen Årets Stadskärna som äger rum i den stad som senast tilldelades priset.

Stråket Globen–Norvik

Den regionala stadskärnan Haninge ligger mitt i stråket Globen–Norvik som beroende på perspektiv kan uppfattas ha ett antal funktioner. Exempelvis kan stråket Globen–Norvik uppfattas som ett *upplevelse- och naturstråk*, där Globenområdet med ytterligare en kommande nationalarena följs av bl.a. UNESCO-världsarvet Skogskyrkogården, Älvsjömässan, friluftsområdena vid Magelungen och Drevviken, Tyresta nationalpark, Rudans friluftsområde, Jordbro gravfält, södra skärgården, Nynäs havsbad och färjeförbindelser till Gotland, Polen och Lettland. Stråket kan också uppfattas som ett *handelsstråk* med Farsta centrum, Länna handelsplats, Port 73, Haninge Centrum och bilhandeln i Brandbergen, eller ett *mat- och dryckesstråk* med bl.a. Slakthusområdet, Årsta Partihallar, Riksäpplets restaurangskola, livsmedelsföretag i Haninge såsom Rydbergs, Coca-Cola och Lagen, Sorundatårta och -korv samt Nynäshamns Ångbryggeri. Slutligen går det också att uppfatta stråket som ett *logistikstråk*, där motorväg och järnväg binder ihop Stockholmsregionen med kommande Norviks hamn och som har en mängd logistikaktörer lokaliserade i Jordbro företagspark. Stråket Globen–Norvik är således att uppfatta som en pulsåder för Stockholmsregionen, men som också innehåller omfattande grönområdena i form av t.ex. Tyresta nationalpark och Hanvedens naturskyddsområde.

Landmärken i den regionala stadskärnan

Landmärke kallas en lättigenkännlig landformation eller byggnad som tydligt kan ses från sjön och på detta sätt fungerar som vägledning till sjöss eller lands. Begreppet används ofta i överförd bemärkelse för något föremål eller någon företeelse i andra sammanhang som skall dra uppmärksamheten till sig. Landmärken kan därmed t.ex. vara väl synliga hus, byggnader, konstverk eller minnesmärken som upplevs som tydliga symboler för den plats där de är belägna. Globen i Stockholm och Turning Torso i Malmö är två tydliga exempel. Landmärken bidrar till att skapa en känsla av samhörighet och stolthet, och det är därför viktigt att identifiera, tydliggöra och sprida information kring landmärken i närmiljön. I den enkätundersökning som genomfördes sommaren 2009 var en öppen fråga om man uppfattade att den regionala stadskärnan Haninge hyste något landmärke och i så fall vilket. Svaren återges i Tabell 2.

Tabell 2. Landmärken i den regionala stadskärnan Haninge.

Kommunhuset

F.d. kommunhuset

Kulturhuset

Utvecklingsprogram för den regionala stadskärnan Haninge

Polishuset

Brandbergens skyline

Najaden

Coca-Cola

Vattentornen

Träbron

Eskilsparken

Rudan

Elefantklippan

Jordbro gravfält

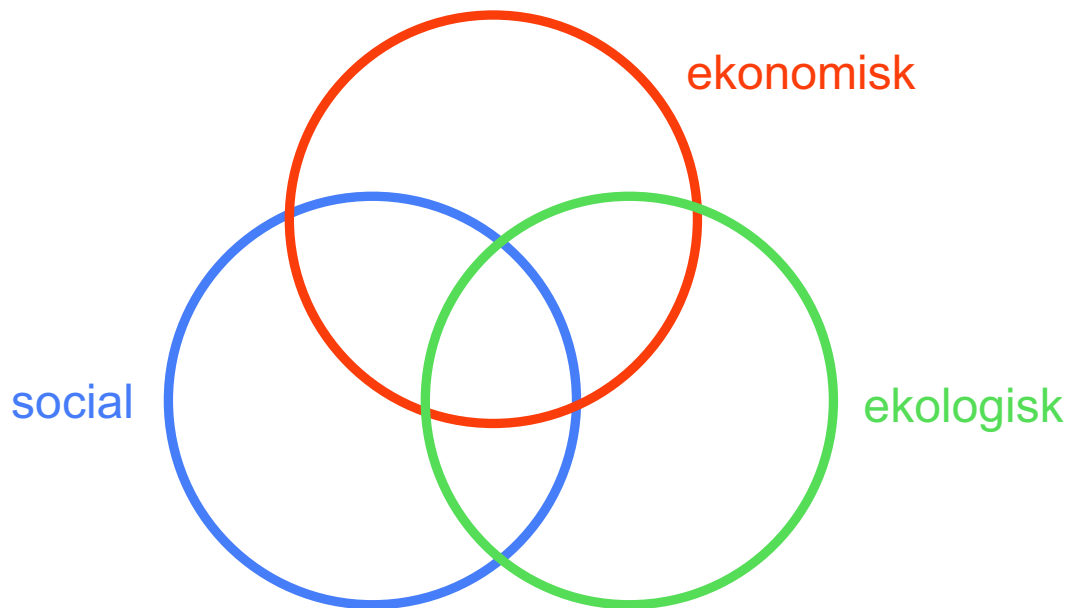
Galgstenen

Mormontemplet

Hållbar utveckling

En vanlig definition av *hållbar utveckling* är att begreppet innehåller de tre sammanflätade aspekterna social, ekonomisk och ekologisk hållbarhet. För att den regionala stadskärnan Haninge skall kunna utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt krävs att planeringen tar hänsyn till samtliga tre dimensioner. Hållbar stadsutveckling kan således sägas syfta till att minska det ekologiska fotavtrycket samtidigt som hälsa, välbefinnande, livskvalitet, demokrati och rättvisa förbättras för både nutida och framtida generationer med beaktande av stadens kapacitetsgränser. Hur detta skall genomföras rent praktiskt är dock något som måste avgöras i en levande dialog mellan alla berörda. Viktigt är också att minnas att Sverige har en stark röst i värden vad gäller miljö- och utvecklingsfrågor, vilket innebär att den regionala stadskärnan Haninge har potential att verka som förebild för andra städer och regionala stadskärnor.

Figur 15. De tre aspekterna av hållbar utveckling.

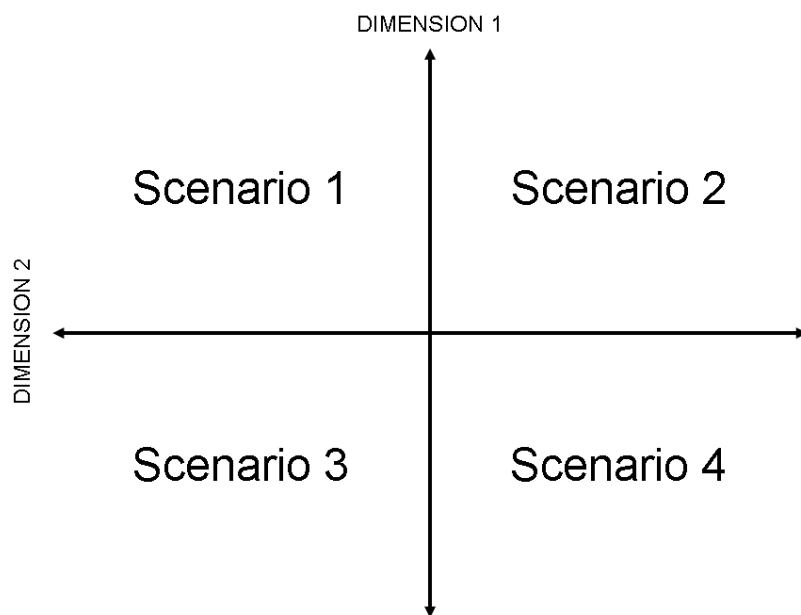
Tendenser

Under de senaste decennierna har den urbana utvecklingen på många håll kännetecknats av att nybyggnation i växande städer skett allt glesare. Detta har också inneburit en hög funktionsseparation, där bostadsområden har skiljts geografiskt från arbetsområden, köpcentra etc. Ett rationellt tänkande har legat bakom denna utveckling, men en konsekvens har blivit att samhällets bilberoende har ökat samtidigt som närhet till service och effektiv resursanvändning har minskat. Parallellt har dock en annan tendens i form av förtätning skett, där mycket av tidigare industrimark har exploaterats för att fylla ut luckor i stadsmiljön. Ytterligare en mottendens har inneburit ett ökande intresse för den traditionella småstaden som förebild, en stad med hög grad av funktionsblandning, små kvarter och olika typer av stråk i stadsmiljön. En fjärde tendens är den utveckling av polycentriska regioner som ligger till grund för RUFS 2010 och som innebär att den regionala stadskärnan försöker profilera sig som en del av en helhet.

Framtidsscenarier

Eftersom det är svårt att sia om framtiden och de yttre omständigheterna ständigt förändras kan det i den långsiktiga planeringen vara en god idé att arbeta med flera olika framtidsscenarier. På så sätt finns ett slags beredskap där den egna planeringen inte är beroende av ett visst specifikt utfall vad gäller de yttre omständigheterna – istället finns olika planer för olika eventualiteter. En metod

för att utarbeta alternativa framtidsscenarier är med en så kallad scenariematrix, där två viktiga aspekter eller dimensioner av den kommande utvecklingen kombineras och således resulterar i fyra olika potentiella scenarier. Dessa scenarier är inte på något sätt rangordnade där det ena är bättre eller mer önskvärt än det andra.

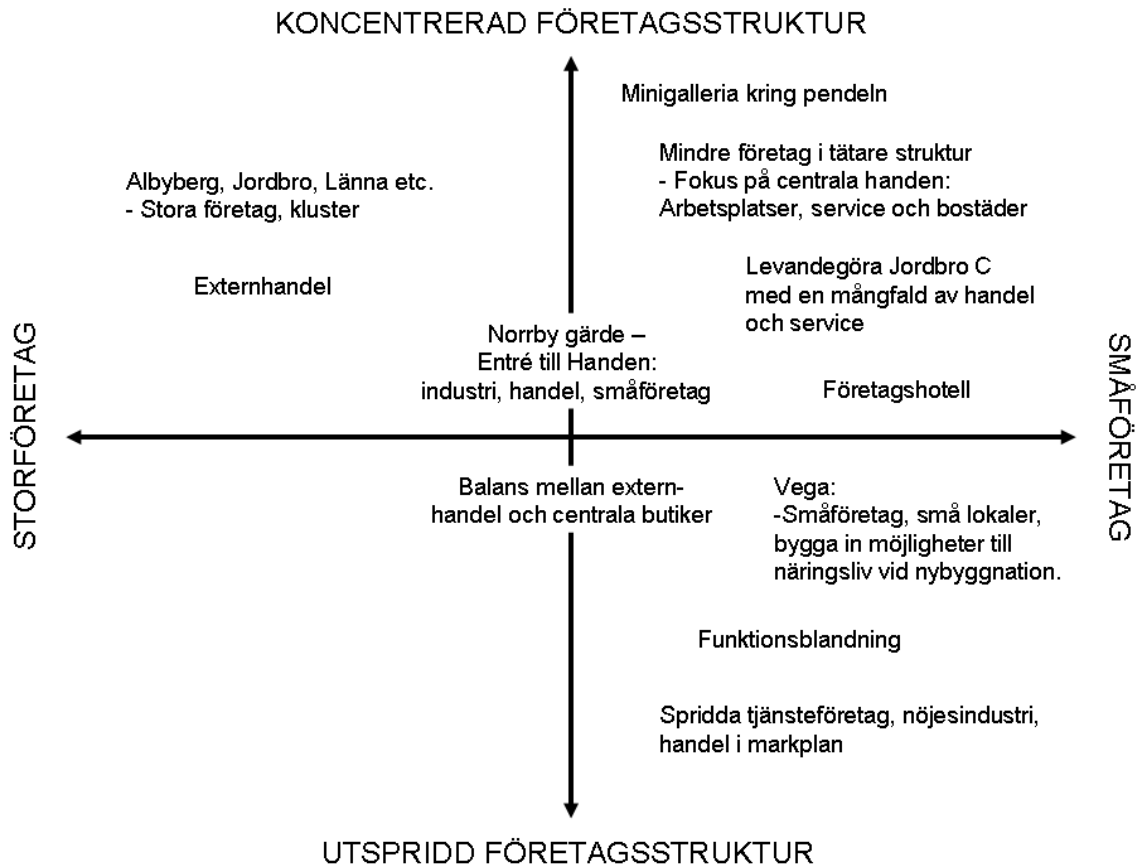

Figur 16. Scenariematrix med två dimensioner och fyra potentiella scenarier

Vid det avslutande seminariet för den regionala stadskärnan Haninge genomfördes grupparbeten med hjälp av scenariematrixen, där sex grupper diskuterade ämnena *näringsliv*, *utbildning* samt *upplevelser och kultur*. Utgångspunkten för dessa grupparbeten var möjliga framtidsscenarier för den regionala stadskärnan Haninge år 2030. Resultaten har kombinerats och presenteras nedan.

Handelsstaden

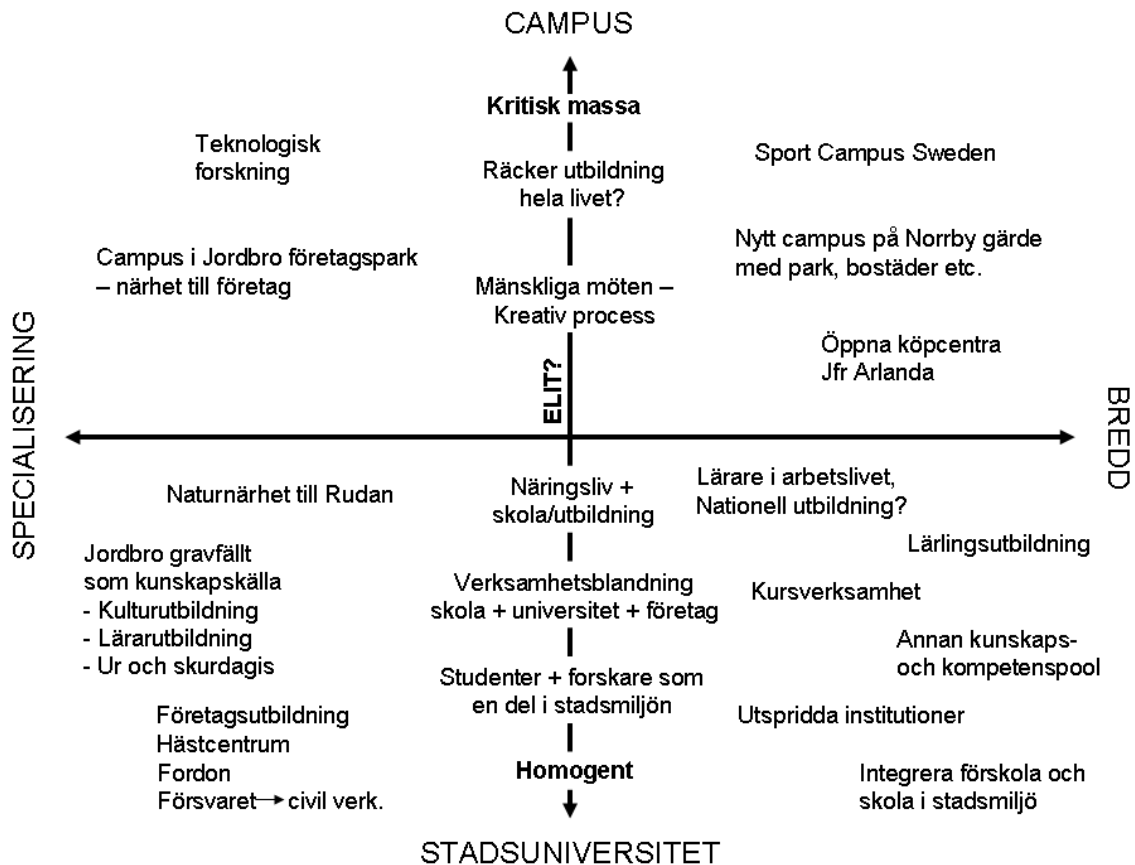
I handelsstaden Haninge har den stora mängden småföretag kompletterats med ytterligare storföretag i geografisk koncentration, t.ex. i Albybergs företagsområde. Kluster har etablerats inom strategiska branscher och fler större företag lockas till den regionala stadskärnan. Väletablerad externhandel för bilburna besökare finns i form av Länna handelsplats och Port 73, men dessutom har en småskaligare handel i närheten till bostäder och arbetsplatser vuxit fram. En större *funktionsblandning* har ökat de stadsmässiga kvaliteterna. Mer näringsverksamhet har inrymts i den centrala kärnan genom att förläggas till markplan i bostadshus. Stadsdelen Vega är attraktiv för bl.a. små tjänsteföretag tack vare god planering gällande t.ex. takhöjder. Jordbro centrum har efter en förtätning levt upp med en mångfald av handel och service. Företagshotell har etablerats för att möjliggöra en koncentrerad struktur av småföretag som kan arbeta under klusterliknande förhållanden.

Figur 17. Scenariematrix för näringsliv

Lärdomsstaden

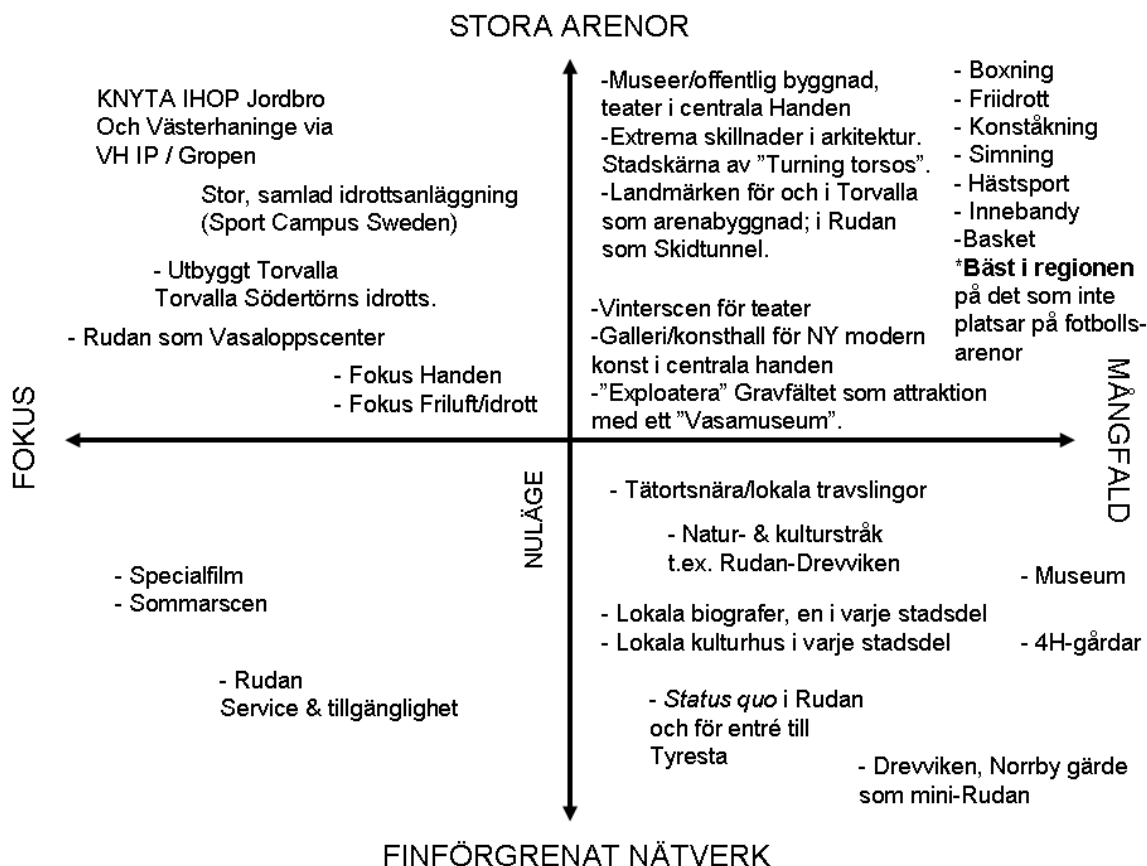
I lärdomsstaden Haninge med ökad specialisering i campusstruktur har KTH:s verksamhet utvecklats och omfattande forskning och grundutbildning bedrivs, exempelvis inom profilområdena byggande, boende och logistik. Campus har täta band med Jordbro företagspark och Albyberg för att främja synergieffekter mellan akademi och näringsliv. I ett annat scenario har Sport Campus Sweden blommat ut till ett fullskaligt idrottscampus i den regionala stadskärnan, kanske beläget på Norrby gärde med park och bostäder i anslutning. I en struktur efter modellen stadsuniversitet, d.v.s. ett antal utspridda institutioner i den regionala stadskärnan, kan ett scenario istället utgöras av en mängd olika inriktningar, t.ex. spridda idrottsutbildningar, lärlingsutbildningar eller natur- och kulturrelaterad utbildning i anslutning till Rudan och Jordbro gravfält. Även i detta scenario finns möjligheter till stark integration mellan skola och näringsliv, t.ex. i form av *lärande i arbete* och gränsöverskridande kursverksamhet.

Figur 18. Scenariematrix för utbildning

Upplevelse- och kulturstaden

I upplevelse- och kulturstaden Haninge har i ett scenario med bibehållet fokus men med mer storskalighet Jordbro och Västerhaninge knutits ihop med en större arena vid nuvarande Hanvedens IP, t.ex. i kombination med ett utbyggt Sport Campus Sweden. Alternativt har Torvalla byggts ut till en ordentlig arena som fungerar som hela Södertörns stora idrottsplats. Rudan utvecklas till ett fullskaligt Vasaloppscenter med skidtunnel. I ett scenario med mer mångfald innehåller den regionala stadskärnan Haninge en större mängd idrottsaktiviteter, inom profilområden såsom boxning, friidrott, konståkning hästsport och basket. Nya museer, teatrar och landmärken har också vuxit fram i den regionala stadskärnan, och Jordbro gravfält utvecklats och tillgängliggjorts. I ett scenario med ett mer finförgrenat nätverk av kultur och upplevelser ligger istället fokus på t.ex. lokala biografier, kulturhus och museer spridda mellan de olika stadsdelarna. Ett natur- och kulturstråk har etablerats mellan Rudan och Drevviken, och lokala gårdar utvecklats till 4H-gårdar. Lokala travslingor har anlagts medan Rudan och entrén till Tyresta i stort sett inte förändras. I ett alternativt scenario med större fokus har istället åtgärder vidtagits för att förbättra service och tillgänglighet hos dessa attraktioner.

Figur 19. Scenariematrix för upplevelser och kultur

Haninge 2030 – Några avgörande steg

- 2030** Haninge vinner för andra gången priset som Årets Stads kärna.
- 2029** EU:s stats- och regeringschefer samlas i den regionala stadskärnan Haninge för en tredagarskonferens.
- 2028** Spårväg Syds andra etapp, sträckan Flemingsberg–Haninge, invigs.
- 2027** Den regionala stadskärnan Haninge har etablerat sig som ett svenskt Keukenhof, dit besökare kommer för att uppleva den vårlöksodlade blomsterprakten i april och maj.
- 2026** Albyberg har blivit en väletablerad företagspark med tillgänglighet och hållbarhet som förtecken.
- 2025** Forskningen vid KTH:s logistikcentrum i Haninge är internationellt välrenommerat.
- 2024** En strandpromenad kring Övre Rudan är anlagd, med tillhörande service i form av bl.a. caféer.
- 2023** Haninge är nationellt känt för sitt cleantech-kluster.
- 2022** Vega är färdigbyggt och pärlbandet till Länna är klart.
- 2021** Pärlbandet till Jordbro med målpunkter och sammanlänkande bebyggelse är färdigställt.
- 2020** Första OS-guldmedaljören tränad på Sport Campus Sweden.
- 2019** Stråket Handen–Brandbergen blir klart och länkar ihop staden.
- 2018** Norviks hamn sätter Haninge i centrum.
- 2017** Handens sjukhus blir klart med omvandlingen till mötesmagnet.
- 2016** Mellanberg blir 4H-gård.
- 2015** Handenterminalens och Najadens fasader har öppnats upp för att stärka sambandet mellan stadskärnans centrala delar och naturen i Rudanområdet. Haninge vinner priset Årets Stads kärna för första gången.
- 2014** Centrala Handen har blivit förtätat i kvartersstruktur.

- 2013** Haninge är ett självklart val för stockholmare som skall gå på restaurang. Biograf invigs i Haninge Centrum.
- 2012** Ett utvecklingscentrum med samverkan mellan akademi, näringsliv och nyföretagande startas i den regionala stadskärnan.
- 2011** Planering av förtätning i lager 1 och 2 av den regionala stadskärnan Haninge inleds skyndsamt. Staden skyltas konsekvent ”Haninge”.
- 2010** Utvecklingsprogram antas i kommunfullmäktige

Utvecklingsfrågor

Stärk stoltheten

För att främja att landmärken bidrar till stolthet och samhörighet är det nödvändigt att sprida kunskap om dem och odla myter och nyfikenhet. Vidare är det fördelaktigt att när det är möjligt ytterligare vidareutveckla och tydliggöra landmärkena. Ett exempel på en åtgärd av denna typ är f.d. kommunhuset, i vilket det finns planer på att bygga bostäder, med butiker i bottenplan och med en restaurang på översta våningen. Även andra landmärken, såsom de båda vattentornen i Handens industriområde, har tack vare sin storlek och placering goda förutsättningar att förtydligas. Om exempelvis Eskilsvägen skulle förlängas över väg 73 till Brandbergen skulle vattentornen hamna mitt i detta pärlband, varvid det skulle finnas möjligheter att ytterligare utnyttja deras potential som landmärke. Även vad gäller naturliga landmärken, t.ex. Jordbro gravfält, kan och bör informationen och tillgängligheten förbättras.

Sakägare: Haninge kommun

Årets stadskärna

Enligt Bostadsstrategin, som beslutades av kommunfullmäktige hösten 2008, skall Handen bli årets stadskärna 2015. För att detta skall bli möjligt krävs följande steg:

1. Att Haninge kommun blir medlemmar i föreningen Årets Stadskärna.
2. Att ett stabilt samarbete finns mellan stadskärnans offentliga och privata nyckelintressenter och att kommunen därmed kan erhålla Quality Mark 1.
3. Att *mätbara* förbättringar görs.
4. Att en ansökan om deltagande i tävlingen görs.

Sakägare: Haninge kommun, Rodamco, Stena Fastigheter, Näringsidkarna i Haninge Centrum

10. Litteraturförteckning

Tryckta källor:

Enkätstudie sommaren 2009, Haninge kommun.

Företagsområden i Haninge. Edström Bood, Zillah (2009)

Intervjustudie november 2009, Haninge kommun.

Regional utvecklingsplan för Stockholms län (RUFS 2010), Stockholms läns landsting/Regionplanekontoret (2009).

Regionala stadskärnor, Stockholms läns landsting/Regionplanekontoret (1:2009).

Regionalt utvecklingsprogram för Södertörn (SUP) (november 2007).

Serviceprogram för Vega, Haninge kommun (2010).

Tätare Stockholm, Stockholms läns landsting/Regionplanekontoret (8:2008).

Ung Livsstil, Haninge kommun (2008).

Utvecklingsprogram för den regionala kärnan Flemingsberg (juni 2007).

Webbsidor

www.eniro.se (färdvägsplanerare)

www.sl.se (reseplanerare)

Haninge. Inte bara skärgård!

Bilaga 1

Handlingsplan för den regionala stadskärnan Haninge

Syftet med denna handlingsplan är att peka ut frågor som är viktiga att gå vidare med för den fortsatta utvecklingen av den regionala stadskärnan Haninge. Handlingsplanen skall vara ett verktyg för Haninge kommun för att möta och leva upp till intentionerna i RUFS 2010 (Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen). Dokumentet skall tjäna som stöd på ett sådant sätt att utvecklingen sker med en gemensam målbild om att bygga ett stoltare och starkare Haninge och ett Haninge som medvetet utvecklas på ett långsiktigt hållbart sätt.

Namn och avgränsning

Två mycket centrala frågor vid utvecklandet av en regional stadskärna är *att skapa stolthet över platsen* samt *att stärka sammanhållningen inom platsen*. Ett konkret sätt att bidra till känslan av sammanhållning är att se över skyltningen längs gator och vägar. *Vid den regionala stadskärnans yttre gränser* sätts ortsskyltar upp med den regionala stadskärnans namn. Skyltar som hänvisar eller välkomnar till områden *inom den regionala stadskärnan* görs lokala, d.v.s. med vit bakgrund. Figur 1 visar exempel på dessa typer av skyltar.

Ansvarig nämnd: Stadsbyggnadsnämnden

Extern samarbetspartner: Trafikverket

Figur 1. Exempel på lokala och regionala vägs skyltar.

Näringsliv

Ett brett näringsliv är en viktig komponent i ett hållbart samhälle som genom att ägna sig åt ett brett spektrum av olika sysslor minskar sin risk för att en lågkonjunktur ska slå ut hela näringslivet. Därtill är det viktigt att näringslivet aktivt bidrar till byggandet av framtidens samhälle genom att tillverka produkter och tillhandahålla tjänster som leder till en hållbar

utveckling. Vad gäller tillverkande industri råder brist på mark i Stockholmsregionen, men denna typ av verksamhet behövs såväl för lokal försörjning som för att tillvarata den utvecklingskraft som finns i de tekniska utbildningarna i regionen. Mot denna bakgrund kan tre branscher identifieras där kluster i Haninge är önskvärda, men där antalet aktörer idag är litet. Ett inledande steg är således att identifiera aktörer som kan bidra till utvecklingen av framtida kluster.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Externa samarbetspartners: KTH, Nestor, företag inom respektive kluster

Medicinsk teknik

I den regionala stadskärnan Flemingsberg finns forskning och utveckling i världsklass inom området medicinsk teknik. Näringsliv kopplat till denna sektor i Flemingsberg är dock ännu svagt utvecklat. Det är också svårt att se att riktigt stora investeringar i denna eller någon annan näringslivsverksamhet skulle ha förutsättningar att fysiskt rymmas i Flemingsberg. I det perspektivet finns det stor potential för samverkan mellan de regionala stadskärnorna, där forskningen i Flemingsberg kompletteras av näringslivsverksamhet i Haninge. Närheten mellan de båda stadskärnorna framstår som ett viktigt argument för etablering av nya företag i Haninge. I dagsläget finns det i den regionala stadskärnan Haninge få företag inom det medicintekniska segmentet, med undantag för medicintillverkaren Recipharm i Jordbro. Fler företag inom denna bransch är alltså önskvärda och skulle kompletteras väl av den medicintekniska forskning som bedrivs på KTH i Haninge och vid forskningsinstitutet Nestor.

Cleantech

Det nya verksamhetsområdet Albyberg byggs med en tydlig hållbarhetsprofil, bl.a. med stöd från Delegationen för Hållbara städer. Hållbarhetsaspekter avses genomsyra områdets design, men det är också önskvärt att de företag som etablerar sig här bidrar till att stärka områdets hållbarhetsprofil. Ett kluster av cleantech-företag är därför särskilt önskvärt att utveckla här. Företag som idag kan ses som ett embryo till cleantech-kluster är främst belägna i Jordbro samt Håga industriområde i Västerhaninge och inkluderar Schneider Electric, AVL Motortestcenter, Vattenfall, Osram, SRV Återvinning, Opcon Bioenergy, All-Emballage och Terramek.

Byggnation

Den största delen av KTH:s verksamhet i Haninge utgörs av utbildning inom byggområdet. Här finns också en bred forskning med tydlig koppling till byggnation. För att långsiktigt bevara och utveckla denna är det viktigt att stärka kopplingen till näringslivet. Därför är det särskilt viktigt att stimulera etableringar av företag inom området byggnation, där många sannolikt också kan utgöra en del av ett Cleantech-kluster. Företag som idag kan räknas till ett embryo till byggnationskluster utgörs dels av filialer till stora nationella bolag såsom Skanska, Swerock, Lambertsson och Cramo, men också lokala företag såsom Byggentreprenör M. Sundström, Liljestrand Fastigheter, Temacus, GBA Grus och Betong, HH:s Ventilation och Byggros. Geografiskt är koncentrationen av byggrelaterade företag störst i Jordbro företagspark och Länna industriområde.

Forskning och utveckling

Utveckla forskningen vid KTH

Forskningen vid KTH i Haninge är av ungt datum och befinner sig i ett uppbyggnadsskede. Att akademiska traditioner får möjlighet att utvecklas är viktigt och att dessa inkluderar fritänkande, nyfikenhet och global såväl som lokal samverkan med det omgivande samhället.

Forskningen spelar också en viktig roll som identitetsskapare för grundutbildningarna på KTH. För att KTH i Haninge långsiktigt ska utvecklas och bidra till utvecklingen av den regionala stadskärnan behöver forskningen kompletteras och stärkas. Det är naturligt att tänka sig kompletterande forskning inom boendeområdet.

Helt ny forskning skulle ha särskilt goda förutsättningar att skapas och växa till inom logistikområdet. Högklassig forskning inom detta område saknas idag i Stockholmsregionen. I Haninge finns redan ett logistikkluster, som kommer att växa betydligt när Norviks hamn etableras. Detta kluster kan utgöra ett ben för logistikforskningen i Haninge. Ett annat ben kan utvecklas inom området sjukvårdslogistik, ett ämne som ligger i tiden. En satsning på sådan forskning på KTH i Haninge skulle också stärka bandet till Flemingsberg och forskningen inom vårdsektorn där.

Ytterligare ett nytt forskningsområde kan vara biomekanik, där kopplingen till elitidrottsprofilen vid KTH i Haninge är ett starkt motiv och närheten till Flemingsberg åter är en annan viktig komponent.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Samarbetspartners: KTH, företag inom logistikklustret

Utveckla en utvecklingspark med stark koppling till befintligt näringsliv

Vid de flesta universitet och högskolor finns numera science parks. Tanken är att ur akademins forskning vaska fram företagsidéer och kommersialisera dessa, ett arbete som i Sverige generellt måste intensifieras. Det är viktigt att tänka så också vid KTH i Haninge. Forskningens begränsade omfattning gör dock för närvarande en traditionell science park orealistisk. Men befintligt näringsliv har många oprövade tankar i byråldorna. Man kommer generellt att behöva bli bättre på patentfrågor i en alltmer global konkurrens och man kan förbättra sin egen kreativitet genom att möta akademins fritänkare oftare. I Haninge skulle en science park, med fördel benämnd *utvecklingspark*, därmed kunna utvecklas med lite andra ingångsparametrar än normalt. Vid sidan av den traditionella uppgiften att kommersialisera forskningsresultat från den egna akademien och erbjuda lokaler under ett uppstartsskede kan en utvecklingspark inrymma NyföretagarCentrums rådgivning, KTH:s egen karriärrådgivning, coachning med patentfrågor och sökhjälp vad gäller EU-bidrag. ALMI:s företagsutvecklande stödverksamhet skulle också kunna inrymmas under samma tak. Företag skulle kunna delta i en problemlösningsverkstad anordnad av akademins forskare och denna del av verksamheten skulle utgöra utvecklingsparkens tyngdpunkt. Verksamheten behöver inte nödvändigtvis bedrivas av en huvudman, men en fysisk samordning och ett gemensamt paraply behövs.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Externa samarbetspartners: KTH, NyföretagarCentrum, ALMI

Samverkansstrukturer akademi–samhälle på Södertörn

Det är viktigt att skapa bredare mötesplatser mellan kommun, akademi och näringsliv för att bredda kontaktytorna och på så vis sporra samverkan mellan dessa aktörer att utvecklas snabbare. Akademin har ett behov av input från näringslivet för att kunna ställa de rätta frågorna, och givetvis också för finansieringen av sin verksamhet. Näringslivet har ett intresse av att fånga upp ny teknik för att leda utvecklingen inom sitt område, men har också en viktig roll att spela i uppföljningen och feed-backen av forskningens resultat, vare sig den är privat eller offentligt finansierad. Mellan KTH i Haninge och kommunerna i närområdet finns samverkansforumet BESAMS etablerat. En viss befintlig samarbetsstruktur finns mellan KTH och Haninge kommun vad gäller forskningen kring det livslånga boendet, och potential för ytterligare samverkan finns exempelvis inom ramen för Trygg Hem-samarbetet mellan kommunen och Handengeriatriken på Handens närsjukhus. Ett forum för akademien och näringslivet behöver utvecklas, t.ex. i form av en *frukostakademi* för att på hög nivå knyta

kontakter mellan företag och akademi. Speed-dating kan vara en annan plattform för att under lättsamma former mötas och skapa kontakt mellan lokalt näringsliv och anknytande forskning. KTH är mycket positivt inställt till industridoktorander som är anställda av näringslivet och samtidigt bedriver forskning på campus. Viktigt är också att tydliggöra att alla aktörer har att vinna på samverkan.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Externa samarbetspartners: KTH, Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn

Lärande och näringsliv

Stärk bilden av Haninge som kunskapscentrum

Närvaron av en bred och högkvalitativ utbildning på alla nivåer är en viktig faktor vid valet av bostadsort. Tillgången till kompetent arbetskraft är avgörande för ett företags utveckling och i tider av global konkurrens är närheten till ett kunskapscentrum där fortbildning på olika nivåer erbjuds en viktig näringslivsfråga i det livslånga lärandets era.

Haninges plats på kartan är lätt att motivera utifrån det målmedvetna arbetet med kunskapskontroller i grundskolan och den politiska enigheten bakom detta, sammanfattat i devisen *Kunskap till 100 %*. För att stärka bilden av Haninge som kunskapscentrum är det viktigt att berätta om grundskolans framgångar. Viktigt är också att komplettera denna bild med den rika palett av utbildningar på högre nivå som erbjuds i Haninge och då särskilt lyfta fram verksamheten vid Sport Campus Sweden som ger Haninge en unik profil. Ett sätt att bidra till detta är att samla länkar till alla utbildningsorganisatörer i Haninge på en gemensam webbsida. Det är också viktigt att framöver vidareutveckla och komplettera utbildningen på eftergymnasial nivå. Yrkehögskoleutbildningar är en viktig del och en utbyggd grundutbildning på KTH en annan. Särskilt intressanta områden vid en sådan expansion är utbildning inom områdena äldreomsorg, elitidrott och logistik.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Samarbetspartner: Grund- och förskolenämnden, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden, kultur- och fritidsnämnden

Externa samarbetspartners: KTH, Södertörns folkhögskola, Sport Campus Sweden, Yrkehögskola Södertörn, Stockholms stad

Stärk kopplingen gymnasium–KTH

Gymnasieskolan har intresse av samverkan med KTH för att visa på en förebild som motiverar elever till studier, medan KTH behöver ett söktryck för att bedriva och utveckla sin verksamhet. Det är därför viktigt att gymnasieskolan och KTH arbetar med sitt ömsesidiga beroende och stärker banden sig emellan. Ett sätt att göra detta kan för KTH vara att finnas med och informera redan när grundskolans elever väljer till gymnasiet. Ett annat sätt kan vara att KTH anordnar en sommarforsarskola för gymnasister under en eller ett par veckor där en mindre forskningsuppgift löses. Studentkåren vid KTH bör också ses som en viktig resurs, och ett mentorsprogram kan vara ett sätt att stärka kopplingen mellan högskolestudenter och gymnasieelever. Vidare bör KTH sträva efter att förlägga interna konferenser till någon gymnasieskola och gymnasieskolorna att förlägga sådana konferenser till KTH för att fånga varandras miljöer i vardagen. KTH bör också engageras i fortbildningen av gymnasieskolans lärare.

Ansvarig nämnd: Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Extern samarbetspartner: KTH

Stärk kopplingen skola–näringsliv

En högkvalitativ skolutbildning är grunden för en långsiktigt välfungerande kompetensförsörjning för näringslivet. För att förbereda elever på livet efter skolan är regelbundna inblickar i arbetslivet också centrala. Beroendet kan också uttryckas som att grunden för ett bra och differentierat näringsliv är en bra skola – men omvänt att en bra skola också är viktig för att locka till sig boende till kommunen. Det är viktigt att bägge parter ser värdet av sitt ömsesidiga beroende. Studiebesök i arbetslivet är bra, men viktigare är att generellt relatera skolarbetet på alla nivåer till arbetslivet och hämta exempel ur vardagen. På samma sätt är en nyfikenhet på utbildningsväsendet central i näringslivet. Det är viktigt att arbeta för etablerandet av ett stort byggföretag i Haninge för att utveckla ett byggkluster som kan stärka näringslivskopplingen till Fredrik och KTH.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen, Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Samarbetspartner: Grund- och förskolenämnden

Externa samarbetspartners: Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn

College

Samhällsutvecklingen blir alltmer komplex och ställer större krav på kunskaper och en vidare syn på var och hur kunskaper kan inhämtas. En särskild utmaning ligger i att snabbt få ut högutbildade invandrare i arbetslivet. Under hatten *college* kan man komplettera och stärka bilden av Haninge som kunskapscentrum ytterligare. Kompletteringsutbildningar för personer med yrkesutbildning inom t.ex. byggnation skulle kunna vara en unik nisch, där utbildningen handlar dels om svenska språket, dels om svenska byggnormer och där målet är att snabbt komma ut på arbetsmarknaden. Liknande utbildningar skulle också kunna anordnas inom handel, omvårdnad och logistik.

Ansvarig nämnd: Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden

Externa samarbetspartners: Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn

Folkliv och fritid

Biograf

Närvaron av en bio dominerar totalt ungdomars drömmar och är en av de allra viktigaste pusselbitarna som saknas för att gemene man skall börja tänka på Haninge som stad istället för som förort. Tillräckligt underlag bör finnas och avståndet till Stockholms centrum bör vara okomplicerat givet att större biografer/nyetablerade filmstäder/biopalatets finns i flertalet övriga regionala stadskärnor. I den regionala stadskärnan Haninge skulle en bio kunna inrymmas i ett utbyggt Kulturhus, men lokaliseringar från Handenterminalen via Kulturhuset och ned till Port 73 är alla tänkbare. Viktigt är att bion knyts ihop med andra aktiviteter och särskilt med restaurang/café. Biografen bör också från början byggas för att kunna samnyttjas för teaterföreställningar, sportsändningar, operasändningar och konserter. Viktigt att finna samarbetspartners, d.v.s. biografoperatörer, som brinner för sin sak. En sommarbiograf borde övervägas att anordnas i Rudan eller Eskilsparken.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Samarbetspartner: Kultur och fritidsnämnden, stadsbyggnadsnämnden

Externa samarbetspartners: SF/Svenska Bio/Eurostar

Samarbete för kvällsekonomiskt stråk

Det är viktigt att folklivet fortsätter en god bit in på kvällen. Det skapar trygghet och attraktivitet. Ett dygnet-runt-öppet centrum är i dagsläget svårt att realisera, men ett stråk med upplevelser också under senare kvällstid är fullt möjligt. För att uppamma en kritisk massa krävs att tänkbare aktörer för samman. Ett nätverk behöver utvecklas mellan gym, biljard,

bowling, pubar, bio, bingo och Kulturhus. Ett effektivt sätt att få till stånd bl.a. detta är ett utvecklat samarbete mellan fastighetsägare, näringsidkare och kommun med en gemensam projektledare. En annan viktig fråga är att verka för att öppna upp fasaderna i centrum; i Haninge centrum, vid sjukhuset och vid terminalbyggnaderna – kort och gott att ta kärnans attraktivitet på allra största allvar till gagn för alla parter. Stadskärnan Örnköldsvik kan här framhållas som ett lyckat exempel, liksom framgångsrika *Business improvement districts* (BID) utanför Sverige.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Externa samarbetspartners: Svensk Handel, Rodamco

Från funktion till attraktion

En torftig utemiljö minskar intresset för att flanera i den regionala stadskärnan och t.ex. leta efter en trevlig restaurang. Att verka för en mer omväxlande fysisk miljö är därför viktigt. Mycket spännande händer i den regionala stadskärnan Haninge, men alltför få känner till detta, såväl i Haninge som utanför. Kommunikation är nyckeln till att gå från funktion till attraktion så att människors känsla av samhörighet och stolthet ökar. Ambitionen bör vara att betrakta den regionala stadskärnan som ett besöksmål/turismål på samma sätt som skärgården och vildmarken redan är det. Det som finns att se, göra och uppleva här bör kommuniceras å la DN På Stan. Att utveckla event kan vara en del av detta – kanske en Stockholmsdag i Haninge? Kanske en pizzatävling eller restaurangorientering/-lopp kombinerat med visning av offentlig konst?

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Samarbetspartner: Kultur och fritidsnämnden

Externa samarbetspartners: Företagarna Haninge, Handelskammaren Östra Södertörn

Icke-konsumtion som utvecklar folklivet, del 1

Icke-konsumtion som förmår att utveckla folklivet är viktig. Evenemang är ett viktigt sådant exempel, där utveckling av nya evenemang kring egna lokala traditioner är ett verkningsfullt sätt att stärka känslan av samhörighet i en lokal identitet. Då är det viktigt att Poseidons torg utvecklas till att bli ett verkligt och mysigt torg, kanske med en lekplats i mitten. Boulebanor och grillplatser i centrum eller vinterfestival med aktiviteter och snö- och isskulpturer är andra idéer på icke-konsumtion som ökar folklivet. Fler torg/offentliga rum behövs och

Ansvarig nämnd: Stadsbyggnadsnämnden

Extern samarbetspartner: Kultur- och fritidsnämnden, Stena fastigheter, SL

Icke-konsumtion som utvecklar folklivet, del 2

Handenterminalen måste brytas upp för att minska sin karaktär av barriär och hinder mot den givna mötesplatsen både sommar- och vintertid; Rudan.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Extern samarbetspartner: Stena fastigheter, SL

Strategiska samband i den fysiska miljön

Barriärer och länkar

I samband med bygget av trafikplats Vega är det nödvändigt att skapa gång- och cykelvägar över väg 73. Den nya bebyggelsen i Vega behöver också länkas ihop med butikerna vid Länna handelsplats. Mellanbergs gård skulle kunna utvecklas som 4H-gård eller en liknande intressant målpunkt för att knyta ihop södra Vega med norra Handen, kanske med kolonilotter i grönområdet mellan Dammträsket och Mellanberg. Mycket viktigt är också att med gång- och cykelväg knyta ihop de två målpunkterna Port 73 och handelsområdet kring Ica Maxi som

i dagsläget är åtskilda av väg 73 vid Handens trafikplats. Ny bebyggelse kan med fördel förläggas längs vägarna i det som idag är outnyttjade skogspartier, t.ex. längs Söderbyleden, Nynäsvägen och norr om Jordbro. Södra Jordbrovägen skulle kunna rivas och ersättas med bebyggelse längs Gamla Nynäsvägen. Jordbro bostadsområde och företagspark kan länkas samman genom den norra pendeltågsuppgången, som idag bara går åt ena hållet. Vidare kan en bussförbindelse mellan företagsparken och kommande Albyberg göra Jordbro bostadsområde till en mer central plats. Eskilsvägen skulle kunna förlängas österut genom Handens industriområde och förbi 73:an för att knytas ihop med Tvillingarnas gata och Brandbergens centrum, både i form av gång- och cykelväg, men också bilväg för att skapa liv och rörelse. Figur 2 visar exempel på barriärer att överbrygga i den regionala stadskärnan.

Ansvarig nämnd: Stadsbyggnadsnämnden

Samarbetspartner: Kommunstyrelsen

Externa samarbetspartners: Atrium Ljungberg, ICA Maxi, Billema, Mellanbergs gård, exploatörer

Figur 2. Exempel på barriärer att överbrygga i den regionala stadskärnan

Pärlband

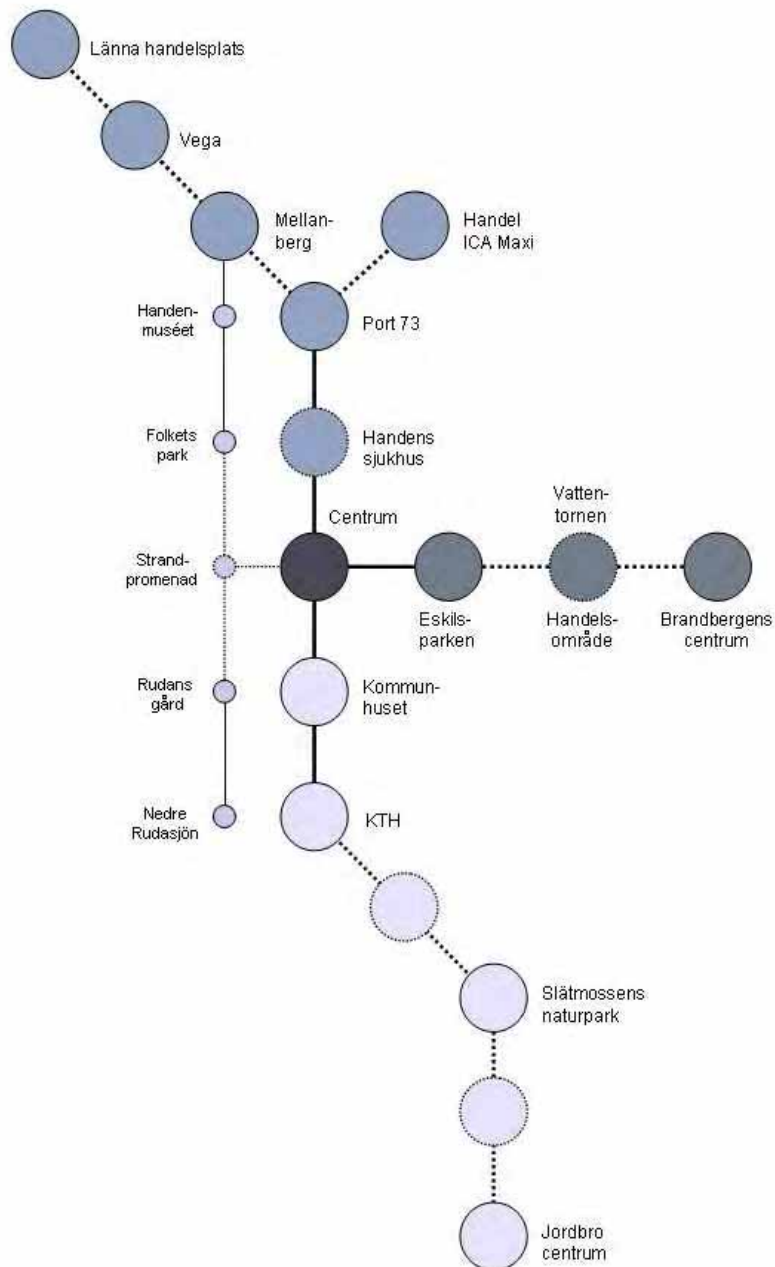
Handen skulle kunna länkas samman med Brandbergen i ett pärlband från Haninge Centrum längs med Eskilsvägen via Eskilsparken till ett handelsområde bortom vattentornen och vidare till Brandbergens centrum. Ett pärlband mellan Haninge centrum och Länna skulle kunna ta

sin utgångspunkt i gallerian och sedan fortsätta norrut via Handens närsjukhus, Kulturparken och Handenmuséet, förbi Port 73 och Mellanbergsgården och sedan vidare till Vega och Länna handelsplats. Handen–Rudan kan knytas ihop från Haninge Centrum via en ny pendeltågsstation som öppnar upp nedåt Övre Rudasjön och sedan leder söderut längs en strandpromenad ned till Rudans gård och fridluftsområde. Denna koppling skulle också kunna tänkas ansluta till Eskilsvägen–Brandbergen, samt en natur- och kulturaxel från Södra Rudansjön via strandpromenaden norrut till Folkets park med bl.a. Gamla Folkets Hus, Handenmuséet, Mellanberg gård och kanske vidare längs ett grönstråk ända upp till Drevviken. Vad gäller ett pärlband mellan Handen och Jordbro skulle det kunna inledas med Haninge Centrum–Kommunhuset–KTH, för att sedan knyta an till Slätmossens naturpark och längre söderut Jordbro centrum. Både norr och söder om Slätmossen saknas dock i dagsläget målpunkter som kan knyta ihop denna länk till ett sammanhängande pärlband. Några idéer för att åtgärda detta är t.ex. kolonilotter/växthus söder om Jordbrolänken, nybebyggelse med någon typ av attraktion längs Gamla Nynäsvägen eller offentliga konstinstallationer. Figur 3 visar grafiskt de pärlband som diskuteras i texten. Här indikeras också saknade länkar och målpunkter.

Ansvarig nämnd: Stadsbyggnadsnämnden

Samarbetspartner: Kommunstyrelsen

Externa samarbetspartners: ICA Maxi, Stockholms läns landsting, KTH, Länna företagarförening, Mellanbergs gård, Atrium Ljungberg, Kefren Properties, Comerciante, Huddinge kommun

Figur 3. Förslag på pärlbandsstruktur med målpunkter i den regionala stadskärnan Haninge. Länkar och målpunkter som i dagsläget saknas eller behöver utvecklas är markerade med streckade linjer.

Grönare!

En ordnad parkmiljö har stora stadsmässiga kvaliteter och skapar tillgänglighet för fler människor. Handenterminalen och Najaden bör brytas upp så att nya kvarter innanför får visuella samband med Rudan och en strandpromenad anläggas runt hela Övre Rudan med koppling till den nya planerade pendeltågsnedgången. Rudans friluftsområde kan också förbättras med utökad service, t.ex. en servering och ett vandrarhem, samt med förbättrade parkeringsmöjligheter. Gynnsamt för upplevelsen av grönska skulle också vara att förtäta bebyggelsen längs Eskilsvägen varigenom Eskilsparken skulle bli en attraktivare plats. Att analysera värdet av grönska utifrån var man skulle vilja fika på en filt är ett utmärkt sätt. Utformningen av gränserna mellan bebyggelse och grönområde utgör en viktig del av grönskans upplevda attraktionskraft. Viktigt är också att förbättra skyltningen till

parkerna/grönskan – då blir de mer besökta och då ökar upplevelsen av grönska samtidigt som rollen som offentligt rum och mötesplats förstärks. Slätmosse och parken runt kommunhuset bör utvecklas genom tätare bebyggelse i närområdena. En upplevelsestig med ”audio-to-me”-teknik såsom i Tyresta skulle kunna anläggas i den regionala stadskärnan. En vidareutveckling av denna tanke skulle kunna vara en grönorientering i den regionala stadskärnan, eventuellt med någon form av tävlingsmoment, för att skapa nyfikenhet och incitament för fler att uppsöka dessa platser.

Ansvarig nämnd: Stadsbyggnadsnämnden

Samarbetspartner: Kommunstyrelsen, Kultur- och fritidsnämnden

Förtätning

I främst de centrala delarna av den regionala stadskärnan bör en analys av förtätningens möjligheter genomföras med syfte att förbättra de stadsmässiga kvaliteterna. En analys av denna typ kan vidare användas som grund för planering av framtida bostadsproduktion i området. Viktigt i samband med en förtätning är att grönytor fylls med innehåll så att de blir mer användbara, samt att attraktioner återfinns på fler platser för att skapa liv och rörelse.

Ansvarig nämnd: Stadsbyggnadsnämnden

Samarbetspartner: Kommunstyrelsen

Målbilder

Stärk stoltheten

För att främja att landmärken bidrar till stolthet och samhörighet är det nödvändigt att sprida kunskap om dem och odla myter och nyfikenhet. Vidare är det fördelaktigt att när det är möjligt ytterligare vidareutveckla och tydliggöra landmärkena. Ett exempel på en åtgärd av denna typ är f.d. kommunhuset, i vilket det finns planer på att bygga bostäder, med butiker i bottenplan och med en restaurang på översta våningen. Även andra landmärken, såsom de båda vattentornen i Handens industriområde, har tack vare sin storlek och placering goda förutsättningar att förtydligas. Om exempelvis Eskilsvägen skulle förlängas över väg 73 till Brandbergen skulle vattentornen hamna mitt i detta pärlband, varvid det skulle finnas möjligheter att ytterligare utnyttja deras potential som landmärke. Även vad gäller naturliga landmärken, t.ex. Jordbro gravfält, kan och bör informationen och tillgängligheten förbättras.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Årets stadskärna

Enligt Bostadsstrategin, som beslutades av kommunfullmäktige hösten 2008, skall Handen bli årets stadskärna 2015. För att detta skall bli möjligt krävs följande steg:

1. Att Haninge kommun blir medlemmar i föreningen Årets Stadskärna.
2. Att ett stabilt samarbete finns mellan stadskärnans offentliga och privata nyckelintressenter och att kommunen därmed kan erhålla Quality Mark 1.
3. Att *mätbara* förbättringar görs.
4. Att en ansökan om deltagande i tävlingen görs.

Ansvarig nämnd: Kommunstyrelsen

Bilaga 2 – Länkar och barriärer

Handen–Brandbergen

Eskilsvägen österut

Dalarövägen österut över väg 73

Väg 73 norrut

GC-väg Handens industriområde – Oxens gata

GC-väg Handens industriområde – Oxens gata

Tvillingarnas gata västerut

GC-väg Handens industriområde – Lejonets gata

Anläggärvägen österut mot Brandbergen

Handen–Port 73

GC-väg norrut

GC-väg norrut

GC-väg norrut

GC-väg norrut

GC-väg norrut

Gudöbroleden västerut

Port 73–ICA Maxi

Handens trafikplats norrut

Väg 73

Handens museum–Mellanberg

Norrut mot Mellanberg under Kolartorps allé

Söderut mot Getporsvägen

Haninge Centrum–Handens närsjukhus

Källvägen söderut mot Haninge Centrum

Källvägen norrut mot Handens närsjukhus

Vega–Länna

Lissmaån österut

Vy söderut mot Vega

Bilaga 3 – Fotografier

Handen

Poseidons torg

Poseidons torg

Poseidons torg – Kulturhuset

Haninge Centrum – Runstensvägen

Runstensvägen

Eskilsvägen

Midgårdsvägen

Vikingavägen

S:t Eskils kyrka

Närtrafikens vinkområde

Runstensskolan

Runstensskolan

Haninge Centrum – Norra entrén

Haninge Centrum

Tallbacksvägen

Sotargränd

Elefantklippan

Bagarvillan

Villa Rudan

Gamla Folkets Hus – Kulturföreningen RoJ

Getporsvägen

Getporsvägen

Coop Forum – Port 73

Mårdvägen

Runstensvägen

Runstensvägen

No 34 Butik & Café

Förskolan Hasseln

Handens Närsjukhus

Haninge Centrum

Haninge Centrum

Haninge Centrum

Haninge Centrum – Södra entrén

Poseidons torg

Handenterminalen

Handens pendeltågsstation

Riksäppet

Riksäppet

Örnens väg

Arkens väg

Arkens väg

Arkens väg

Arkens väg

Arkens väg

Vallavägen

Förskolan Kastanjen

Förskolan Kastanjen

Sleipnervägen

Idunvägen

Vikingaskolan

Vikingaskolan

Vikingaskolan

Eskilsparken

Eskilsparken

Eskilsparken

Eskilsparken

Eskilsparken

Eskilsparken

Eskilsparken – Eskilsvägen

Eskilsvägen – Bragevägen

Eskilsvägen

Förskolan Eken

Söderbymalmsskolan

Söderbymalmsskolan

Söderbymalmsskolans sporthall

Ekens gård

Fredrika Bremergymnasierna – Erika

Fredrika Bremergymnasierna – Berika

Fredrika Bremerskolan

Fredrika Bremerskolan

Vattentornen

Fredriks yrkesgymnasium

Brandbergen

Oxens gata

Jungfruns gata

Jungfruns gata

Jungfruns gata

Jungfruns gata – Restaurang Torget

Jungfruns gata

Brandbergens Centrum

Brandbergens Centrum

Brandbergsskolan

Brandbergsskolan

Norra kronans gata

Brandbergens Centrum

Brandbergens Centrum

Brandbergens Centrum

Brandbergens Centrum

Brandbergens Centrum – Brandbergsgillen

Brandbergs Centrum – ICA Kvantum

Brandbergs Centrum

Lejonets gata

Lejonets gata

Förskolan Dragspelet

Förskolan Dragspelet

Tvillingarnas gata

Tvillingarnas gata – Vattentornen

Valfiskens gata

Valfiskens gata

Valfiskens gata

Stora björnens gata

Brandbergens södra företagsby

Närtrafiken

Svartbäcken

Svartbäckens skolmuseum

Svartbäcksskolan

Svartbäcksskolan

Svartbäcksskolan

Svartbäcksskolan

Förskolan Fasanen

Tyresta skola

Vendelsöalm

Henriksbergsvägen

Henriksbergsvägen

Fredriksbergsvägen

Fredriksbergsvägen

Evertsbergsvägen

Förskolan Anden

Vendelsöalmsskolan

Vendelsöalmsskolan

Vendelsöalmsskolan

Vendelsöalmsskolan

Vendelsöalmsskolan

Vendelsöalmsskolan

Malmgropen

Malmgropen

Tyrestavägen

Evabergsvägen

Söderby

ICA Maxi Söderbyleden

Biltema

Lidl

Systrarna Sisters Catering & Bistro

Systrarna Sisters Catering & Bistro

Båtsmansskolan

Båtsmansskolan

Båtsmansskolan

Söderhagen

Länna

Vega

Palanders väg

Palanders väg

Polarvägen

Nordenskiölds väg

Förskolan Alprosen

Förskolan Alprosen

Måsöskolan

Måsöskolan

Jökelvägen

Jökelvägen

Expressvägen

Expressvägen

Expressvägen

Asplunds väg

Vegabaren

Antikladan Vega

Rudan

Teaterladan – Ormteatern

Teaterladan – Ormteatern

Gångtunneln Rudan – Handen

Slätmossens naturpark

Vallavägen

Vallavägen

Jordbro

Jordbro station

Moränvägen

Moränvägen

Moränvägen

Jordbro Centrum

Jordbro Centrum

Jordbro Centrum

Jordbro Centrum

Jordbro Centrum – Restaurang Emilia

MATrix Jordbro

Jordbro Centrum – Jordbromalmsskolan

Jordbromalmsskolan

Jordbrogården

Jordbro Centrum – MATrix

Höglundabadet

Höglunda pizzeria

Höglundaparken

Höglundaparken

Höglundaparken

Jordbro parklek

Höglundavägen

Sandstensvägen

Södra Jordbrovägen

Södra Jordbrovägen – Lillmixen

Förskolan Blåsippan

Blockstensskolan

Djuprännilen

Djuprännilen

Gammelhagen

Hurtigs park

Jordbro företagspark

Green Cargo

Green Cargo

Osram

Volvo Truck Center

Ahléns

Kemetyl

Recipharm

Coca-Cola

Västerhaninge

Västerhaninge Centrum

Västerhaninge Centrum

Västerhaninge Centrum

Västerhaninge Centrum

Västerhaninge Centrum

Västerhaninge Centrum

Västerhaninge Centrum

Västerhaninge Centrum

Västerhaninge bibliotek

Västerhaninge Centrum

Stationsgrillen

Västerhaninge station

Västerhaninge kyrka

Klockargården

Västerhaninge tingshus – Hembygdsgård

Österhaningevägen

Villavägen

Villavägen

Villavägen

Villavägen

Villavägen

Vintervägen

Vintervägen

Aspvägen

ICA Västerhaninge

Pendeltågsbron

Åby

Parkskolan

Parkskolan

Parks förskola

Parkvillan

Åbyplan

Åbyplan

Åbyvägen

Åbyvägen

Åkervägen

Ringvägen

Björnvägen

Björnvägen

Älgvägen

Älgvägen

Åbyskolan

Åbylundsvägen

Åbylundsvägen

Åbylundsvägen

Ribby

Ribby ängar

Ribby ängar

Ribbyskolan

Ribbyskolan

Ribby sporthall

Coop Ribby

Millas Restaurang & Pizza

Åkervägen

Åkervägen

Ribbyvägen

Blåkullavägen

Stig mot Ribby ängar

Kolonilotter Åkervägen

Gränsvägen

Gränsvägen

Ribbybergsskolan

Ribbybergsskolan

Floravägen

Floravägen

Floravägen

Haninge
kommun

www.haninge.se